

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Ühiskonnateaduste instituut

Infoühiskond ja sotsiaalne heaolu

Sotsioloogia ja infoteaduste eriala

Tiina Braun

**Eesti teatrite ja DRAAMA festivali tegevust iseloomustavate
näitajate ülevaade kahe suure kriisi taustal aastatel 2004–2020**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Signe Opermann, *PhD*

Tartu 2021

AUTORIDEKLARATSIOON

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töös kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Tiina Braun, 28.05.2021

ABSTRACT

Overview of the statistical and qualitative findings of the Estonian theatres and the Estonian Theatre Festival DRAAMA during the two big crises in the period 2004–2020

The topic of this bachelor's thesis is coping with two major crises of the last fifteen years: the global financial crisis of 2008–2010 and the COVID-19 pandemic at the theatres in Estonia and by the Estonian Theatre Festival DRAAMA. This thesis aims to provide a better understanding of the statistical trends that emerge over the period under the study since 2004 and relationships existing within the data about the activities of the theatres and the theatre festival taking place every autumn in Tartu.

This thesis used both quantitative and qualitative research methods, mainly time series analysis and thematic content analysis of the interview data. The empirical part of this thesis is guided by four research questions addressing how the main indicators of Estonian theatres and the festival DRAAMA have changed during the years of 2004 to 2020, and most importantly, during the financial crisis and the COVID-19 pandemic. The main indicators analysed in this thesis were following: the number of visitors, performances, performances per visit, works in repertoire, new productions, profits of theatres and the number of performers of the festival DRAAMA. In the qualitative part of the thesis, the thematic content analysis of an expert interview with a theatre researcher and the head of the festival DRAAMA focused on identifying themes related to the developments in the field of theatre and festival arena, but also on what the two global crises brought to the fore in Estonia and what steps the cultural institutions in general and theatre and performing art institutions in particular need to take to overcome the ongoing crisis and stay resilient.

The results of the study show that both crises affected the statistical indicators of theatres as well as the festival DRAAMA, however, the implications were less serious in the context of the festival. Also, the study shows that during the times of crisis, new forms of performing arts and new theatres have emerged. In particular, a number of new private theatres were opened during the financial crisis of 2008–2010; new opportunities and approaches such as live virtual theatre or streaming theatre became more common during the COVID-19 pandemic than before. Among other issues, the qualitative study critically highlighted the role of culture and theatre in society, but also pointed out some social problems in the field, such as economic and social insecurity among freelance creative workers (actors, producers, etc.).

Keywords: COVID-19 pandemic, the global financial crisis, Estonian theatres, Estonian Theatre Festival DRAAMA, freelancers

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	6
1. TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD.....	8
1.1 Kultuur ja kultuurisotsioloogia	8
1.1.1 Kultuuri defineerimine	8
1.1.2 Kultuur kui sotsioloogia uurimisobjekt	9
1.1.3 Kultuuritarbimise uuringud Eestis.....	12
1.1.4 Teatripubliku-uuringud Eestis	13
1.2 Kriisi sotsioloogiline käsitlus.....	14
1.2.1 2008. –2010. aasta majanduskriis	14
1.2.2 COVID-19 pandeemiast tingitud kriis	15
1.3 Eesti Teatri Festival DRAAMA	18
1.4 Uurimistöö eesmärk ja uurimisküsimused	20
2. METOODIKA	22
2.1 Andmekogumismeetodid	22
2.1.1 Kvantitatiivsete andmete kogumine ja süstematiseerimine	22
2.1.2 Eksperdiintervjuu	23
2.2 Andmeanalüüsi meetodid.....	24
2.2.1 Kvantitatiivne andmeanalüüs	24
2.2.2 Kvalitatiivne andmeanalüüs.....	25
3. TULEMUSED.....	27
3.1 Teatrite statistiliste näitajate analüüsi tulemused	27
3.1.1 Külastajad	27
3.1.2 Etendused	28
3.1.3 Külastused etenduse kohta	29
3.1.4 Repertuaar ja uuslavastused	30
3.1.5 Teatrite statistiliste näitajate kasvutempod	31
3.1.6 Teatrite tulud ja toetused	32
3.2 DRAAMA festivali statistiliste näitajate analüüsi tulemused.....	34
3.2.1 DRAAMA külastajad.....	34
3.2.2 DRAAMA etendused.....	35
3.2.3 DRAAMA programm	35
3.2.4 DRAAMA festivali esinejad	36
3.2.5 DRAAMA statistiliste näitajate kasvutempod	37

3.3 Teatrite üldandmete ja DRAAMA festivali andmete võrdlus	38
3.3.1 Külastajad	39
3.3.2 Etendused	40
3.3.3 Repertuaar	41
3.4 Eksperdiintervjuu analüüsi tulemused	41
3.4.1 Eesti teatrimaastik	42
3.4.2 Publiku profiil ja teatrihuvi	43
3.4.3 Teatri roll ühiskonnas ja kriisi ajal	45
3.4.4 Teatrite ja DRAAMA toimetulek kriisidega	46
4. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON	50
4.1 Järeldused	50
4.2 Diskussioon	53
4.3 Meetodi kriitika ja edasised uurimisvõimalused	55
KOKKUVÕTE	57
KASUTATUD KIRJANDUS	59
LISAD	69
Lisa 1. Eesti teatrite statistika aastatel 2004–2020	69
Lisa 2. Eesti teatrite teenitud tulud aastatel 2004–2020	70
Lisa 3. DRAAMA festivali statistika aastatel 2005–2020	71
Lisa 4. Intervjuu kava (16.04.2021)	72
Lisa 5. Teemaatilise analüüsi kodeerimistabel	73
Lisa 6. Teatrite üldanalüüsis osalevad etendusasutused ja eraldatud toetused 2020. – 2021. aasta seisuga	87

SISSEJUHATUS

2020. aasta märtsis kuulutati valitsuse korraldusega (2020) Eestis välja eriolukord ning paljud asutused pidid oma ukseid sulgema. Hiinast alguse saanud koroonaviirus ehk COVID-19 oli jõudnud Eestisse ja nakatumisjuhtumid sagenesid. Oli tunda hirmu, teadmatust, kuid ka pinevust, et mis täpselt juhtuma hakkab. Kuna minugi töö teatris ning võimalus kultuurielamusi saada „pandi pausile”, siis hakkasin oma kultuurinälgga kustutama veebi vahendusel. Samal ajal kogusin mõtteid, kuidas siduda bakalaureusetöös omavahel ootamatult tekkinud olukord ja teatrimaailm, mille vastu sügavat huvi tunnen. Lõpuks tekkis küsimus, kuhu mahub mastaapsete kriiside ajal esmavajaduste kõrval kultuur ning mil määral on inimestel oma ellu vaja kultuurielamusi, sealhulgas etenduskunsti elamusi.

Suuri kriise on meie ühiskond üle elanud veel üsna hiljuti. 2008. aastal levis USA investeerimispankade maksejõuetuks muutumise järel üle ilma majanduskriis, mis ei jätnud Eestitki puutumata ning sai siin „majandussurutise“ terminist tuletatud lühinime „masu“. Kriis mõjutas nii riigi, institutsioonide kui üksikisikute valikute ja võimaluste tasandil ka kultuuri- ja teatrivaldkonda. Kommel (2011: 57) märgib, et alates 2000. aastast oli majanduskriisi eelseks 2007. aastaks tõusnud kulutused elavas esituses kunstidele ühe leibkonnaliikme kohta ligikaudu 3,5 korda. 2010. aastal langes see näitaja tagasi 2004. aasta tasemele. Vähenes ka teatrite riiklik finantseerimine ning oma toetusi vähendasid samuti omavalitsused ja sponsorid (Peterson, 2012).

Pärast 2010. aastat hakkas majandus tasapisi taastuma, selle taustal paranes kõigi teiste eluvaldkondade kõrval ka kultuurisektori olukord. Stabiilsem ajaperiood sai kesta kuni 2020. aasta kevad-talveni, mil COVID-19 võttis kiiresti pandeemia mõõtmed ning riigid, sealhulgas Eesti, asusid kehtestama rangeid käitumis- ja liikumispääranguid. Kogukahjust, mida tervishoiukriisina alanud raske olukord on kaasa toonud ja võib veel kaasa tuua nii rahvastikule, majandusele kui ka kultuurile, on vara rääkida, sest kriis alles kestab. Kui COVID-kriisi esimese laine järel saabus 2020. aasta suvel lühike leevendus ning viirus Eestis suuresti taandus, siis sügisel alanud teine laine saavutas 2021. aasta märtsis-aprillis nakatumisnäitajate ja surmajuhtumite maksimumi. Kultuuriasutused, nagu mitmed teised asutused ja ettevõtted on saanud periooditi piiratud tingimustes tegutseda (osaliselt veebiplatvormidel, osaliselt füüsiliselt aset leidnud ja väiksearvulisele publikule kättesaadavad etendused-sündmused). Reisi- ja liikumispäärangute ning ürituste külastamise piirangute tõttu on tõenäoliselt muutunud ka kultuuritarbimine. Banks (2020: 649) osutab, et kuna inimesed on sunnitud rohkem siseruumides viibima, siis orienteerutakse ümber rohkem tele- ja voogedastusteenuseid, muusikasalvestusi ja raadiosaateid tarbima. Banks

(samas) mainib, et kasvanud on ka loominguga tegelemine – kultuuri tehakse ise ning see hõlmab nii muusikat, kunsti kui ka kirjanduslikku tegevust ja oma loomingu jagamist teiste inimestega.

Üks võimalus hoomata seda mõju, mida kriisid teatrile avaldavad, on lähemalt uurida Eesti teatrite ja teatrifestivalide statistilisi näitajaid ning nende tõlgendusvõimalusi. Bakalaureusetöös olen Eestis toimuvate festivalide seast analüüsi eesmärgil välja valinud SA Eesti Teatri Festivali DRAAMA (edaspidi DRAAMA), mis pakub läbilõiget siinsete teatrite ja teiste loominguliste koosseisude tunnustatumatest ning publikumenu pälvinud lavastustest. DRAAMAst on ajapikku saanud nn peavoolufestival – mitmekesise programmiga sügisene teatrisündmus Tartus, kuhu leiab tee mitmekesine publik. Eesti teatristatistika näitab (Sippol, 2020: 365), et 2019. aastal käis teatris kokku üle 1,2 miljoni külastaja. Seega on inimeste suur teatriarmastus analüüsimist vääriv fenomen, nagu nendivad teatriteadlased (Saro ja Toome, 2020: 15).

Bakalaureusetöö laiem eesmärk on anda ülevaade aastatel 2004–2020 aset leidnud kahe ulatusliku kriisi – majanduskriisi ja COVID-19 kriisi ajal ilmnenu trendidest Eesti teatrite ja DRAAMA statistikas ning selgitada välja viimatisel, veel kestva kriisi senised ilmingud siinsel teatri- ja festivalimaastikul. Lisaks soovin anda oma panuse DRAAMA külastusstatistika süstemaatilisse uurimisse. Festivali juhi Hedi-Liis Toome sõnul (personaalne kommunikatsioon, 26. oktoober 2020) sarnast ülevaadet ja analüüsi seni tehtud ei ole. Seega panustab bakalaureusetöö uue analüütilise teadmisega sihtasutuse töösse.

Bakalaureusetöö ühendab endas kvantitatiivset ja kvalitatiivset uurimisviisi ning on jaotatud neljaks sisupeatükiks. Esimeses peatükis annan ülevaate kultuuri ja kultuurisotsioloogia erinevatest käsitlustest, aga ka kriisi käsitlemisest sotsioloogilises vaates. Kriiside ajal kultuuriväljal toimuvat kirjeldan kitsamalt etenduskunstide fookuse kaudu ja DRAAMA festivali näitel. Peatüki lõpus püstitan uurimisküsimused. Teises peatükis keskendun meetodikale ning tutvustan töös kasutatavaid kvantitatiivseid ja kvalitatiivseid andmeid ning nende analüüsimise võtteid. Kolmandas peatükis esitlen teatrite ja DRAAMA festivali statistilisi näitajaid ning eksperdiintervjuu tulemusi. Neljandas peatükis toon välja peamised järeldused uurimisküsimuste kaupa ning arutlen nende tähenduse ja seoste üle. Lisaks annan hinnangu kasutatud meetodikale ja pakun välja võimalikud edasised uurimissuunad käsitletud teemal.

1. TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD

Selles peatükis annan ülevaate kultuuri ja kultuurisotsioloogia käsitlustest. Samuti toon välja kultuurivaldkonnas tehtud uuringuid. Järgmiseks keskendun kriisi käsitlemisele sotsioloogilises vaates. Lähemalt tutvustan aastatel 2008–2010 aset leidnud majanduskriisi ja 2019. aasta lõpus alanud COVID-19 pandeemiast tingitud kriisi olemust. Seejärel tutvustan lähemalt töö ühte keskset analüüsiobjekti ehk DRAAMA festivali. Peatükk lõpeb uurimisküsimuste püstitamisega.

1.1 Kultuur ja kultuurisotsioloogia

1.1.1 Kultuuri defineerimine

Kultuur on nähtus ja mõiste, mida eri autorid eri aegadel on mitmesugusel viisil tõlgendanud. Kultuuriteoreetik Rein Raud (2013: 9) selgitab, et kultuuri mõistetele võib leida sadu definitsioone, kuid seejuures leidub neidki autoreid, kelle arvates ei tasu kultuuri terminit üldse kasutada. Teinegi Eesti kultuuriteadlane, Marek Tamm (2016: 7) leiab, et kultuuri defineerimises ei olda üksmeelel. Mõlemad autorid (Raud, 2013: 16; Tamm, 2016: 20) tuginevad kultuuri mõiste defineerimisvõimaluste paljususe demonstreerimisel Ameerika antropoloogide Alfred Kroeberi ja Clyde Kluckhohni 1952. aastal ilmunud analüüsile, mis hõlmab valdavalt osa ingliskeelses teaduskirjanduses esinevat kultuuri definitsioonidest. Kroeber ja Kluckhohn uurisid lähemalt 164 definitsiooni, jagasid need seitsmesse rühma ja proovisid nendest sünteesida uue definitsiooni (Tamm, 2016: 20). Nimekas kultuuriajaloolane Peter Burke (2011: 57–58) toob välja, et kultuur osutab klassikalises tähenduses kunsti ja teaduse peenendunud vormidele (kõrgkultuurile), kuid samas on sellega hakatud kirjeldama ka nende rahvapärasteid vorme ehk rahvakultuuri (nt rahvameditsiini, pärimusmuusikat ja -tantsu) ning viitama ulatuslikele artefaktide ja praktikate valikule. Eelmisel ja sel kümnendil „Mina. Maailm. Meedia“ (2002–2014) uuringu raames Eesti elanikkonna „kultuuriaktiivsusust“ ehk kultuurilistes tegevustes osalemist ja tarbimist analüüsinud Marju Lauristin ja Peeter Vihalemm (2017: 224) mõtestavad kultuuri kui „inimeste vaimse aktiivsuse tulemust, mille sisuks on ühiste tähenduste ja käitumisviiside kujundamine ning selle kaudu ka vahetu kogemuse kollektiivne mõtestamine“. Pakutud „kultuurisuhte“ definitsiooni sõnastamisel toetuvad autorid (samas) eri-Eurobaromeetri 278 (2007) küsitluse tulemustele, mille järgi seostub sõnaga „kultuur“ eurooplastele ja sealhulgas eestlastele eelkõige kunstilise kultuuri

ja meelelahutusega, kuid vastajad seostavad kultuuriga lähedalt veel teadust ja vaimseid nähtusi nagu väärtused, religioon ja tsivilisatsioon. Lauristin ja Vihalemm (2017: 225) selgitavadki kokkuvõtlikult, et analüüsivad oma uurimistöös „kultuurisuhte sotsioloogilist väljendust“ ehk „kultuuritarbimise ja aktiivsete kultuuriharrastuste levikut elanikkonnas“.

Bakalaureusetöös käsitlen kultuuri eeskätt läbi institutsionaalse prisma kui kunstilist ja meelelahutuslikku tegevust, mida vahendavad kultuuriasutused või festivalid, mille tegevusi omakorda (nt statistika avaldamise näol) vahendab SA Eesti Teatri Agentuur. Seega olen fookuse seadnud just sellele kaunite kunstide valdkonnale, mida esindab laiemas mõttes näitekunst, kaasajal üha enam etenduskunst, hõlmates „erisuguse kunstilise taotlusega etendajakeskseid kunste: teatrit, tegevuskunsti, püstijalakomöödiat, teatraliseeritud kontserte jne“ (Saro, 2019). Siiski ei süüvi ma oma töös kultuuri- ja teatrimaastiku sisulisse ja vormilisse mitmekesisusse ega käsitle kogu seda rikkalikku paletti, mida pakuvad kõikvõimalikud asutused, rühmitused ja koosseisud alustades repertuaariteatritest ja lõpetades ühekordsete improviseeritud etendustega, kuivõrd see jääb väljapoole bakalaureusetöele seatud fookust ja mahtu ning minu uurimisvõimekust.

1.1.2 Kultuur kui sotsioloogia uurimisobjekt

Sotsioloogias tegeleb kultuuri uurimisega eelkõige kultuurisotsioloogia haru. Sarnaselt kultuuri mõistele on ka kultuuri või kultuuriline sotsioloogia tähenduse ja ulatuse määratlemine kohati keeruline. Kirjanduses on välja pakutud mitmeid definitsioone, mida kohe tutvustan. Eesti keeles on juurdunud kaks natukene erineva sisu ja eesmärgiga terminit selle uurimisvaldkonna kohta (Allaste ja Annuk, 2016: 306). Ühes tähenduses (Raud, 2013: 281) viitab „kultuurisotsioloogia“ (ingl k *sociology of culture*) sotsioloogia harule, mis uurib kultuurilisi institutsioone ja protsesse, kasutades selleks sotsioloogilisi meetodeid ja sotsioloogilist probleemiseadet. Allaste ja Annuki (2016: 306) hinnangul aga käsitleb see haru kultuuri üsna kitsalt ja keskendub eliitkultuuri loomise ja tarbimisega seotud teemadele. Teine ja uuem tähendus, mida autorid rohkem soosivad, tuleneb ingliskeelsest nimetusest *cultural sociology* ja mille eestikeelseks vasteks on pakutud „kultuurilist sotsioloogiat“, ning see vaatab sotsiaalset tegelikkust kultuurist lähtuvalt ja rõhutab pigem kultuurilist vaatenurka kindlale uurimisvaldkonnale keskendumise asemel (Allaste ja Annuk, 306–307). Allaste ja Annuk (samamoodi) selgitavad, et neid kahte suunda on püütud ühendada kultuurilise

sotsioloogia katusermini alla. Bakalaureusetöös lähtun pigem esimesest määratlusest ning uurin teatrit kui ühte kultuurilist institutsiooni, mis võimaldab inimestele kultuuris osalemist ja selle tarbimist.

Kultuuri mõiste avardumise ja kultuurisotsioloogia kui uurimissuuna haarde laienemisega on seotud 1980-ndatel alanud kultuuriline pööre (ingl k *cultural turn*) (Jacobs ja Hanrahan, 2005). Kultuuriline pööre on üldnimetus kolmele üksteisega seotud protsessile humanitaar- ja sotsiaalteadustes, mida võib vaadelda kolme temaatilise, aga mitte kronoloogilise liikumisena (Viik, 2008). Need protsessid on Tõnu Viigi (2008: 604) sõnul: 1) kultuuri idee omaksvõtt ja levik, mis seisneb teadusharude suurenenud huvis kultuurinähtuste uurimise vastu; 2) uut tüüpi uurimisobjektiga kaasnev metodoloogiline segadus ja epistemoloogiline ümberorienteerumise vajadus ja 3) kultuuriliste nähtuste ja üldiselt kultuuri teoreetilise kontseptualiseerimise katsed. Kultuurilise pöördega samal ajal hakkas kiiresti vabaaja- ja äri sektoris kasvama ka kultuuritööstuseks nimetatud nähtus koos oma harudega (Manolika ja Baltzis, 2019). David Hesmondalgh (2020: 26) defineerib tänapäevast kultuuritööstust (ingl k kasutusel mitmuses ehk *the cultural industries*) loomingulise ehk kunstilise töö „korraldamise ja müümise” kaudu. „Kunstiline töö” ise hõlmab tema käsitluses paljud valdkonnad: kirjanduse, kunsti, teatri, tantsu, muusika, moe, fotograafia, filmi, televisiooni ja muu meedia, reklaami, sotsiaalmeedia sisuloome jms. Algselt negatiivse konnotatsiooniga kultuuritööstuse mõiste pärineb Frankfurdi koolkonna filosoofidelt Adornolt ja Horkheimerilt (1947), kuid on leidnud hiljem kasutust neutraalsema katuserminina. Kultuuri, ühiskonna ja majanduse vahelisi suhteid mõtestav Hesmondalgh ei omista loovkunstnikele ja nende tööle küll „erilist müstilist vormi” (Hesmondalgh, 2020: 26), kuid ta mõönab siiski, et kultuuri- ja kunstivaldkonna juures on „midagi kõigest muust eristuvat”, viidates loovisikute suhtelisele autonoomiale. Kultuuriloomes toimub teatud (rituaalsel) viisil info ja sümbolite (tööstuslik) tootmine ja levitamine (samal, lk 27) auditooriumile, et võimaldada neile kultuurikogemus (samal, lk 29–30) ja sotsiaalsest tähendusest osa saamine (samal, lk 41). Manolika ja Baltzise (2019) sõnul pakuvad kultuuriorganisatsioonid ja festivalid „kultuuritoodete” ringlusse saatmise formaadina uusi võimalusi korraga nii hariduseks kui meelelahutuseks, võimaldades osalejatel kogeda intellektuaalset või emotsionaalset stimulatsiooni kui ka sotsialiseeruda. Kreeka üliõpilaste seas tehtud uuringus püüdsidki Manolika ja Baltzis (2019) välja selgitada inimeste kultuuritarbimise motivatsiooni, tuginedes oma töös hedonistliku tarbimise (ehk kultuurinautimise), uudishimu ja sotsiaalse identiteedi teooriatele. Hedonistlik perspektiiv keskendus emotsionaalsetele motiividele (eskapism ja meelelahutus), uudishimul põhinev kognitiivsetele motiividele (õppimine/uudishimu ja kultuuri uurimine) ja identiteediga seotud

perspektiiv sotsiaalsetele motiividele (sotsialiseerumine ja perekondlik koosolemine). Manolika ja Baltise (2019) uuringust selgus, et kõige täpsemini prognoosisid inimeste kultuuriaktiivsust (ürituste küllastamise sagedus ja kultuuritegevustes osalemine) kognitiivsed motiivid. Emotsionaalsete motiivid mõjutasid samuti kultuuritarbimist, kuid nende iseloom oli muutlik ja analüüsitulemused seetõttu raskemini tõlgendatavad. Sotsiaalsete motiivide ja kultuuritarbimise vahel olulist seost ei leitud.

Eelneva valguses ei saa minna mööda tõdemusest, et kokkupuuted kultuuriga ning erinevat liiki harjumused saavad enamasti alguse lapsepõlves. Anni Oskala ja tema kaasautorid (Oskala, Keaney, Chan ja Bunting, 2009) on uurinud Suurbritannia laste ja noorte osalemist kultuuris ning leidnud, et kui lapsi julgustatakse juba varakult näiteks kunstiga tegelema, siis suureneb võimalus, et neist saavad täiskasvanuna aktiivsed kunstihuvilised. Ühtlasi järeldasid autorid, et lapsepõlvekogemusel on inimese hilisemale elukäigule peaaegu sama suur mõju kui haridusel. Rolli mängib ka sotsiaalmajanduslik taust. Näiteks tõid autorid välja (Oskala jt, 2009: 9), et kõrgema sotsiaalse staatusega vanemad julgustavad oma lapsi, iseäranis tütreid, suurema tõenäosusega kunstiga tegelema. Lisaks avaldub nn kohordi efekt ehk iga järgmine põlvkond vanemaid viib oma lapsi suurema tõenäosusega kunstüritustele ja julgustab neid osalema kunstilistes tegevustes (Oskala jt, 2009).

Perekonna mõju sellele, kuidas laps või noor suhtub teatrisse kui kunstivormi, on samuti uurinud Michael Anderson ja tema kaasautorid (Anderson, Ewing ja Fleming, 2014) ning leidnud, et perekondlik taust kujundab hoiakuid teatri küllastamise suhtes. Näiteks tõid autorid välja, et nende perede lapsed, kus kokkupuuted teatriga olid minimaalsed või puudusid sootuks, olid teatri suhtes neutraalselt või negatiivselt meelestatud. Samuti tõid autorid (samas) esile koolikeskkonna tähtsust kultuuriharjumuste loomisel ja kujundamisel – kui kool kokkupuuteid kultuuriga vahendab, soodustab see kultuuritarbimist ka edasises elus. Seda tõdemust kinnitab ka Donelani ja Sallise (2014) teadustöö, mille kohaselt suureneb õpetajate roll, kui õpilase perekonnas puudub teatris käimise tava. Autorid (Donelan ja Sallis, 2014) rõhutavad, et võimalus käia teatris koos klassikaaslaste ja õpetajatega annab õpilasele eelduse saada enesekindlaks, motiveeritud ja kriitiliselt mõtlevaks publikuliikmeks.

1.1.3 Kultuuritarbimise uuringud Eestis

Eestiski on tehtud mitmeid kultuuritarbimise uuringuid, milles on keskendunud traditsioonilistele institutsioonidele (nt teater, kino, muuseum jne) ja kultuurileviku kanalitele (raamat, televisioon, raadio). Kultuuritarbimist on Eesti sotsioloogilises uurimistraditsioonis ulatuslikumalt analüüsitud alates 1970-ndatest aastatest (Opermann ja Vihalemm, 2017: 34). Tartu Ülikooli sotsiaalteadlaste uuring „Mina. Maailm. Meedia” (2002–2014) on kõigis viies küsitluslaines hõlmanud Eesti elanike kultuuriaktiivsuse, aga ka kultuurilise kihistumise teemat (Lauristin ja Vihalemm, 2017), mida on samuti kajastanud Eesti Inimarengu Aruande (edaspidi EIA) erinevad aastakäigud (Lauristin, 2021). Kultuuriline kihistumine avaldub Lauristini (2021: 48–49) sõnul kultuuris osalemise ja selle tarbimise erinevas kvaliteedis, mis sõltub inimeste sotsiaaldemograafilisest taustast, kuid rolli mängib ka piirkondlik ebavõrdsus kultuuriväärtuste ja -sündmuste kättesaadavuses.

Veel on Eesti inimeste kultuuritarbimist uurinud uuringufirmad. Saar Poll on uurinud Eesti elanike kultuuritarbimist aastatel 2003 ja 2006 (Tulemused, 2008). Statistikaamet aga alates 2013. aastast turismiuuringu kultuurimoodulis ja alates 2017. aastast hakati läbi viima kultuuris osalemise uuringut, mis kordub üle kahe aasta (Statistikaamet, 2020b). Seda, kuidas inimesed üldse mõistavad kultuuri ja millega kultuur nende jaoks esmajoones seostub, on Eestis uuritud üle-euroopalise Eurobaromeetri küsitluse raames 2007. aastal, millele eespool juba viitasin ning mille tulemusi refereerivad ka Lauristin ja Vihalemm (2017). Nimetatud küsitlus, nagu ilmselt paljud teised uuringud, esindavad taas institutsioonide või sündmuste küllastamise kesket vaadet, mille tõttu võib tekkida ekslikult arusaam sellest, justkui oleks institutsionaliseeritud kultuur tähelepanuväärsem kui muu (kultuurne), mis jääb nendest raamides väljapoole (sh alternatiivsed nähtused ja aspektid).

2016. aastal on Turu-Uuringute AS uurinud eraldi ka teatri positsiooni ja rolli ühiskonnas – sellega taheti põhjalikumalt teada saada teatrikülastajate teatrikülastuse motiive ja ootusi ning mis pakub neile elamusi ja millisena nähakse teatri rolli ühiskonnas (Kivirähk, 2016). Kuigi Turu-Uuringute AS korraldatud uuringut ei saa hästi võrrelda Manolika ja Baltzise uuringuga, sest see põhines teooriatel ning küsitud külustusmotiivid olid erinevad, saab osaliselt siiski aimu, et Eesti puhul on inimestele oluline, et teatrietendused pakuksid meelelahutust, näitaks inimlikke tundeid, mõtestaksid üldinimlikke väärtusi ja elu mõtet, samas ka esitleksid uut vaatenurka elule ning käsitleks ühiskonnas aktuaalseid probleeme (Kivirähk, 2016: 43). Üle poole küsitlustest leidis veel, et teater on üks parimaid vorme vaba aja veetmiseks (Kivirähk, 2016: 5). Seega võiks

Kivirähki (2016) uuringu põhjal järeldada, et Eesti puhul peavad inimesed teatri juures oluliseks sotsiaalseid, kognitiivseid ja emotsionaalseid aspekte. Lisaks selle, et teatril võib olla mõju indiviidile, mõjutab teater ka ühiskonda laiemalt. Näiteks on Sven Karja oma hiljuti kaitstud doktoritöös toonud välja, et teatril on võime muuta üksikuid komponente ühiskondlikes struktuurides, näiteks uuendada kõnekeelt lavastustest pärit repliikidega, ja teha muutuseid ühiskondlikus teadvuses, väärtuspõhistes hoiakutes ja stereotüüpide loomises (Karja 2020: 65). Madli Pesti, kes on uurinud ja kaitsnud doktoritöö poliitilise teatri teemal, sõnul on poliitiline teater olnud abiks Eesti ühiskonnas olevate probleemide teadvustamisele (Pesti, 2016). Kultuuripoliitika raames on teatrit institutsionaalses vaates ja selle rolli ühiskonnas uurinud ka teatrijuhi ja keelepoliitika kujundamise eest vastutava ametnikuna tegutsenud Jaak Viller (2004).

1.1.4 Teatripubliku-uuringud Eestis

Kultuuritarbimise uuringute kõrval leiab Eestis ka uuringuid (nt Saro, 2004; Toome, 2015b), mis keskenduvad konkreetsetele teatripublikule. Publiku uurimisel saab eristada kahte tüüpi uuringuid: 1) publiku-uuringuid, mille eesmärk on teada saada, kes, kui sageli ja miks teatris käib ning 2) retseptiooni-uuringuid, mis võivad olla teoreetilised (sel juhul konstrueeritakse nn mudelvaatajat) kui ka empiirilised (fookuses on teatrikülastuse kogemus) (Toome, 2015a). Toome (samas) eristab neid uuringuid ka selle põhjal, kas publiku-uuringu on algatanud kultuuriasutus (teater) või tegevuse rahastaja või on tegemist teatriteadusliku retseptiooni-uuringuga.

Spetsiifilisemalt tegeleb teatri ja ühiskonna vaheliste seoste uurimisega teatrisotsioloogia haru. Neid seoseid ja teoreetilisi lähenemisi on avaldanud näiteks George Gurvitch (1956), Jean Duvignaud (1965), Maria Shevtsova (1989) ja Joshua Edelman (2019). Eestis ei ole teatrisotsioloogia kuigi laialdaselt esindatud. Siiski on Tartu Ülikooli sotsioloogia erialal kaitstud mõned teatriteemalised bakalaureusetööd. Näiteks 2006. aastal uuris Helena Salme teatripubliku suhtumist teatrisse Eesti ühiskonnas. 2007. aastal valmis Hedi-Liis Toome uurimistöo sotsiaalsest teatrist Eestis teatri NO99 näitel. 2015. aastal kaitstud töös uuris Liisa Pool teatripubliku vastukaja vaadatud etendustele. Kõike eelnevat arvesse võttes saab siiski tõdeda, et kultuuri- ja teatrimaastikul toimuv pakub sotsioloogidele ja teiste valdkondade esindajatele uurimishuvi.

1.2 Kriisi sotsioloogiline käsitlus

Kriisi käsitlemine ei ole midagi ebatavalist ja tänapäevases maailmas figureerib kriisi temaatika nii sotsioloogias kui ka üldistes diskussioonides (Holton, 1987). Holton (1987: 502) juhib tähelepanu sellele, et üldjuhul on mugavam viidata kriisile kui lühimõistele, mis hõlmab endas justkui kõike, kuid samas viitab teatud nähtusele nii, et sageli puudub vajadus täpsemalt selgitada, mida terminiga silmas peetakse. Holton (samas, lk 504) toob välja, et kriisist rääkimise viis on mõjutatud varasemast kirjanduslikust ja meditsiinilisest mõtteviisist, milles seda kujutatakse pikema protsessi, näiteks haiguse või inimelu murdepunktina. Seetõttu suhtutakse kriisidesse ka kui normaalsusest kõrvale kalduvatesse ja ajutistesse protsessidesse. Kuid tänapäevases kasutuses räägitakse kriisist sagedamini juhtudel, kui indiviidid, inimgrupid, organisatsioonid, ühiskond ja riigid tajuvad ohtu oma põhiväärtustele või ellujäämisele, millega tuleb toime tulla ebamäärastes tingimustes (Rosenthal, Boin ja Comfort, 2001, viidatud Boin ja 't Hart, 2007: 42 kaudu). Seega võib kriis olla mitmesuguste ohtude (koosmõju) resultaat ning kriisi määratlus hõlmata erisuguseid väljakutseid: loodusõnnetusi ja ohtu keskkonnale, majanduslikku kokkuvarisemist, epideemiaid, terrorirünnakuid, pantvangistamisi, organisatsioonide-korporatsioonide allakäiku jms (Boin ja 't Hart, 2007). Boin ja 't Hart (2007) rõhutavad, et nende sündmuste puhul on ühisnimetajaks keeruliste ja raskesti juhitavate situatsioonide tekkimine ja kiireloomuliste otsuste vastuvõtmiste vajadus tingimustes, kus oluline teave põhjuste ja tagajärgede kohta võib jääda kättesaamatuks. Kriisi iseloomustavate põhitunnustena toovadki autorid välja ohu, ebakindluse ja kiireloomulisuse.

1.2.1 2008. –2010. aasta majanduskriis

2008. aasta septembrikuus läks Ameerika Ühendriikides pankrotti riigi suuruselt neljas investeerimispank Lehman Brothers, millele järgnenud sündmused tõid samm-sammult kaasa üleilmse majanduskriisi (Aaviksoo, 2010: 10). Sellest ei jäänud puutumata ka Eesti. Majanduskriisi kõrgpunkt saabus Eestis 2009. aastal ning taandumise märgid hakkasid ilmnema 2010. aastal (Vihalemm, 2011: 12). Lauristin (2011: 192) osutab, et kriisist aitas Eestil, Lätil ja Leedul välja tulla radikaalsete meetmete rakendamine.

Majanduskriisi mõju majandusele on analüüsitud 2009. aastal ilmunud EIAs, milles Aaviksoo (2010: 10) toob välja, et kui aastatel 2000–2007 kasvas Eesti majandus keskmiselt 8,4% aastas,

siis 2008. aastal majandus kahanes 3,6% ja 2009. aastal tervelt 14%. Seejuures nendib Aaviksoo (samas), et niivõrd järsk muutus mõjutab ühiskonnas kõiki ja kõike. Näiteks kasvas töötuse määr ühe aasta jooksul aastaga kümne protsendi võrra (4%-lt 14%-le). Mõjutamata ei jäänud ka inimeste sissetulekud. Palgalangust täheldati näiteks tervishoius, hariduses ja kaubanduses (Eamets, 2011: 80). Lisaks mõjutas majanduskriis teenuste tarbimist. 2009. aasta majandusülevaate aruandes on välja toodud, et eratarbimine langes üldiselt nii 2008. kui ka 2009. aastal, kuid 2009. aastal kahanes tarbimine 19% võrra (Bõtškova, Aben, Pungas, Täht ja Mihkelson, 2010: 4). Majandusanalüütik Mihkel Nestor (2018) toob meediakommentaaries välja, et kriisi esimesel aastal oli tugev mõju just meelelahutuse ja vaba aja veetmise valdkonnale, mida mõjutab eelkõige inimeste tarbimisjulgus.

Majanduskriisi mõju kultuurisektorile on põhjalikumalt analüüsitud Eesti statistika 2012. aasta kokkuvõttes, kus Kommel ja Leoma (2012: 79) toovad välja, et kriisiaastatel läks kultuuriasutuste seas kõige paremini muuseumidel, mille külastajate arv hoopis kasvas, nii et 2011. aastal saavutati ligikaudu 2,7 miljoni külastusega koguni iseseisvuse taastamise järgse perioodi rekord. Hoolimata vahepealsest väikesest langusest kasvas 2007. aastaga võrreldes ka kinokülastuste arv kümnendiku võrra (samas). Nii hästi ei läinud aga etendusasutustel ja kontserdikorraldajatel, kelle ürituste külastatavus langes kõige enam. Võrreldes 2007. aastaga vähenes aastatel 2009–2010 nende ürituste külastajate arv viiendiku võrra, kuid aastaks 2011 oli külastatavus taas tõusuteel, jäädes siiski 2007. aasta tulemusele alla nelja protsendipunktiga (samas). Eesti elanike kultuuritarbimise taastumise üks põhjus on Kommeli ja Leoma (2012: 79) väitel see, et 2011. aastaks valiti Tallinn Euroopa kultuuripealinnaks, millega kaasnesid täiendavad rahalised võimalused ja suurema arvu sündmuste korraldamine. Kriisiaja ühe positiivse tulemusena on kultuuriajakirjanduses (Kaugema, 2016) kirjeldatud uute teatrite lisandumist, mida nimetatakse ka erateatrite tekkimise kolmandaks laineaks. Seega toimus majanduslikult raskel ajal tekkinud muutuste keskel siiski teatrimaastiku mitmekesistumine.

1.2.2 COVID-19 pandeemiast tingitud kriis

2019. aasta detsembris sai Hiinast (World Health Organization, 2020) alguse uus ülemaailmne pandeemia. Selle põhjustas COVID-19 viirus, mis on geneetiliselt sarnane SARS koroonaviirusele (Terviseamet, i.a). Terviseameti (i.a) andmetel ei ole viiruse tekitaja algallikas ja ülekande viisid

täpselt teada ja kinnitatud, kuid arvatakse, et see on loomset päritolu ning enamikel juhtudel levib viirus inimeselt inimesele piisknakkusena ja otsekontaktide kaudu. See-eest on teada, et haigusel pole spetsiifilisi sümptomeid – haigus võib kulgeda nii ilma sümptomiteta kui ka väga raskelt ja lõppeda surmaga (Terviseamet, i.a).

Viiruse kiire ja ülemaailmse leviku tõttu kuulutati 2020. aasta 12. märtsil Eestis pärast riigi iseseisvuse taastamist esmakordselt välja eriolukord (Koroonaviirus, tervis, 2020). Paljud asutused pidid oma ukseid ajutiselt sulgema, kehtestati erinevaid piiranguid. Avati spetsiaalne veebileht www.kriis.ee. 18. mail asendus eriolukord tervishoiualase hädaolukorraga ning 9. juunil viis terviseamet valmisoleku taseme hädaolukorra ohu faasi (Koroonaviirus, tervis, 2020). Sügisel hakkas nakatumine taas tõusma ning 2021. aasta kevadeks ei olnud viirus veel vaibunud. Ka bakalaureusetöö valmimise ajal 2021. aasta maikuu tuleb endiselt järgida füüsilise distantsi nõuet, kanda kaitsemaski, pidada kinni eneseisolatsiooni reeglitest jms (Kehtivad piirangud, 2021), kuid vaktsiinid on erinevalt elanikkonna vaktsineerimise algusperioodist 2020. aasta detsembris muutunud üldkättesaadavaks.

Kultuuri- ja meelelahutusasutused on samuti pidanud nii esimese kui ka teise laine ajal kehtestama ulatuslikke piiranguid, mis on nende tegevust mõjutanud. Piirangud algasid uste sulgemisega eriolukorra ajal. Suveks olukord osaliselt leevenes ning 2020. aasta juunis anti taas luba korraldada siseruumides üritusi, kuid järgida tuli 2+2 reeglit ja 50% täituvust ning ruumis ei tohtinud olla rohkem kui 50 inimest (Valitsus leevendas..., 2020). Juulis piirangud leevenesid veelgi, aga siseruumides toimuvatele üritustele jäi kehtima 50% täituvuse ja hajutamise nõue ning maksimaalselt võis üritusel osaleda 1500 külalist (Valitsus lubab..., 2020). Septembri lõpus piiras valitsus taas ürituste küllastajate arvu – siseruumides võis osaleda maksimaalselt 750 küllastajat, tagada tuli distantsi hoidmine ja desinfitseerimisvahendite olemasolu ning pidada kinni 50% täituvuse nõudest (see nõue ei kehtinud statsionaarsete istekohtadega üritustele) (Valitsus piirab..., 2020). Järgmised täiendavad piirangud tulid novembri keskpaigas, mis kultuuri- ja meelelahutusasutustele tähendas, et nendes asutustes väljaspool statsionaarsete istekohtadega ala võis ühes seltskonnas olla kuni 10 inimest, kes peavad teistest küllastajatest hoidma vähemalt kahe meetri laiust vahemaad (Valitsus kehtestas..., 2020). Novembri lõpus kehtestati avalikes siseruumides maski kandmise/nina ja suu katmise kohustus, maksimaalseks osalejate arvuks statsionaarsete istekohtadega ruumides määrati 400 ja muul juhul 250 inimest ning kehtima jäi 10+2 reegel (Valitsus kiitis heaks koroonaviiruse..., 2020). Harjumaal ja Ida-Virumaal lisandus täiendavalt statsionaarsete istekohtadega ruumidele 50% täituvuse piirang (samal). Detsembri

alguses kehtestati piirang, et statsionaarsete istekohtadeta üritusel ei tohi viibida kella 22-st kuni 6-ni (Valitsus võttis..., 2020). 12. detsembrist otsustas valitsus sulgeda Ida-Virumaal kultuuri- ja meelelahutusasutused ning keelata igasugused avalikud üritused ja koosolekud (Valitsus kiitis heaks uute..., 2020). Aasta lõpus keelati ka Harjumaal siseruumides toimuvad üritused (Valitsus kinnitas..., 2020). 2021. aasta veebruarist ühtlustati piiranguid üle Eesti ning Harjumaal ja Ida-Virumaal said teatrid taas ukсед avada, kuid statsionaarsete istekohtadega üritustel pidi arvestama 50% täituvuse nõuet ja istumisel arvestada hajutatust (Valitsus plaanib..., 2021). Veebruari lõpus tegi valitsus otsuse, et alates 3. märtsist suletakse meelelahutus- ja kultuuriasutused üle Eesti (Valitsus kehtestas..., 2021). Alates 3. maist said oma ukсед taas avada muuseumid ja näitusasutused ning on lubatud korraldada kultuuri- ja meelelahutusüritusi välitingimustes, kuid seda kõike valitsuse kehtestatud piiranguid täites (Kehtivad piirangud, 2021). 24. mail avati ka teatrid, kinod ja teised meelelahutuskohad 50% täituvuse piiranguga ning külastajate piiravuks määrati 200 (24. maist..., 2021).

Lisaks piirangutele on pidanud teatrid töötajate haigestumise ja eneseisolatsioonis viibimise tõttu tegema mängukavas pause ja ära jätma planeeritud etendusi või asendama neid teistega. Teatrid on saanud küll võimaluse taotleda kultuuriministeeriumist kriisiga toimetulekuks kriisiabi toetust, kuid ilmselt seegi ei suuda kõigi vajadusi rahuldada. Lisas nr 6 on ära toodud nimekiri teatritest, mille tegevust on riik 2020. ja 2021. aastal rahaliselt toetanud nii tegevustoetuste kui ka kriisiabi vormis. Võib oletada, et kirjeldatud piirangud jätavad siiski olulise jälje nii ettevõtete kui ka riigi majanduslikule olukorrale.

Kutsekoja tehtud uuringus, milles on analüüsitud kriisi mõju enne teise viiruslaine täielikku avaldumist, on mainitud, et kõige enam mõjutas kriis neid teatreid, mille publikus oli välisturistide osakaal tavaolukorras suur (Rosenblad jt, 2020: 105–106). Analüüsis tuuakse välja sedagi, et selleks ajaks kolme kuu pikkuseks veninud paus tegevuses mõjus teatrite töötajatele psüühiliselt keeruliselt. Eriti keerulisse olukorda sattusid vabakutselised loomeinimesed ja näitlejad, kellel institutsiooni tugi puudus. Täheledatakse ka muutust teatripubliku ostuharjumustes – pileteid ei ostetud ebaselges olukorras enam ette, vaid ostuotsus tehti pigem vahetult enne etenduse toimumist (samamoodi). Lastele ja noortele suunatud etendusi on mõjutanud lasteaedades ja koolides ühiskülastuste ära jätmine, kuid lisaks on vähenenud vanema põlvkonna külastused (samamoodi).

Nagu teistelgi elualadel (hariduses jm) prooviti piirangute tõttu etendusi ja kultuurisündmusi rohkem virtuaalkeskkonnas korraldada, katsetati digi- ja voogteatri võimalustega. Digitaalne teater on „lavastusliik, kus peamiseks väljendus- ja kommunikatsioonivahendiks on digitaalne

tehnoloogia või leiab kogu etendus või suur osa etendusest aset virtuaalkeskkonnas“ (Eesti Teatri Agentuur, i.a-b). Voogteatri alla kuuluvad aga lavastused, mis on loodud spetsiaalselt otsevoogedastuseks ehk mille etendamine ja vaatamine toimuvad samaaegselt, kuid lavastus ise võib olla loodud nii füüsilises kui virtuaalses ruumis (Eesti Teatri Agentuur, i.a-b). Seejuures võib voogteatri lavastus olla digitaalne teater, kuid samas ei pruugi. Teatrinõunik Katre Väli on ajakirjanduses hinnanud väiksemate, sageli projektipõhist lähenemist esindavate teatrite säilienõtkust paremaks suurte (repertuaari) teatrite omast, st väiksematel teatritel on hõlpsam teha paindlikke ümberkorraldusi sh digiteateri formaadi kasutamise suunas (Kaugema, 2020). Silma paistavad erinevad platvormid ja kooslused nagu e²lektron, ERR portaaliteater ning Elisa Stage, kuid Kutsekoja analüüsis on mainitud, et see ei asenda vahetat elamust (Rosenblad jt, 2020: 106). Rohkem mõtteid etenduskunstide digitaalsest tulevikust vahetati digikultuuriaasta raames toimunud seminaril „Puuris või pilves – kas teater saab olla võrgus?“ (Viilup, 2020). Rosenblad jt (2020: 111–112) on kokku pannud ka valdkonna kriisist väljumise ja edasise arengu (10 aasta vaates) kava. Seda, kuidas on kava õnnestunud ellu viia, saab näha alles tulevikus.

Üldiselt tõi COVID-19 kriis Statistikaameti andmetel Eestis kaasa majanduslanguse (2020. aastal langes majandus 2,9%) ning eelkõige mõjutas pandeemiaga seonduv töötlevat tööstust, kaubandust ning majutus- ja toitlustusasutusi (Mäekivi, 2021). Lisaks vähenes eratarbimine reisimise, töөлkäimise ja väljaspool kodu aja veetmisega seotud kaupade ja teenuste arvelt (2019. aastaga võrreldes 2,5% võrra). Kriis tõi endaga kaasa ka töötuse suurenemise – aasta jooksul kasvas töötuse määr 4,4%-lt 6,8%-le (Statistikaamet, i.a).

1.3 Eesti Teatri Festival DRAAMA

Teatrite tegevuse kõrval on teatrimaastikul olulisel kohal ka teatريفestivalid. Kivirähki (2016: 8) analüüsist selgus, et teatrikülastajate seas olid 2016. aastal Eestis kõige populaarsemad festivalid Kuldne Mask, TREFF ja DRAAMA. Bakalaureusetöös uurin lähemalt arvestatava ajalooa DRAAMA festivali erinevaid näitajaid. Festival pakub läbilõiget aasta jooksul teatrimaastikul etendunud silmapaistvamatest lavastustest ega ole suunatud liialt spetsialiseerunud kultuurimaitsele.

DRAAMA toimub sügise alguses Tartus ning seda korraldab alates 2004. aastast Sihtasutus Eesti Teatri Festival (Sihtasutus, 2020). Praeguse DRAAMA eellugu ulatub 1996. aastasse, mil Teatrijuhtide Liit, Eesti Teatriliit ja Kultuuriministeerium festivali algatasid (Kronoloogia, i.a). Algselt korraldas seda teater Vanemuine ja eesmärgiks oli anda ülevaade Eesti teatrites aasta jooksul etendunud parimatest lavastustest (samas). Alates 1998. aastast otsustati festivali korraldada biennaalina – igal teisel aastal Tartus (samas). Nii kuni 2010. aastani, mil publikule vaatamiseks valiti välja viimase kahe hooaja parimad lavastused (Sihtasutus, 2020).

Festivali kui institutsiooni ajaloos on oluline 2004. aasta, kui Eesti Teatriliit ja asjaosalised eraisikud asutasid sihtasutuse Eesti Teatri Festival (Sihtasutus, 2020). Sihtasutuse ülesandeks määrati DRAAMA festivali ning muude Eesti teatri oluliste suurürituste korraldamine (Kronoloogia, i.a). Lisaks hakati samast aastast alates DRAAMade vahelisi aastaid täitma temaatiliste vahefestivalidega, millest esimene kandis nime KOMÖÖDIA (Eesti teatri festivalid, 2020). 2006. aastal toimus järgmine vahefestival, mis kandis nime OmaDraama ja see ühendas kaks festivali – OmaDraama ja Balti Teatrisügise ning andis ülevaate nii Eesti kui ka Baltikumi parimatest lavastustest (Talts, Tudre, Ella ja Sippol, 2007: 54). Osalevad lavastused pidid põhinema kas oma või naaberriigi dramaturgial, neid hindas rahvusvaheline žürii (Talts jt, 2007). Viimane vahefestival, mis kandis nime UNT!, toimus 2008. aastal (Eesti teatri festivalid, 2020).

2009. aastal otsustasid SA Eesti Teatri Festival ja Eesti Teatriliit DRAAMA korraldamise põhimõtteid muuta ning 2010. aastast sai DRAAMast kuraatorifestival, kus osaleb maksimaalselt 10 lavastust (Kronoloogia, i.a), mille on põhiprogrammi valinud festivali korraldajate nimetatud kuraator. Lavastuste etendamise ja hindamise kõrval pööratakse tähelepanu ka aruteludele-mõttevahetusele teatritegijate, ekspertide ja publiku vahel (Kronoloogia, i.a). DRAAMA kuraatoriks valiti aastakäikude kaupa järgmised inimesed: 2010. aastaks Madis Kolk (teatriteadlane ja -kriitik), 2011. aastaks Priit Raud (Kanuti Gildi SAALi kunstiline juht ja teatريفestivalide korraldaja), 2012. aastaks Anu Lamp (Linnateatri näitleja, teatripedagoog ja tõlkija), 2013. aastaks Hille Ermel (kunstnikunimega Iir Hermeliin; lava- ja kostüümikunstnik), 2014. aastaks Tõnu Õnnepalu (kirjanik), 2015. aastaks Peeter Raudsepp (lavastaja, alates 2017. a Rakvere Teatri loominguline juht). 2016. aastal taaskord muudeti DRAAMA korraldamist – koostöös Tartu Uue Teatriga toimus n-ö üleminekufestival (Eesti teatri festivalid, 2020). Ka aastatel 2017–2019 oli festivali korraldajaks Tartu Uus Teater ning nende festivalide kunstiliseks juhiks oli selle teatri loominguline juht Ivar Põllu. 2019. aasta detsembrist sai järgmiseks SA Eesti

Teatri Festivali juhatajaks ja DRAAMA kuraatoriks teatriteadlane Hedi-Liis Toome, kes on ametis kuni 2022. aastani.

1.4 Uurimistöö eesmärk ja uurimisküsimused

Enam kui aasta väldanud COVID-19 pandeemia ja selle esialgne mõju ühiskonna erinevatele valdkondadele ja huvirühmadele ärgitas uurima, kuidas avaldub taoline kriis Eesti kultuurimaastikul ning milline olukord lähiaastatest oleks oma ulatuselt sellega võrreldav. Nii tekkiski idee analüüsida kahe ajaliselt suhteliselt lähestikku asetseva globaalset päritolu kriisi taustal ühe valdkonna olukorda. Seega hõlmab uurimuse ajaline ulatus 2008. aastal alanud üleilmset majanduskriisi ja COVID-19 kriisi.

Töö kitsam fookus on teatril, kuivõrd tervet kultuurisfääri see ammendavalt hõlmata ei suuda. Nii on võimalik süüvida enam kui tosina aasta pikkuse perioodi teatristatistikasse ja teatripubliku aktiivsusesse etendusasutuste külastamisel ning võrrelda kahe väga erineva kriisi kestel ilmnunud trende. Statistiliste andmete analüüsitulemuste parema tõlgendamise eesmärgil sisaldab töö intervjuud teatrivealdkonna eksperdiga, kes oskab täpsemalt selgitada, kuidas teatrid ja etenduskunstifestivalid kriiside kestel tekkivate olude ja väljakutsetega on kohanenud.

Töö eesmärk on seega uurida perioodil 2004-2020 aset leidnud kahe ulatusliku kriisi ajal ilmnunud trende Eesti teatrite ja DRAAMA statistikas ning anda ülevaade veel kestva COVID-19 kriisi senistest ilmingutest Eesti teatri- ja festivalimaastikul. Nagu juba eespool selgitatud, käsitlen festivalidest lähemalt Eesti teatrimaastikul peavoolufestivaliks kujunenud ning igal teatrihooajal etenduvate lavastuste paremikku esitlevat DRAAMAt, mida sotsioloogilise uurimistöö kontekstis ei ole varem analüüsitud.

Uurimiseesmärgi täitmiseks olen püstitanud järgmised uurimisküsimused:

1. Milline on olnud aastatel 2004–2020 Eesti teatrite ja DRAAMA festivali tegevusaktiivsus ja külastatavus?
2. Millised muutused on nimetatud perioodil toimunud Eesti teatrite tegutsemist võimaldavates rahavoogudes?

3. Milliseid kokkulangevusi võib leida Eesti teatrite üldiste ja DRAAMA festivali statistiliste näitajate trendides?
4. Kuidas on teatri ja etenduskunstidega seotud ringkonnad Eestis ning DRAAMA festival kohanenud COVID-19 kriisiga?
 - 4.1. Kas ja milliseid muutusi kriisi kogemusest lähtuvalt edasises tegevuses kavandatakse?

2. METOODIKA

Töös olen kombineerinud kvantitatiivset ja kvalitatiivset lähenemist. Kvantitatiivses osas kasutan aegridade analüüsi, et näha teatrite ja DRAAMA tegevust iseloomustavate näitajate muutusi ja arengut. Kvalitatiivsetest uurimismeetoditest kasutan eksperdiintervjuud, et koguda andmeid teatrivaldkonna asjatundja kogemuste ja teadmiste kohta kriisisituatsioonis ning nende abil ka kvantitatiivseid muutusi sisukamalt tõlgendada.

2.1 Andmekogumismeetodid

2.1.1 Kvantitatiivsete andmete kogumine ja süstematiseerimine

Bakalaureusetöö kvantitatiivse osa aluseks on Eesti Teatri Agentuuri, Eesti Teatri Festivali ja Statistikaameti kogutud andmed. Kuna kasutatud on eelmainitud asutuste poolt kogutud andmeid, siis on töös tegemist nende sekundaaranalüüsiga. Sekundaaranalüüsi kasutamisel on omad eelised ja puudused. Ühest küljest võimaldab see kalleid ja ajakulukaid protseduure (uuringu kavandamine ja läbiviimine ning andmete puhastamine ja dokumenteerimine) vahele jätta, kuid teisest küljest pole uurijal võimalik mõjutada esitatud küsimusi ja kodeerimisraame (Dale, Wathan ja Higgins, 2008).

Täpsemalt olen oma töös kasutatud Eesti teatrite ja DRAAMA festivali koondandmeid, mis pärinevad aastatest 2004–2020 (N=17). Teatrite koondandmed sisaldavad andmeid nii riigi- ja linnateatrite kui ka eraetendusasutuste ja lavastusprojektide kohta. Lavastusprojektiks peetakse lavastust, „mille loomiseks moodustatakse eraldi loominguline meeskond“ (Eesti Teatri Agentuur, i.a-b). Lisas nr 6 olen ära toonud nimekirja 2020. aasta statistikasse hõlmatud teatritest, et anda ettekujutus nende asutuste koguarvust, toetustest, mida nad tegutsemiseks saavad jms. DRAAMA andmete analüüs hõlmab 2005.–2020. aastal kogutud andmeid (N=16). Analüüsist on välja jäänud aastatel 2012–2015 ja 2017 põhiprogrammi kõrval toimunud ajutise iseloomuga sündmused nagu näitused, õpitoad, ümarlauad ja vestlusringid, kuivõrd neid andmeid ei oleks võimalik töö fookuses oleva perioodi ulatuses omavahel võrrelda. Lisaks on DRAAMA festivali puhul analüüsist välja jäänud 2004. aasta andmed, sest neid ei õnnestunud sihtasutuse käest bakalaureusetöö valmimise jooksul saada.

Töös uurin järgmisi teatrite statistilisi näitajaid: küllastajate arv, etenduste arv, teatrite repertuaaris olevate lavastuste arv, uuslavastuste arv, küllastajate arv etenduse kohta, teatrite teenitud (kogu)tulu ja tulu riigi eelarvest. Küllastajate arvu etenduse kohta arvutasin ise, jagades küllastajate arvu etenduste arvuga. 2004.–2011. aasta alusandmed pärinevad Eesti Teatriliidu Teabekeskuse ja Eesti Teatri Agentuuri avaldatud väljaannetest „Eesti Teatristatistika“ (vt Eesti Teatri Agentuur, 2009a, 2009b, 2010, 2011, 2012; Talts ja Sippol, 2007; Talts jt, 2007). Perioodi 2012–2019 andmed pärinevad „Teatrielu“ raamatutest (vt Sippol, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020; Sippol, Ründal ja Karulin, 2013, 2014). 2020. aasta andmed (sh tulud) on töös esitatud esialgsel kujul (seisuga 25.04.2021 ja 28.04.2021) ehk enne avaandmeteks andmist. Andmed sain Eesti Teatri Agentuurist oma vastavasisulise päringu tulemusel. Teatrite tulude andmed aastatel 2004–2019 (seisuga 24.09.2020) pärinevad Statistikaameti andmebaasist, tabelist KU094 (vt Statistikaamet, 2020a).

DRAAMA festivali kohta uuritavad näitajad on järgmised: küllastajate arv, etenduste arv, repertuaar ehk programmis olevate lavastuste arv ja esinejate arv. Aastate 2004–2011 alusandmed pärinevad Eesti Teatriliidu Teabekeskuse ja Eesti Teatri Agentuuri avaldatud väljaannetest „Eesti Teatristatistika“ (vt Eesti Teatri Agentuur, 2009a, 2009b, 2010, 2011, 2012; Talts ja Sippol, 2007; Talts jt, 2007), aastate 2012–2019 andmed Eesti Teatri Agentuuri andmebaasist (vt Eesti Teatri Agentuur, i.a-a) ning 2020. aasta andmed on saadud DRAAMA festivali tegevjuhilt päringu alusel.

Küllastajate arv näitab, kui palju küllastajaid käis aasta jooksul teatrites või DRAAMAl kokku. Etenduste arv näitab, kui palju etendusi anti teatrites või DRAAMAl aasta jooksul kokku. Repertuaaris olevate lavastuste arv näitab, kui palju erinevaid lavastusi (sh uuslavastusi) oli aasta jooksul teatrite või DRAAMA repertuaaris või programmis kokku. Uuslavastuste arv näitab, kui palju lavastusi esietendus aasta jooksul teatrites kokku. Esinejate arv näitab, kui palju erinevaid truppe ja teatreid osales DRAAMA festivalil kokku.

2.1.2 Ekspertiintervjuu

Kvalitatiivsete andmete kogumiseks kasutasin ekspertiintervjuud ehk teatud valdkonna või eriala eksperti kompetentsil (Lagerspetz, 2017: 193) tuginevat intervjuud, mille viisin läbi individuaalse poolstruktureeritud vestlusena. Poolstruktureeritud intervjuu meetod sisaldab toetumist intervjuukavale, kuid on samas paindlik ning võimaldab nn avatud kuulamise lähenemist

rakendades muuta küsimuste järjekorda ja küsida nii täpsustavaid kui ka intervjueeritava vastustest tulenevaid uusi küsimusi (Lepik jt, 2014). Kuid eksperdiintervjuul on omad miinused. Näiteks võib intervjuu ebaõnnestuda, kui intervjueeritav ei osutu vastava valdkonna eksperdiks või kui ekspert kaldub intervjuu teemast kõrvale, vastab eraisiku rollist lähtuvalt jms (Laherand, 2008: 199–200).

Bakalaureusetöö teemast tulenevalt kasutasin sihipäraselt valimit (Rämmer, 2014) ja valisin uurimiseesmärgist lähtuvalt oma valdkonna kohta erialast teadmist ja kogemust vahendavaks eksperdiks teatriteadlase ja praeguse DRAAMA festivali kuraatori ning tegevjuhi Hedi-Liis Toome. Intervjuu kava on toodud töö lisa nr 4. Kvalitatiivsete andmete ammendavuse huvides oleks tulnud muidugi teha mitmeid intervjuusid erineva teatrialase kompetentsiga ekspertidega (nt teatrijuht, loomeinimeste esindaja, kultuuripoliitika kujundaja või teatrinõunik jt), kuid uurimistöö mahtu silmas pidades olen piirdunud ühe intervjuuga.

Eksperdiintervjuu viisin läbi 16.04.2021 Zoomi keskkonnas videokõnena, mille transkribeerimise eesmärgil salvestasin. Intervjuu alguses tutvustasin uurimistöö eesmäärke ja uurimisprobleemi ning jätkasin ettevalmistatud ja vestluse käigus kerkinud küsimustega. Intervjuu kestis 53 minutit. Intervjueeritav andis nõusoleku nimeliseks tsiteerimiseks uurimistöös.

2.2 Andmeanalüüsi meetodid

2.2.1 Kvantitatiivne andmeanalüüs

Kvantitatiivsete andmete analüüsimiseks kasutan aegridade analüüsi, et näha, kuidas on uuritavad näitajad ajas muutunud. Metodoloogilises kirjanduses (nt Tooding, 2020) nimetatakse aegreaks aja jooksul muutuvate andmete rida, mille ajavahemikud on enamasti ühepikkused (nt aasta, kvartal, kuu). Tooding (samal ajal) selgitab, et aegridade puhul on tähtis uurimisülesanne trendi ehk ajalise põhisuundumuse kirjeldamine. Selleks, et aegrida saaks põhjalikumalt kirjeldada, analüüsitakse seda osade kaupa. Tavaliselt eristatakse aegreas järgmist kolme osa: 1) juhuslik komponent, 2) trend ja 3) sesoonne osa. Lisaks võib tekkida vajadus kirjeldada aegrea muutust, eelkõige juhul, kui aegrida pole püsiv. Muutuste kirjeldamiseks saab kasutada järgmisi näitajaid: absoluutne juurdekasv, kasvutempo (ahelindeks), suhteline juurdekasv (juurdekasvutempo), alusjuurdekasv, aluskasvutempo ja alusjuurdekasvutempo.

Bakalaureusetöö andmeanalüüsi tulemuste peatüki esimeses osas keskendun kõigi teatrite koondandmetele. Uurin näitajate (külastuste, etenduste, külastusi etenduse kohta, repertuaari, uuslavastuste ja tulude) trende, et näha kas ja millises suunas on areng toimunud. Joonistel 1-4 ja 6 kasutan selleks lähendina sirget ehk lineaarset trendi. Järgmiseks arvutan näitajate kasvutempod, et mõista, kui mitu korda ületab antud väärtus eelmist või kui suure osa moodustab eelmisest. Tooding (2020) selgitab, et kasvutempo leidmiseks jagatakse ajamomendile t vastav väärtus eelmise väärtusega ning arvust 1 suurem väärtus tähendab kasvu, arvust 1 väiksem kasvutempo kahanemist ja arvuga 1 võrduv kasvutempo aegrea püsivust. Analüüsi teises osas kordan analüüsi samal põhimõttel DRAAMA näitajatega. Analüüsitulemuste peatüki kolmandas osas võrdlen teatrite ja DRAAMA näitajate kasvutemposid omavahel, et näha sarnasusi ja/või erinevusi. Analüüsi ja jooniste tegemiseks kasutasin MS Exceli programmi.

2.2.2 Kvalitatiivne andmeanalüüs

Intervjuu salvestamise järel kasutasin räägitu transkribeerimiseks automaatset veebipõhist kõnetuvastussüsteemi (Alumäe, Tilk ja Asadullah, 2018), mis on kättesaadav järgmisel aadressil: <http://bark.phon.ioc.ee/webtrans/>. Automaatselt loodud tekstifailis tegin salvestuse põhjal vajaliku korrektuuri.

Intervjuu käigus saadud andmeid analüüsin temaatilise sisuanalüüsi abil, kasutades avatud kodeerimist. Temaatiline sisuanalüüs aitab üles leida andmetes peituvad tähendused ja arusaamad ning uurida osalejate interpretatsioone (Kalmus, Masso ja Linno, 2015). Analüüsis kasutan avatud kodeerimist ja pöörasin lisaks enda sõnastatud teemadele tähelepanu ka sellele, mida intervjuueritav pidas oluliseks rääkida seoses teemaga (Kalmus jt, 2015). Kalmus ja tema kaasautorid (2015) soovivad temaatilist analüüsi kasutada vähe uuritud valdkondade ja teemade uurimiseks, mida minu valitud teemafookus ka on.

Kodeerimisel tuginen Gibbssi (2018) lähenemisele, mille alusel saab kodeerida inimeste käitumist (erinevaid ilminguid), sündmusi, tegevusi, suhteid ja interaktsioone, strateegiaid, eesmärke ja tegevusi eesmärkide saavutamiseks, toetavaid tegureid ja takistusi ning keskkonda (konteksti ja taustatingimusi).

Analüüsi esimene etapp sisaldas koodide määratlemist. Linno (2020) selgitab, et koodiks nimetatakse silti või märksõna, millega tähistatakse analüüsi seisukohast olulisi tekstilõike ja

lauseid. Kuna kasutasin avatud kodeerimist, siis tuletasin koodid tekstis esinevatest sõnadest (Kalmus jt, 2015) teksti mitmekordse nn süvalugemise käigus (Elo ja Kyngäs, 2008). Teises etapis ühendasin koodid suuremate omavahel sisuliselt seotud kategooriate alla ning need omakorda teemade alla (Linno, 2020). Uibolehe (2019: 75) doktoritöös kasutatud koodide süstematiseerimise eeskujul lõin kodeerimistabeli, mis sisaldab koode, alam- ja põhikategooriaid koos seletuste ja näidetega ning on ära toodud lisas nr 5.

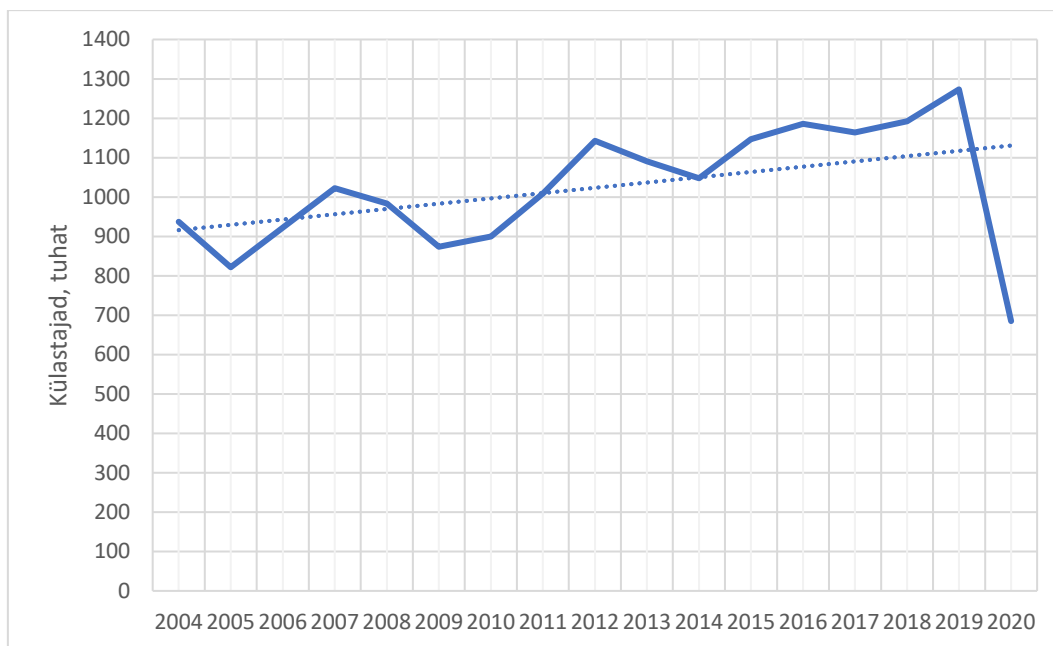
3. TULEMUSED

Kolmandas peatükis esitan andmeanalüüsi tulemused. Esmalt annan ülevaate teatrite ja DRAAMA festivali iseloomustavates statistilistes toimunud muutustest ning seejärel võrdlen neid omavahel. Peatüki viimases osas tutvustan eksperdiintervjuu analüüsi tulemusi.

3.1 Teatrite statistiliste näitajate analüüsi tulemused

3.1.1 Külastajad

Eesti teatrite küllastajate üldarv jääb aastatel 2004–2020 vahemikku 685 tuhat kuni 1,3 miljonit. Kõige vähem küllastajaid oli 2020. ja kõige rohkem 2019. aastal. Jooniselt 1 on näitajas näha kasvutrendi kuni 2019. aastani ning seda, et 2020. aastal (COVID-19 pandeemia ajal) toimus perioodi suurim langus. Küllastajate arv langes 588,2 tuhande võrra. Andmed näitavad langustrendi ka mõnedel varasematel aastatel, näiteks majanduskriisi ajal 2008–2009. Märkimisväärseim kasv toimus perioodi jooksul aga 2012. aastal, mil võrreldes aasta varasemaga suurenes küllastajate arv 134,6 tuhande inimese võrra.

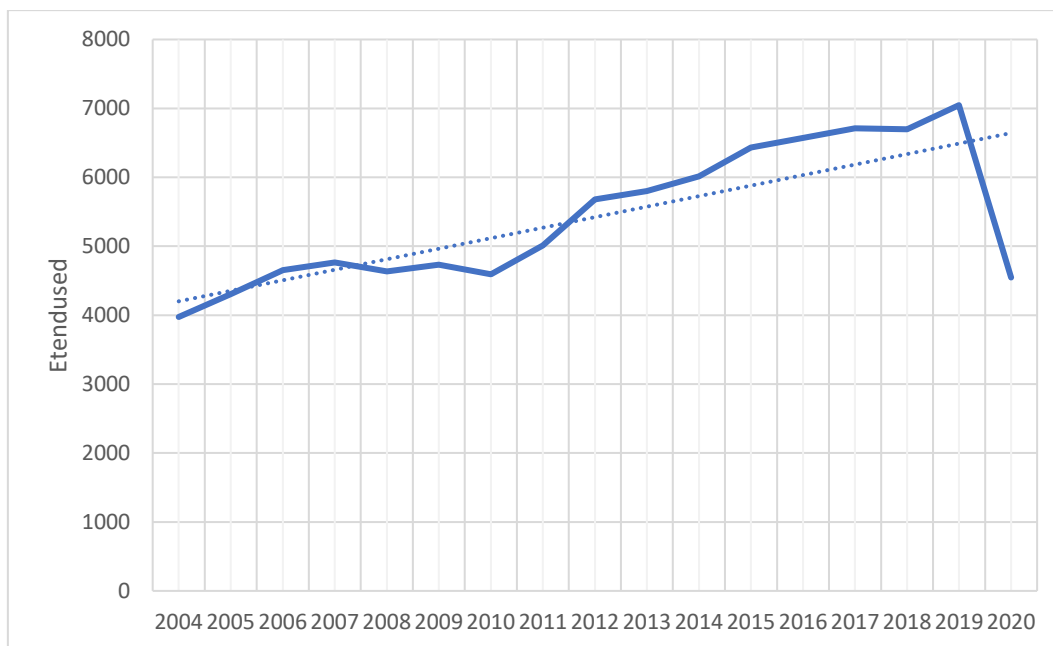

Joonis 1. Eesti teatrite külastajate arv aastatel 2004–2020. Allikad: Eesti Teatri Agentuur, 2009a, 2009b, 2010, 2011, 2012; Sippol, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020; Sippol jt, 2013, 2014; Talts ja Sippol, 2007; Talts jt, 2007. Samadel allikatel põhinevad joonised 2–5.

Teatrite külastajate, etenduste, külastusi ühe etenduse kohta, repertuaaris olevate lavastuste ja uuslavastuste täpset arvu näeb lisast nr 1.

3.1.2 Etendused

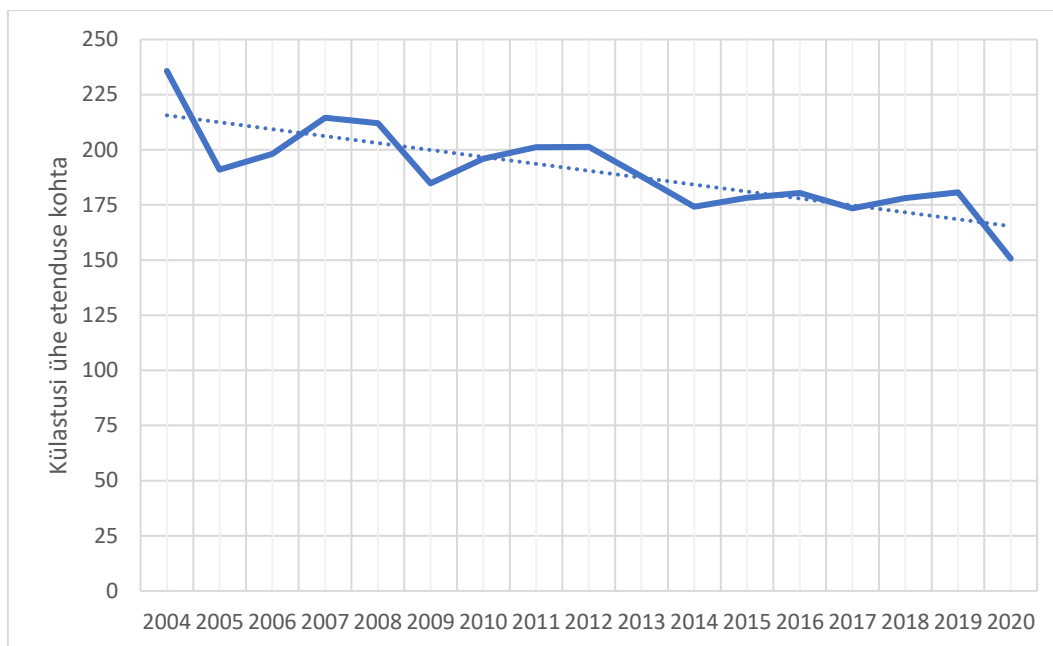
Teatrites antud etenduste hulk aastatel 2004–2020 jääb 3,9 ja 7,1 tuhande etenduse vahele. Kõige vähem etendusi toimus 2004. ja kõige rohkem 2019. aastal. Sarnaselt külastajatele on etenduste puhul näha joonisel 2 kasvutrendi kuni 2019. aastani ja 2020. aastal suurt langust. Kõige suurem langus toimuski 2020. aastal, mil etenduste hulk vähenes 2500 võrra, kuid langust on toimunud ka näiteks 2010. aastal. Kõige rohkem etendusi (666) lisandus 2012. aastal.

Joonis 2. Eesti teatrite antud etenduste arv aastal 2004–2020

3.1.3 Külastused etenduse kohta

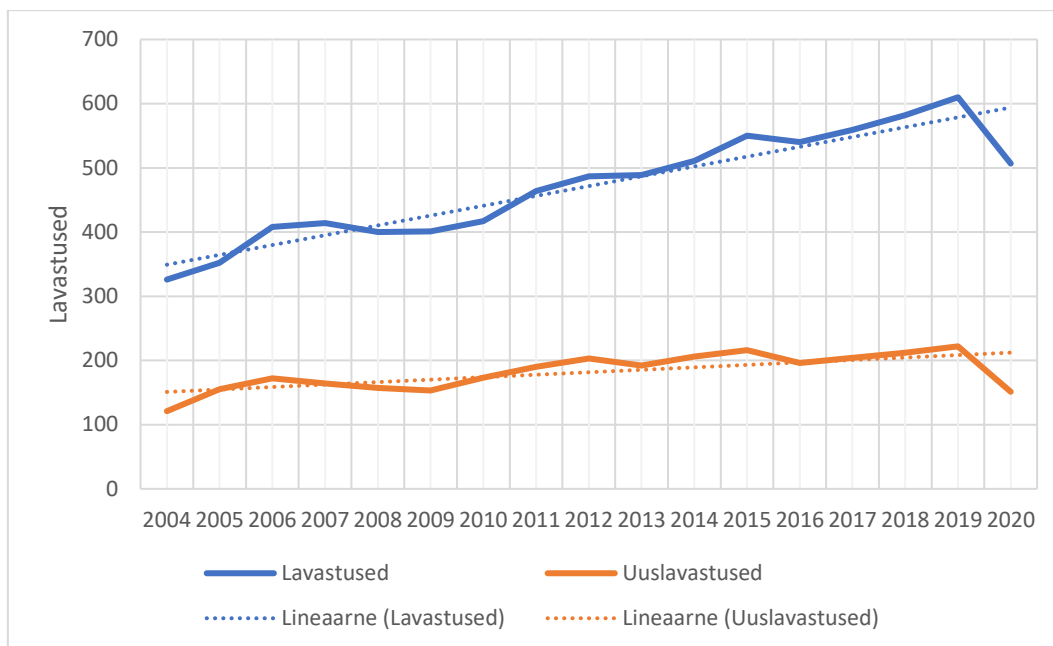
Külastuste arv ühe etenduse kohta jääb aastatel 2004–2020 151 ja 236 külastuse vahele. Jooniselt 3 on näha langustrendi külastatavuses ühe etenduse kohta, kuigi joonised 1 ja 2 tõid esile, et nii külastuste üldarv kui ka antud etenduste arv on olnud tõusutrendis kuni 2019. aastani. Suurim langus toimus 2005. aastal, kuid kõige vähem külastajaid etenduse kohta (151) oli 2020. aastal. Kõige suurem kasv toimus 2007. aastal, aga ka 2010. aastal oli see märgatav. Külastuste arv etenduse kohta oli suurim 2004. aastal (236 külastajat).

Joonis 3. Eesti teatrite külastajate arv ühe etenduse kohta aastatel 2004–2020

3.1.4 Repertuaar ja uuslavastused

Teatrite repertuaaris olevate lavastuste arv jäi aastatel 2004–2020 326–610 lavastuse piiridesse. Kõige vähem lavastusi oli teatrite repertuaaris 2004. aastal ja kõige rohkem 2019. aastal. Ka selle tunnuse puhul on näha joonisel 4 selget kasvutrendi kuni 2019. aastani, sest 2020. aastal toimus langus, mis ühtlasi oli selle perioodi suurim (103 lavastust). Langus on toimunud veel aastatel 2008 ja 2016. Kõige rohkem lavastusi lisandus repertuaari 2006. aastal (56 lavastust).

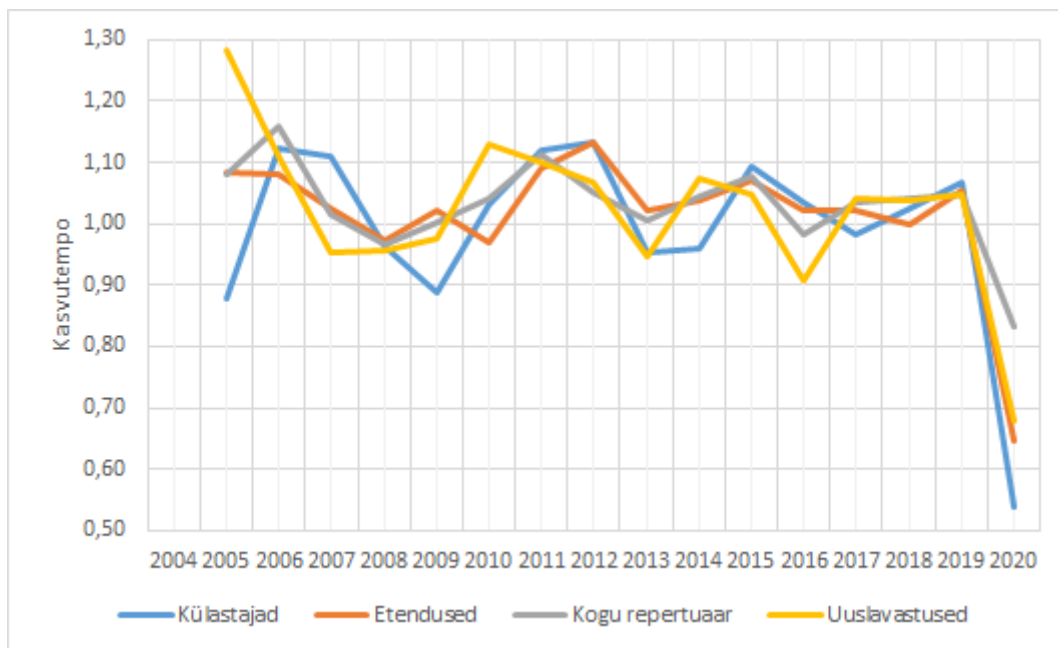
Joonis 4. Eesti teatrite repertuaaris olevate lavastuste ja uuslavastuste arv aastatel 2004–2020

Igal aastal toovad teatrid välja uuslavastusi. Nende arv jääb uurimisel perioodil 121 ja 222 lavastuse vahele. Kõige vähem uuslavastusi etendus 2004. ja kõige rohkem 2019. aastal. Nagu kõigi eelmiste tunnuste puhul, siis on ka uuslavastuste hulgas näha joonisel 4 kasvutrendi kuni 2019. aastani. Samuti on toimunud uuslavastuste arvus langus näiteks aastatel 2007–2009, kuid 2020. aasta jooksul, pandeemiaaegsete piirangute kehtestamise ja leevendamise kestel, toodi välja tervelt 71 uuslavastust vähem kui aasta varem. Suurim kasv toimus 2005. aastal, mille suuruseks oli 34 lavastust. Uuslavastuste osakaal teatrite kogu repertuaarist on jäänud uuritava perioodil 29–44% vahemikku.

3.1.5 Teatrite statistiliste näitajate kasvutempod

Eespool kirjeldatud näitajates (küllastajate arv, etenduste arv, repertuaaris olevate lavastuste ja uuslavastuste arv) toimunud langused ja tõusud väljenduvad samuti kasvutempod iseloomustaval joonisel 5. Kõigi näitajate kasvutempod jäävad aastatel 2005–2020 vahemikku 0,54 kuni 1,28. See tähendab, et aastate jooksul võib näitajate seas täheldada nii langust (kui kasvutempo jääb alla 1) kui ka tõusu (kui kasvutempo on suurem kui 1, siis ületab näitaja väärtus eelmist väärtust). Joonisel 5 toodud graafikud viitavad ka sellele, et näitajates esineb koosmuutuvust, kuid muutused neis ei

toimu tervel perioodil ühtemoodi. Kõigi näitajate kasvutempod olid alla 1 piiri (ehk näitajate väärtused langesid) 2008. ja 2020. aastal, mis markeerivad vastavalt majanduskriisi ja COVID-19 kriisi algust. Kasvutempode langust esines veel aastatel 2007, 2013 ja 2016, kuid alla väärtuse 1 on kasvutempo langenud vaid ühe või kahe näitaja puhul – vastavalt siis 2007. aastal uuslavastuste puhul, 2013. aastal aga külastajate ja uuslavastuste ning 2016. aastal repertuaari ja uuslavastuste puhul. Kõigi näitajate kasvutempo püsis üle 1 piiri aastatel 2006, 2011, 2012, 2015 ja 2019. Aasta 2019 oli seejuures ainus, mil kõigi näitajate kasvutempod korraga kasvasid.

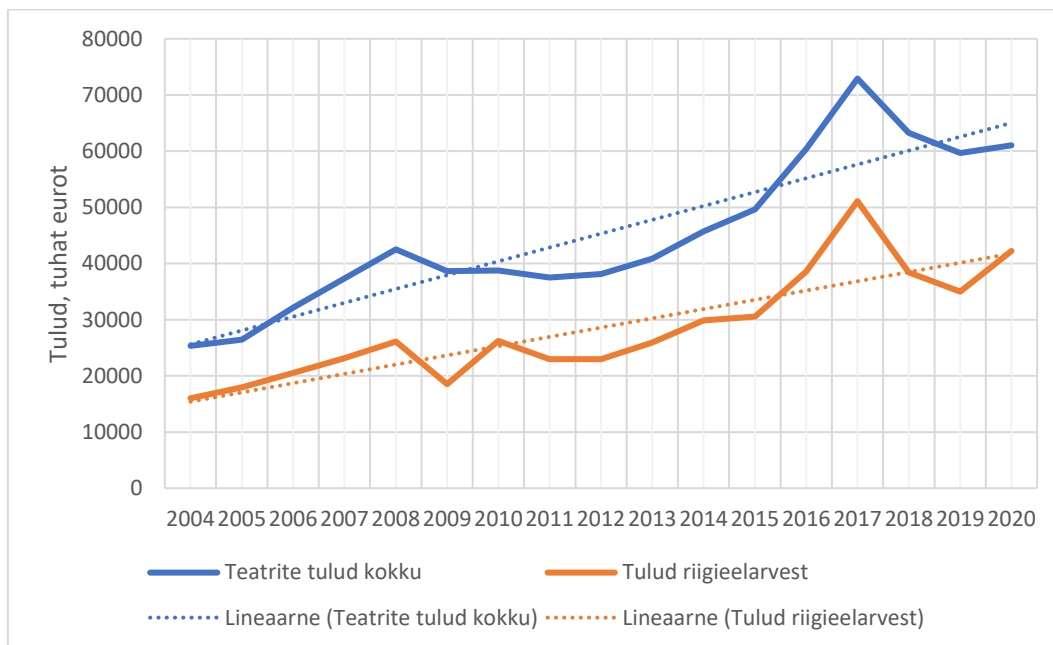

Joonis 5. Külastajate, etenduste, kogu repertuaari ja uuslavastuste kasvutempod aastatel 2005–2020

3.1.6 Teatrite tulud ja toetused

Sarnaselt teistele asutustele vajavad teatrid oma tegevuseks raha. Seda saadakse valdavalt stabiilse majandustegevuse, aga ka erinevate toetuste kaudu. Teatrite teenitud kogutulude ja riigieelarvest saadud tulude täpseid summasid näeb lisast nr 2. Teatrite kogutulud perioodil 2004–2020 jäävad vahemikku 25,3–72,9 miljonit eurot. Riigieelarvest saadav tulu samal perioodil jääb vahemikku 16,0–51,1 miljonit eurot. Kõige madalam oli teatrite tulu 2004. ja kõige kõrgem 2017. aastal. Jooniselt 6 on näha, et tulud kasvasid peamiselt kahel perioodil. Esiteks aastatel 2004–2008 ja

teiseks aastatel 2011–2017. Kõige suurem kasv oli 2017. aastal ning suurim kahanemine 2018. aastal, kuigi tulud langesid erineval määral ka aastatel 2009, 2011 ja 2019.

Joonis 6. Eesti teatrite kogu tulud ja tulud riigieelarvest aastatel 2004-2020. Allikas: Statistikaameti andmebaas, tabel KU094 (Statistikaamet, 2020a)

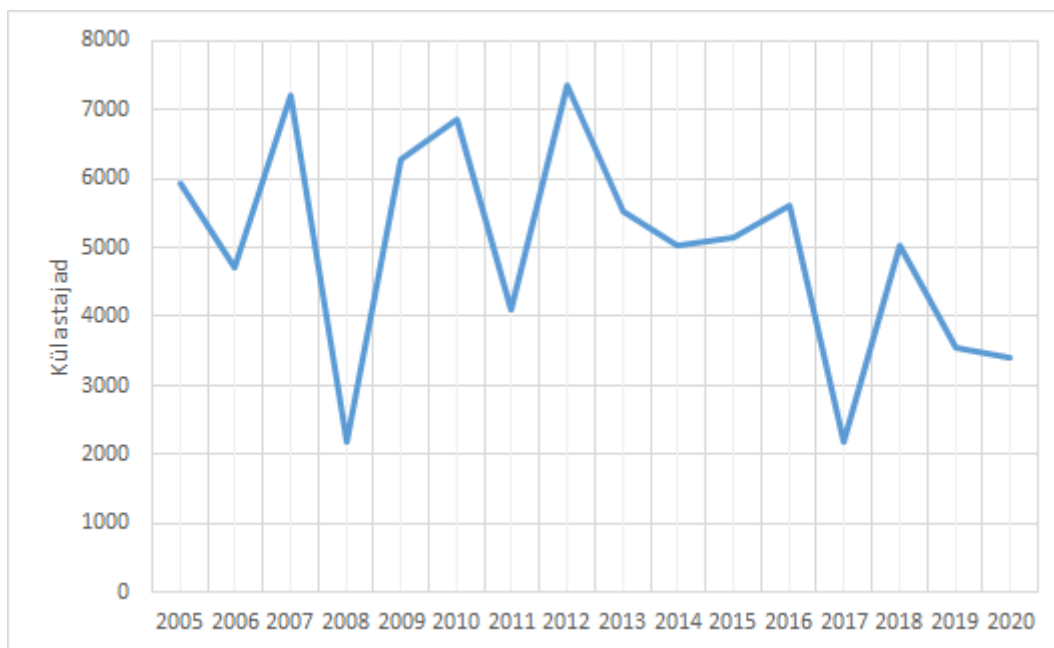
Teatrite tulude põhiosa moodustavad riigieelarvelised vahendid, kuid seejuures on oluline märkida, et rahalist tuge riigilt ei saa sugugi kõik teatrid. Detailsem ülevaade on näitena toodud 2020. aasta seisuga lisas nr 6. Teine asjaolu, mis tulude analüüsi tulemusi mõjutab, on see, et aastate 2004–2006 kohta saada olevad andmed hõlmavadki üksnes riiklikku toetust saanud teatreid. Kui vaadata riigi antava raha osakaalu kogutuludest, saab järeldada, et see jääb uurimisperioodi kuuluvate aastate lõikes vahemikku 48–70%.

3.2 DRAAMA festivali statistiliste näitajate analüüsi tulemused

3.2.1 DRAAMA külastajad

DRAAMA festivali külastajate, etenduste, repertuaari (programmis olevate lavastuste) ja esinejate arv on aastatel 2005–2020 olnud kõikuv. Täpsed andmed on toodud lisas nr 3. Nagu juba alapeatükis 2.1.1 viidatud, ei olnud 2004. aasta andmed analüüsiks kättesaadavad.

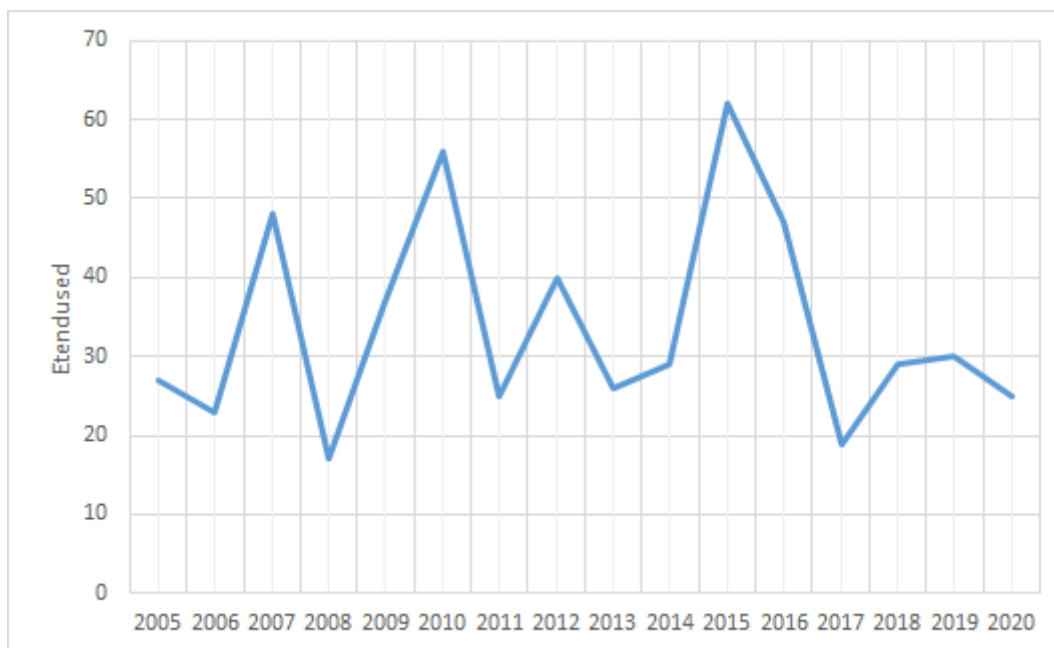
Külastajate arv jääb analüüsitaval perioodil vahemikku 2172 ja 7354 inimest ühe festivaliaasta kohta. Jooniselt 7 ilmneb, et kindla suundumusega trend külastatavuse näitajas puudub. See võib olla seletatav programmi vahelduva iseloomu, erinevate teemafookuste ja kuraatorite „käekirjaga“, mida publik siis kord rohkem, kord vähem huvipakkuvaks peab. Kõige vähem külastati festivali programmis olevaid etendusi 2017. aastal ja kõige rohkem 2012. aastal. Suurim langus toimus 2008. aastal, mil külastajate arv langes 7204-lt 2184-le. Sellele järgnes 2009. aastal uurimisperioodi suurim tõus. Taolisi „hüppeid“ esineb veel aastatel 2010–2012 ja 2016–2018.

Joonis 7. DRAAMA festivali külastajate arv aastatel 2005–2020. Allikad: Eesti Teatri Agentuur, 2009a, 2009b, 2010, 2011, 2012, i.a-a; Talts ja Sippol, 2007; Talts jt, 2007. Samadel allikatel põhinevad ka joonised 9–12.

3.2.2 DRAAMA etendused

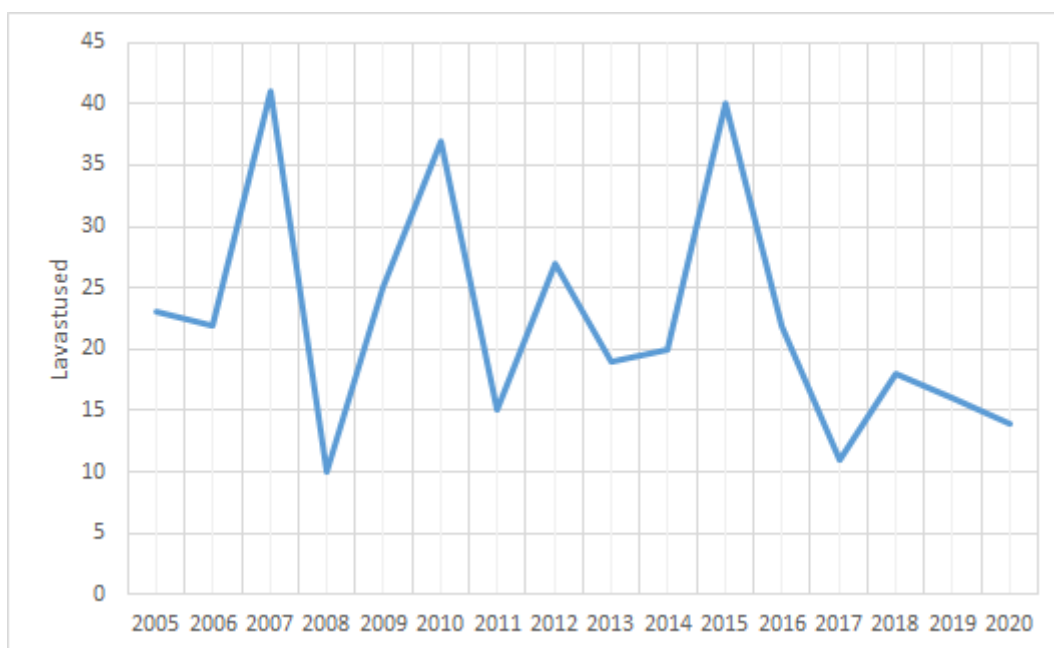
Festivali jooksul antud etenduste arv jääb aastatel 2005–2020 17 ja 62 etenduse vahele. Kõige vähem etendusi anti 2008. aastal ja kõige rohkem 2015. aastal. Sellegi näitaja puhul ei ole jooniselt 8 näha kindla suundumusega trendi. Langusi ja tõuse on toimunud peaaegu ühepalju ning ükski suundumus ei ole väldanud kauem kui kaks aastat. Aastatel 2008 ja 2011 langes etenduste arv 31 võrra, mis ühtlasi oli kõige suurem langus. Kõige suurem kasv toimus näitajas 2015. aastal, ühtekokku lisandus 33 etendust.

Joonis 8. DRAAMA festivalil antud etenduste arv aastatel 2005-2020

3.2.3 DRAAMA programm

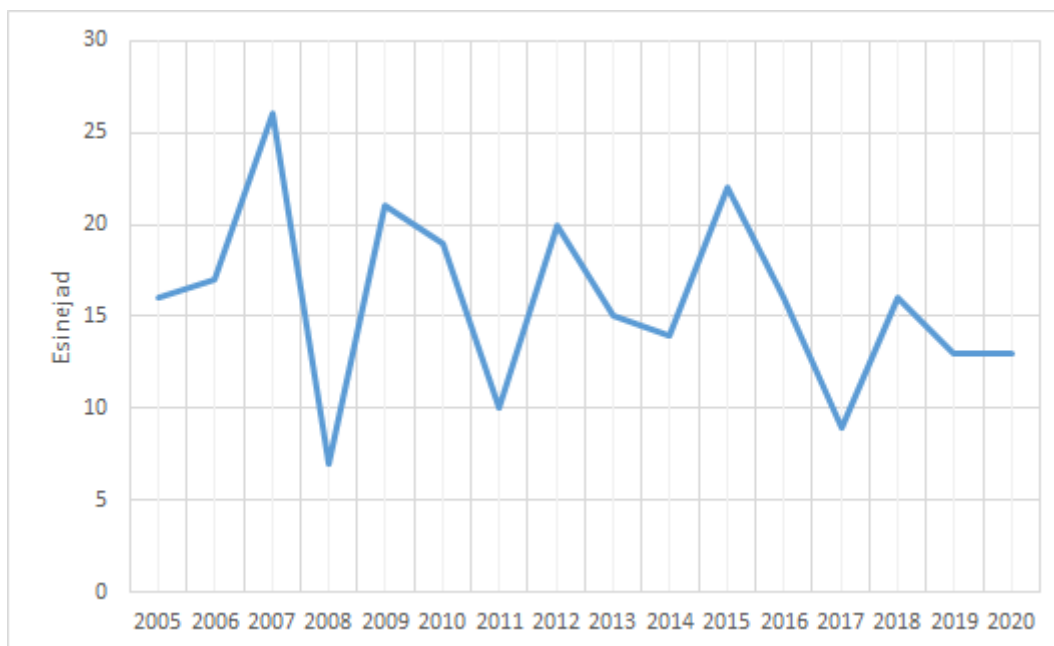
Aastatel 2005–2020 pakuti festivalipublikule üsna erineva mahuga programmi, see varieerus aastati 10 ja 41 erineva lavastuse vahel. Kõige vähem lavastusi etendus 2008. aasta programmis ja kõige rohkem 2007. aasta programmis. Sarnaselt etenduste arvule, esineb ka lavastuste arvus langusi ja tõuse peaaegu ühepalju ning ükski suundumus ei ole kestnud kauem kui kaks aastat. Kõige suurem langus oli 2008. aastal (41 etenduselt 10 etendusele) ning suurim kasv aastal 2015 (20 etenduselt 40 etendusele). Samuti pole joonisel 9 näha selget trendi, kuigi pärast 2015. aastat on repertuaaris olevate lavastuste arv terve uurimisperioodi kontekstis pigem kahanenud.

Joonis 9. DRAAMA festivali programmis olevate lavastuste arv aastatel 2005–2020

3.2.4 DRAAMA festivali esinejad

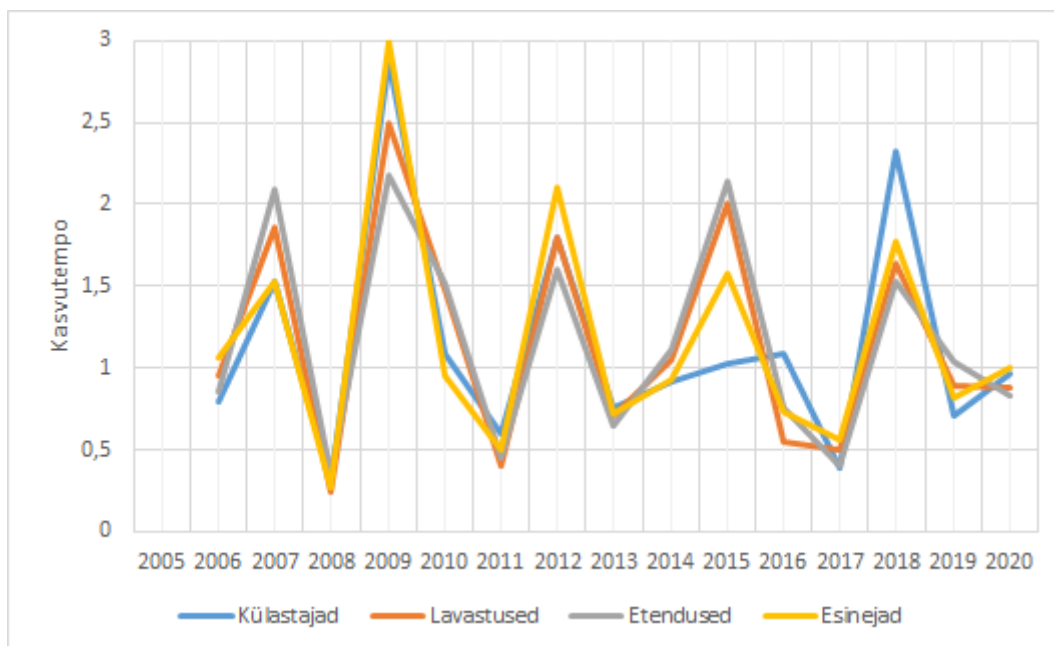
Esinejate ehk erinevate festivalil üles astunud truppide arv jäi aastatel 2005–2020 7 ja 26 vahele. Kõige vähem esinejaid oli 2008. aastal ja kõige rohkem 2007. aastal – nendesse aastatesse jäävad ka näitaja suurim langus ja kasv. Sarnaselt teistele DRAAMAt iseloomustavatele näitajatele (küllastajad, etendused ja repertuaar) on langusi ja tõuse toimunud peaaegu ühepalju ja ükski suundumus ei ole kestnud üle kahe aasta. Joonist 10 demonstreerib samuti selge trendi puudumist festivalil osalenud esinejate näitajas.

Joonis 10. DRAAMA festivalil osalenud esinejate arv aastatel 2005–2020

3.2.5 DRAAMA statistiliste näitajate kasvutempod

Joonistel 7–10 toodud andmete (küllastajate, etenduste, programmis olevate lavastuste ja esinejate arvu) muutumist kasvutempode kujul näeb jooniselt 11. Kõigi näitajate kasvutempod jäävad aastatel 2005–2020 vahemikku 0,24 kuni 3,00, mis tähendab, et näitajates on esinenud nii tõusu kui ka langust. Jooniselt 11 on näha samuti DRAAMA näitajate kasvutempodes toimuvaid ajaliselt suhteliselt sarnaseid muutusi. Kõigis näitajates langes kasvutempo alla 1 aastatel 2008, 2011, 2013 ja 2017, kuid langus leidis aset ka aastatel 2010 ja 2019. Kõigis näitajates ületas kasvutempo 1 piiri aastatel 2007, 2009, 2012, 2015 ja 2018, lisaks suurenes näitajate kasvutempo ka aastal 2014. Siiski jäi viimati nimetatud ajal kahe näitaja kasvutempo alla 1, mis tähendab seda, et nii festivali küllastajate kui ka esinejate arv vähenes.

Joonis 11. DRAAMA festivali näitajate kasvutempod aastatel 2005–2020

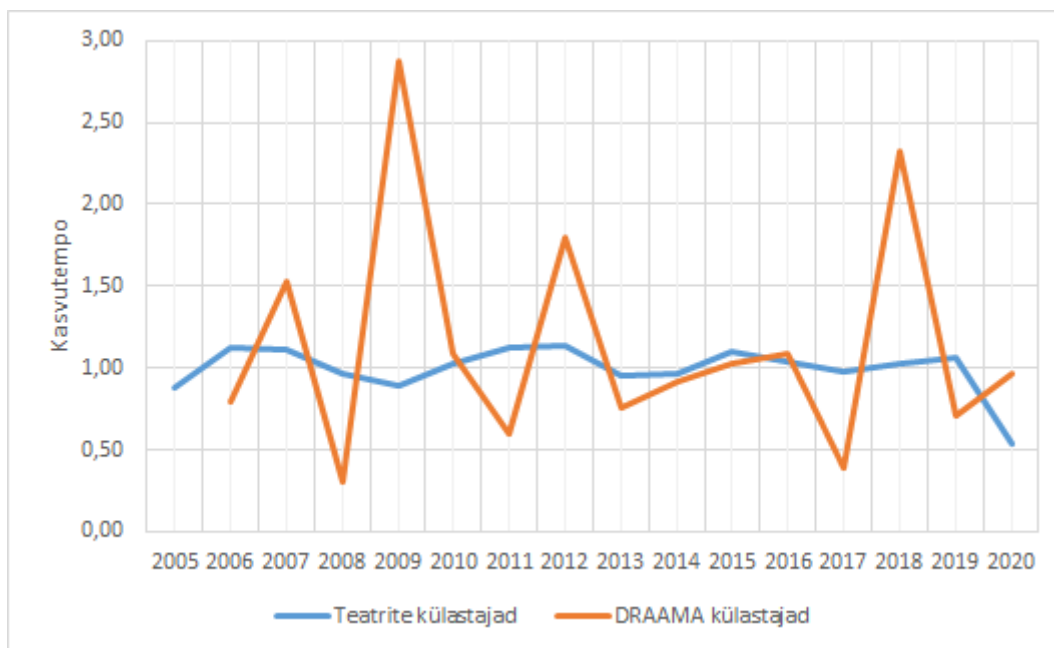
Teatrite üldistes andmetes ja DRAAMA festivali andmetes, täpsemalt külastuste, repertuaari ja etenduste andmetes toimunud muutusi võrdlen ja kirjeldan kasvutempode näol järgmises alapeatükis.

3.3 Teatrite üldandmete ja DRAAMA festivali andmete võrdlus

Oluline on märkida, et aastaringselt tegutsevate teatrite ja kord aastas toimuva festivali andmed ei ole täiel määral võrreldavad. Nagu mainitud, kogunevad teatrite andmed terve aasta kestel väldanud tegevust kirjeldavateks koondmeteks, kuid lühikese kestusega festival kui iga-aastane sündmus on teatud mõttes ebastabiilsema iseloomuga. Samuti on analüüsi kvaliteedi puhul küsimus andmetes – kuidas teatrid või sihtasutused neid koguvad (kui süstemaatiliselt seda tehakse, kui palju ressursse andmetega töötamise üldse panustatakse) ning kuidas Eesti Teatri Agentuurile neid esitavad. Nende ja muude võimalike mõjutegurite üle on arutletud eksperdiintervjuu analüüsi tulemuste peatükis 3.4.

3.3.1 Külastajad

Jooniselt 12 nähtub, et teatrite küllastajate arvu kasvutempo on stabiilsem kui DRAAMA küllastajate oma. Teatrite küllastajate puhul jääb kasvutempo perioodil 2006–2020 vahemikku 0,54–1,13 ning DRAAMA kasvutempo vahemikku 0,30–2,88. Kasvutempode vahemike erinevused näitavad DRAAMA puhul aset leidnud suuremaid muutusi.

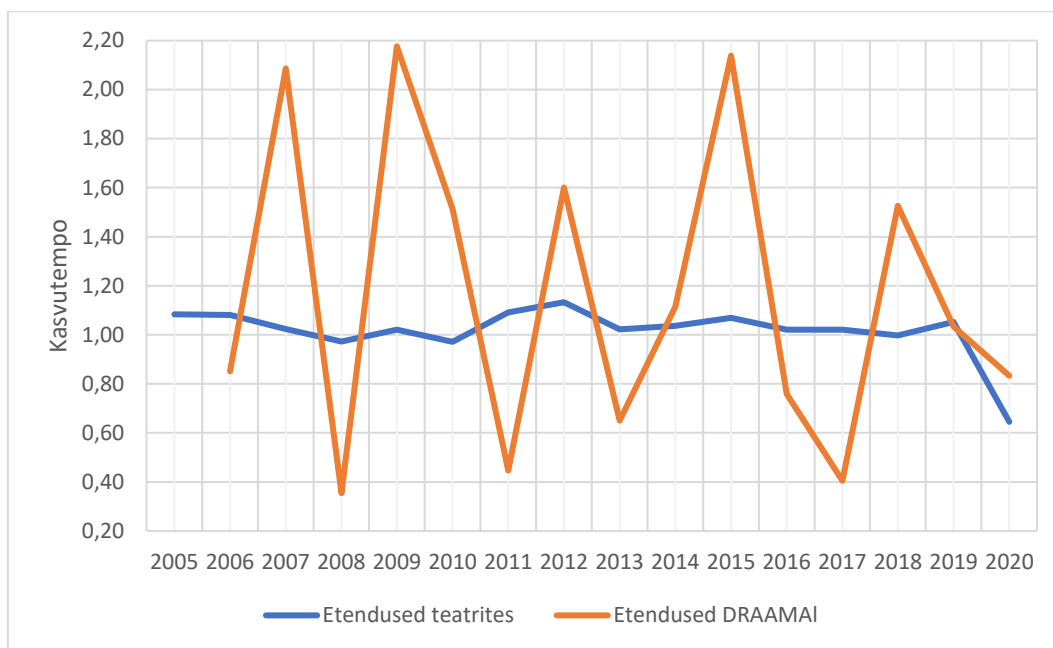

Joonis 12. Teatrite ja DRAAMA festivali küllastajate kasvutempod aastatel 2005–2020. Allikad: Eesti Teatri Agentuur, 2009a, 2009b, 2010, 2011, 2012, i.a-a; Sippol, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020; Sippol jt, 2013, 2014; Talts ja Sippol, 2007; Talts jt, 2007. Samad allikad joonistel 14 ja 15.

Küllastuste kasvutempo püsis nii teatrite kui ka DRAAMA puhul üle 1 piiri kuuel aastal (2007, 2010, 2012, 2015, 2016 ja 2018), kuid korruga kasvasid need aastatel 2012, 2015 ja 2018. Näitajate kasvutempo langes alla 1 piiri viiel aastal (2008, 2013, 2014, 2017 ja 2020). Aasta 2014 erineb neist selle poolest, et kasvutempodes toimus tõus. 2020. aasta erinevus seisneb aga selles, et teatrite puhul kasvutempo langes, kuid DRAAMA oma tõusis. Ülejäänud aastatel (2009, 2011 ja 2019) toimus ühe tunnuse kasvutempos kasv ja teises langus alla 1 piiri.

3.3.2 Etendused

Teatrites antud etenduste arvu kasvutempo on taas stabiilsem kui DRAAMA oma, nagu on näha jooniselt 13. Teatrites antud etenduste kasvutempo jääb perioodil 2006–2020 vahemikku 0,65–1,13 ning DRAAMA puhul vahemikku 0,35–2,18.

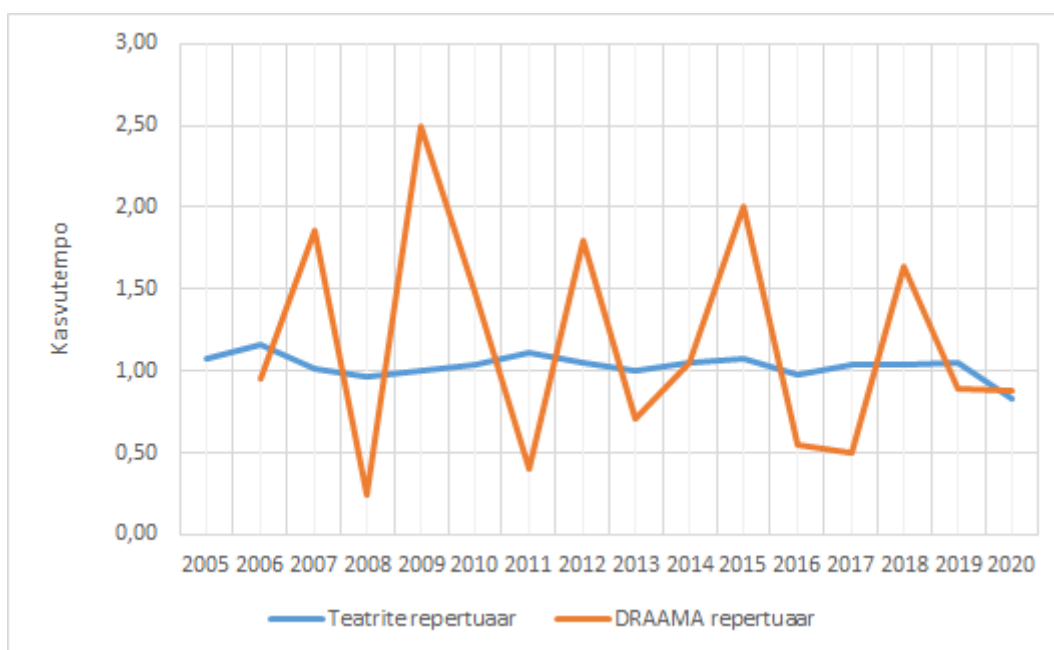

Joonis 13. Teatrites ja DRAAMAI antud etenduste kasvutempod aastatel 2005–2020

Etenduste kasvutempo püsis teatrite ja DRAAMA puhul üle 1 piiri kuuel aastal (2007, 2009, 2012, 2014, 2015 ja 2019), kuid aastad 2007 ja 2019 erinevad teistest selle poolest, et ühe näitaja kasvutempo langes. Langus kasvutempodes toimus aastatel 2008, 2010, 2013, 2016, 2017 ja 2020. Aastad 2008 ja 2020 erinevad teistest langusaastatest selle poolest, et näitajate kasvutempod langesid alla 1 mõlema näitaja lõikes. Ülejäänud aastatel (2011 ja 2018) ühe näitaja kasvutempos tõusis ja teise oma langes alla 1.

3.3.3 Repertuaar

Ka teatrite repertuaari iseloomustav kasvutempo on DRAAMA omast stabiilsem, nagu näitab joonis 14. Teatrite puhul jääb kasvutempo perioodil 2006–2020 vahemikku 0,83–1,16 ning DRAAMA näitaja jääb vahemikku 0,24–2,50.

Joonis 14. Teatrite ja DRAAMA repertuaari kasvutempod aastatel 2005–2020

Repertuaari kasvutempo püsis teatrite ja DRAAMA puhul üle 1 piiri seitsmel aastal (2007, 2009, 2010, 2012, 2014, 2015 ja 2018), kuid kasvutempod kasvasid korraga aastatel 2009, 2014, 2015 ja 2018. Kasvutempode langust on alla 1 piiri on toimunud aastatel 2008, 2016 ja 2020. Ülejäänud aastatel (2011, 2013, 2017 ja 2019) püsis teatreid iseloomustav kasvutempo üle 1 piiri ja DRAAMA oma langes alla 1.

3.4 Ekspertiintervjuu analüüsi tulemused

Selles alapeatükis tutvustan intervjuu analüüsimise käigus esile kerkinud peamisi teemasid ja arutluskäike, mis seostusid järgmiste märksõnadega: Eesti teatrimaastik, inimeste teatrihuvi,

teatripublik ja tema ootused, teatri roll ühiskonnas, uurimistöös käsitletud perioodil aset leidnud kriisid ning teatrivaldkonna toimetulek nendest tingitud oludega.

3.4.1 Eesti teatrimaastik

Intervjuu käigus ei uurinud ma eksperdilt otseselt selle kohta, kes või mis moodustavad Eesti teatrimaastiku. Need n-ö komponendid selgusid teiste küsimuste ja vastuste käigus. Üldjoontes saab öelda, et teatrimaastiku moodustavad teatrid (suured ehk linna- ja riigiteatrid ja väikesed ehk eraetendusasutused), vabakutselised teatriprofessionaalid, teatrifestivalid, (lavakunsti)koolid ja teised teatriga seotud asutused (nt Eesti Teatriliit) ja inimesed. Siinne teatrimaastik on üldiselt Eesti-keskne ning rahvusvahelist mõõdet (välisriikidest pärit külalislavastajaid, esinejaid, lavastusi) on vähe, kuigi seda püütakse tuua festivalide kaudu.

Teatriteadlane ja DRAAMA juht Hedi-Liis Toome selgitab festivalide funktsiooni järgmiselt (siin ja edaspidi esile toodud kaldkirjas tsitaadid pärinevad temaga tehtud eksperdiintervjuust).

On kuidagi paradoksaalne, et Eesti teatrifestivale, mis keskenduvad Eesti teatrile, on meil tegelikult põhimõtteliselt üks. See ongi DRAAMA festival Tartus ja ülejäänud festivalid on rahvusvahelised. Mis on minu meelest väga oluline, et nad toovad siia mingit rahvusvahelist perspektiivi. Vahel ongi tunne, et Eesti teater on nagu konnatiiki natukene kapseldunud.

Teatrifestivalide roll ei ole aga ainult rahvusvahelise teatri vahendamine, vaid nii kohaliku kui ka rahvusvahelise loomingu viimine pealinnast väljapoole, nii et sellest saaksid osa ka teiste maakondade teatrihuvilised, aga samuti teatrid ise. Üks selliseid sündmusi on üle kahe aasta Rakveres toimuv rahvusvaheline teatrifestival Baltoscandal¹, mis tutvustab kaasaegset teatrit siinsetele professionaalidele ja kultuuripublikule, kes üle Eesti kohale tuleb.

Suur osa neist [festivalidest] on Tallinnas, välja arvatud Baltoscandal, mis on Rakveres [...], küsimus on see, kas sell[ist]e festivalide mõte on võib-olla viia teatrit väljaspoole Põhja-Eestit ja pealinna. Vot siin on pigem arutelu koht.

¹ Baltoscandal on 1990. aastast Rakveres toimuv rahvusvaheline teatrifestival, mida kureerib selle loomingujuht ja Kanuti Gildi SAALI kunstiline juht Priit Raud.

Kokkuvõtvalt hindas Toome festivalide ja seal pakutava teatri taset kunstiliselt heaks, tuues välja nende kõrge kvaliteedi.

Intervjueeritavalt DRAAMA arengu kohta lähemalt uurides tuli välja, et festivali senine formaat on end mitmel korral ammendanud – põhjused on olnud nt uute teatrite lisandumine teatrimaastikule, festivali visiooni hägusus (see on tekitanud küsimusi, mis on žürii ülesanne, kuidas peaks lavastuste auhindamine toimuma, kes on festivali sihtrühmad) ning liiga ambitsioonikad ideed. Seetõttu tuleb korraldajatel aeg-ajalt uuesti ümber mõtestada DRAAMA sihid, eesmärgid ja funktsioon teatrimaastikul.

Mulle tundubki, et see on nii Eesti Teatri Festivali pluss kui miinus, et sa pead kogu aeg otsima, miks seda festivali tehakse, mis on selle festivali eesmärk, mida see festival annab.

Huvitava asjaoluna selgus intervjuust, et just teatriringkonnas endas on kohati tekkinud diskussioon, kas see festival ikka on Eesti kontekstis oluline või mitte. Toome sõnul on kahtlused olnud põhjendatud kulutustega, mida teatrid peavad festivalil osalemiseks tegema. Teatrite esindajad on avaldanud arvamust, et Eesti piires oleks võib-olla mõistlikum publikul sõita teatritesse kui lasta (väljaspool Tartut asuvatel) teatritel oma lavastusi teise linna transportida.

Kommenteerides ja tõlgendades aga DRAAMAt iseloomustavaid statistilisi näitajaid, mida esitlesin kvantitatiivse analüüsi tulemuste osas, tõi Toome välja, et festivalipubliku arv sõltub peamiselt konkreetse aasta programmist ehk antud teatriaastal etendunud lavastuste seast tehtud valikust, aga ka sellest, millistes Tartu saalides lavastusi mängitakse. Lavastuse iseloom määrab millisesse saali – kui suurde või väikesesse see sobib. Lisaks mõjutab lõppkokkuvõttes publikunäitajaid ka lavastuste tehniline keerukus ja muud küllaltki spetsiifilised tegurid. Laiemas tähenduses on festivali õnnestumine, mille üks mõõdupuu on publikumenu, eelarveliste võimaluste, festivali kestuse ja formaadi küsimus ning selles kõiges ei ole festivaliaastad ühetaolised.

3.4.2 Publiku profiil ja teatrihuvi

Intervjuus käsitlesin nii teatripubliku koosseisu üldiselt kui ka DRAAMA festivalipubliku profiili. Intervjuust selgus, et üldiselt külastavad Eestis teatrit kõige sagedamini kõrgema haridusega üle 40-aastased naised. See ei tähenda, et publikus ei oleks teiste sotsiaaldemograafiliste tunnustega inimesi, kuid teatriteadlase sõnul annavad tooni siiski keskealised naised. Ka festivalipublikus

võib kõige rohkem näha keskealisi naisi. Täiendavate tunnustena tõi Toome esile, et publikusse satub sagedamini teatriinimesi ja Tartule iseloomulikult ka ülikooliga seotud inimesi. Ootuspäraselt on publikus teiste piirkondadega võrreldes enam Lõuna-Eesti elanikke.

See on naisterahvas, kõrgharidusega. Pigem selline nelikümmend ja pluss. Kes teeb kindlasti selle [...] piletiostu ja arvata on, et ta võtab kaasa oma abikaasa või elukaaslase.

Lisaks on publikus vabatahtlikke (sageli koolinoori ja tudengeid), kes festivalil erinevates tegevuslõikudes abiks on. Festivali raames toimuvatele sageli tasuta sissepääsuga üritustele, nagu näitused, kontserdid ja vestlusringid, võivad sattuda ka festivaliväliseid külastajaid ehk inimesi, kes programmis olevatele piletiga etendustele jõuda ei pruugi.

Kui töö kvantitatiivse analüüsi osast aimus teatrikülastuste rohkuse põhjal küllaltki suur huvi teatri vastu, siis ka eksperdiintervjuu Hedi-Liis Toomega kinnitas seda. Üks olulisi tegureid on teatri kui kunsti liigi „ligipääsetavus”, mis väljendub ühelt poolt teatrite sobivas paiknemises kultuuritarbijate jaoks ning teisalt võrdlemisi taskukohastes piletihindades. Näiteks 2019. aastal oli keskmine piletihind ilma käibemaksuta 13,4 eurot (Sippol, 2020: 366).

Ma arvan, et ikkagi teater on Eestis väga kättesaadav [...], et põhimõtteliselt vist igast Eesti paigast on võimalik saja km kaugusele teatrisse minna.

Toome põhjendab inimeste püsivalt suurt teatris käimise aktiivsust veel pikkade kümnendite jooksul välja kujunenud traditsiooniga. Samuti rõhutab ta meedia rolli inimestes teatridvaldkonna vastu huvi äratamisel ja hoidmisel. Lisaks on näitlejad ja lavastajad meediaväljaannetes seltskonnaelu rubriikide persoonidena üsna sageli esiplaanil, nende elu ja tegevust kajastatakse ja jälgitakse.

Ühelt poolt on lihtsalt see, et meil on hästi selge harjumus teatris käia ja ma arvan, et nõukogude ajal ka väga selgelt see harjumus tekkis. Et see nagu oli üks osa, ma ei tea inimeseks olemises – käia teatris.

Lisaks näitlejate sagedasele kujutamisele meedias, seletab inimeste teatrihuvi ka perekonna ja koolikeskkonna toel kujundatud kultuuriharjumused ning lapsepõlves või nooruses aset leidnud kokkupuuted teatriga. Bakalaureusetöö 1. peatükis käsitlesin teoreetilise ja empiirilise kirjandusele (Anderson jt, 2014; Doneland ja Salis, 2014; Oskala jt, 2009) tuginedes perekonna ja kooli tähtsust kultuuriharjumuste kujundamisel. Seda tõdemust jagab ka intervjueeritud ekspert.

Ma arvan, et Eestis on oluline ka see, et teater [on] meie jaoks mingi koht, [...] kuhu hakatakse viima juba lasteaialapsi, koolilapsi. Täiesti selgelt juba koolihariduse üks osa on see, et teater on [...] koht, kus me võiksime kõik käia.

3.4.3 Teatri roll ühiskonnas ja kriisi ajal

Teatril näib ühiskonnas olevat täita oluline roll. Ühest küljest toimub teatri kaudu muuhulgas ka ühiskonnaprotsesside ja probleemküsimuste mõtestamine ja ümbermõtestamine, uute ideede või vaatenurkade esile toomine, mõtlemisainese pakkumine. Teisest küljest võimaldab teater inimestele vahetuid elamuslikke, meelelahutuslikke ja lõõgastavaid hetki väljaspool nende endi argielu.

Me tegelikult teame näiteks Eesti teatri ajaloost ka, et kui oli vist esimene maailmasõda, ei, mõlemad tegelikult, nii esimene kui ka teine maailmasõda, siis inimesed käisid teatris ja teatrid pakkusid programmi. Ja ma tean, et kui oli see sama 2008, 2009 ja 2010 majanduskriis, et siis Soomes vist tõusid publikuarvud. See ikkagi nagu näitab seda, et inimesed tahavad kriisisituatsioonis ühelt poolt võib-olla mingit eskapistlikku, nagu äramineku võimalust. Et sa lähedki mingisse teise maailma, unustad need igapäevaelu probleemid.

Kriisiolukord on samuti teatri tähendust ja vajalikkust esile toonud. Elamuse kogemise nimel on publik tulnud kiiresti kaasa erinevate ohutusnõuete täitmisega, olgu selleks siis kaitsemaski kandmine, isikuandmete jagamine või füüsilise distantsi hoidmine.

Ma arvan, et kultuuriasutustes käijad olid ühed esimesed maskikandjad ja nii-öelda normaliseerisidki seda, et maskiga tegelikult avalikus ruumis olla on nagu täiesti okei. Seda ütlesid kõik teatrid, et kui see maski kandmine tuli ja teatrid ütlesid, et siis esimesest hetkest nagu, ma ei tea, 99% inimesi saalis olid maskidega.

3.4.4 Teatrite ja DRAAMA toimetulek kriisidega

Ekspertiintervjuus oli olulisel kohal nii 2008.–2009. aasta majanduskriisi kui ka COVID-19 pandeemiast tingitud kriisiga toime tulemine teatrivaldkonnas üldiselt ja DRAAMA festivali korraldamisel kitsamalt. Ilmneb, et kultuurisektor ja sealhulgas teatrid ei jää kriisiperioodidel tagajärgedest puutumata isegi siis, kui riiklikud toetusmeetmed kasutusele võetakse. Etenduste külalastatavuse vähenemist kriisiaastatel näitas samuti teatristatistika analüüs. Hedi-Liis Toome tõi välja ebavõrdse olukorra väiketeatrite ja riigieelarve väliste iseseisvat rahastust otsivate tegutsejate kahjuks.

Minu meelest muidu [aastatel] 2008, 2009, 2010 üldine Eesti publiku trend oli see, et toimus küll langus [külalastajate arvus], aga langus toimus just väiketeatrite arvelt. Et suured teatrid ei kaotanud tegelikult nagu publikut seal.

Samas toimus majanduskriisi aastatel teatrimaastikul silmatorkavaid muutusi ja loodi mitmed uued väiketeatrid. Toome nimetab seda väiketeatrite tekkimise kolmandaks laineks Eestis. Esimene laine oli 1990. aastate alguse Eesti iseseisvuse taastamise ajal ja teine laine 2000. aastate alguse majandustõusu ajal (Kaugema, 2016). Nii asutati 2000. aastate lõpus ja uue kümnendi alguses nt Tartu Uus Teater, Cabaret Rhizome, Vaba Lava teatrikeskus, Kinoteater ja Polygon Teater. Väiketeatrid tekkisid sooviga vastanduda uute kunstiliste ideedega riigieelarvelistele repertuaariteatritele, kelle produktsiooni kujundas teatud määral garanteeritud sissetulek ja kinnistunud repertuaar.

[V]aatamata sellele, et oli majanduskriis, toimus see kolmas väiketeatrite tekkimise laine – ehk siis korraka tekib palju väiketeatreid. [...] Et need väiketeatreid, kes seal tekkisid, teadlikult vastandusid sellisele nagu suurte teatrite võib-olla... sellisele nagu rahamasinale. Enne seda oli olnud buum, majandusbuum. Järjest rohkem tundus, et teatrid lihtsalt toodavad mingit [materjali].

Seega täheldati majanduskriisi kontekstis tegevuse kokkutõmbumise ja hääbumise asemel hoopis teatrimaastiku elavnemist ja mitmekesisuse suurenemist. Teatrivaldkond toibus kriisist märkimisväärsete püsivate kahjudeta.

Mõnevõrra teistsuguseks on teatrite ja festivalide jaoks kujunenud COVID-19 kriis. Üsnagi erandlikult üldise olukorra ja suurte ürituste korraldamise võimaluste taustal suudeti DRAAMA korraldada 2020. aasta septembris vahetult enne pandeemia teise laine laienemist pea täiemahulise põhiprogrammiga, kuigi erinevaid väiksemaid piiranguid ja ohutusnõudeid esikohale seades (nt

kaitsemaskide kandmine, küllastajate eelregistreerimine, isikuandmete kogumine nakatunute ja lähikontaktsete väljaselgitamise eesmärgil jms). Ühtegi algselt programmis olnud etendust ära ei jäetud.

DRAAMA festivali me ikkagi nagu saime ära teha. Programmi ja ütleme sisu mõttes tegelikult sada protsenti, nii nagu kevadel planeerisime. Et isegi ükski etendus ei jäänud ära ja ühestki nakatanust ma ka teada ei saanud.

Korraldusmeeskond kehtestas omalt poolt küllastajatele füüsilise distantsi hoidmise nõude. Küllastajad võisid istuda ainult kindlale ostetud istekohale ega saanud vabalt kohta valida. Samuti ei lubatud inimesi treppidele ja põrandale istuma, mis on varasematel aastatel olnud tavapärane just suure publikuhuvi tõttu. Sellised piirangud mõjutasid Toome sõnul teatud määral festivali atmosfääri ning pärssisid inimestevahelist suhtlemist ja seltskondlikku olemist, mis festivalimelu juurde kuulub.

Siis oli[me] väga karmid selles, et on täpselt nii palju inimesi saalis. Et igaiühel on tõesti see [kindel] istekoht, kuhu ta istuda saab. Et festivali atmosfäärile, ma arvan, see oli ikkagi nagu löök.

Omamoodi harjumatu oli publiku jaoks isikuandmete kogumine (küll vabatahtlikkuse alusel) ühise turvatunde loomise eesmärgil, et nakatumise levikut oleks võimalik kontrollida ja piirata, kui haigestumist peaks publiku seas esinema. Selline vähereglementeeritud andmekogumine on asutuste jaoks suhteliselt uus kogemus, mille puhul tekivad alati küsimused andmete korrektses kasutamises ja hoidmises, nii et andmesubjektid ei peaks kogema sellega seoses negatiivseid tagajärgi nagu andmelekked, privaatsuse riive jms. Toome sõnul olid inimesed üsnagi aldis oma andmeid festivalikorraldajatega etendust eel jagama. Sel moel talletati vähemalt poolte küllastajate andmed.

Toomele teadaolevalt ei ole festivali ajaloos veel ühtegi süstemaatilist publiku-uuringut korraldatud, kuid uue juhina soovis ta selle eesmärgi täita ja välja selgitada, kes ikkagi täpsemalt festivalipubliku moodustavad ning millised ootused on publikul DRAAMALE. 2020. aasta sügiseks kavandatud uuring jäeti pandeemiasituatsioonist tulenevalt küll ära, kuid olukorra normaliseerudes on tõenäoline uuringuga algust teha.

Aga noh eelmine aasta [2020] tundus täiesti hullumeelne või noh, oleks olnud väga keeruline ettevõtmine selle koroonraames.

Sisulisest küljest kärbiti festivaliplaane lisaprogrammidest loobumisega. Kõrvalprogrammid on DRAAMA puhul tavaks saanud ning neidki külastatakse meelsasti. 2020. aasta sügisel toimusid vestlusringid lavastuste loojate, moderaatorite ja publiku osalusel vaid üksikute juhtudel.

[K]oroona tõttu ei olnud justkui nagu mitte mingit muud lisaprogrammi kui need etenduse järgsed vestlused ja kaks vestlusringi, mis toimusid täiesti eraldi ajal [Tartu] Uue Teatri ruumides.

DRAAMA festivali käekäiku COVID-19 kriisis võrdles Toome ainsa umbes samas mahus kõnealusel perioodil toimunud Baltoscandali festivaliga, mis jättis kõrvale tavapäraselt ambitsioonika rahvusvahelise mõõtme ja fookuse ning koondas kokku 2020. aasta kevadel esietendumata jäänud Eesti uuslavastused. See on hea näide strateegilistest ja Eesti teatritegijate suhtes solidaarsust üles näitavatest muudatustest, mida on võimalik vääramatute asjaolude korral ja oluliselt takistatud reisimisvõimaluste keskel ette võtta.

See oli hästi oluline, et tegelikult just sellised etenduskunsti lavastused, mis muidu oleksid võib-olla jäänud esietendumata, sai seal Baltoscandali raames ära teha. [Väidetavalt] see oli ka üks väga väheseid rahvusvahelise etenduskunstide festivale üldse, mis maailmas toimus. Selles mõttes väga erakordne.

COVID-19 pandeemiast tingitud kriis andis teatriteadlase sõnul rohkem tunda üldisel teatrimaastikul. Kõige haavatavamas olukorras on vabakutselised loomeisikud, kelle sissetulekud ei ole teatrite koosseisuliste töötajatega võrreldes tagatud (vt ka Rosenblad jt, 2020). Ebaregulaarsest maksulaekumisest tulenevalt ei pruugi vabakutselistel loomeisikutel olla tagatud sotsiaalsed garantiid sarnaselt töölepingu alusel töötavate regulaarse sissetulekuga isikutega (Sotsiaalkindlustus ja vabakutselised, 2021). Nii ongi Toome sõnul kuulda olnud sellest, et osa loomeinimesi kaalub stabiilsema töö nimel senisest tegevusvaldkonnast lahkumist.

Mingid inimesed rääkisid sellest, kuidas nad said kodus puhata ja maale minna, [samal ajal, kui] teised inimesed jäid täiesti ilma sissetulekuta ja on [...] kaalunud erinevaid töökohti ja ka valdkonna vahetust.

Kõigi nende probleemide taustal on siiski esile kerkinud mõned positiivsed aspektid. Näiteks on kultuuriministeerium ja mõttekoda Praxis alustanud vabakutseliste loomeisikute uuringuga, et selgitada välja nende arv, olukord ja vajadused, et kultuuriväljal (Triisberg, 2021). Samuti on teatrite kõrval ka vabakutselistel loomeinimestel olnud võimalus kultuuriministeeriumilt ühekordset kriisitoetust taotleda. 2020. aastal sügisel said kriisitoetust esimesed 960 vabakutselist,

kellest alla veerandi moodustasid etenduskunstide vallas tegutsevad inimesed (Loovisikutele..., 2020). 2021. aasta kevadel kuulutati välja uus toetuste taotlemise voor (Loovisikud..., 2021).

Eksperdiintervjuu kokkuvõtteks kinnitas ka Hedi-Liis Toome, et COVID-19 kriisi tõsiste tagajärgede kiuste on teatrimaastikul märgata mõningaid positiivseid suundumusi. Näiteks on elavnenud avalik arutelu kultuuri ja sealhulgas teatri rolli üle. Sagedamini arutletakse teatrivajalikkuse üle ühiskonnaliikmete jaoks. Kõigele lisaks on esile kerkinud uusi teatrivorme (nt voogteater). Võib eeldada, et teatrit ja kultuuri üldisemalt väärtustatakse igapäevaelu tasandil seda rohkem, mida raskem on kultuurisündmustele pääseda. Samuti võib täheldada seda, et digitaalsed vormid ja viisid pakuvad küll alternatiivseid ajutisi võimalusi, kuid ei asenda reaalselt sotsiaalset ja emotsionaalset kontakti, mida publik teatrietendustelt otsib, kuid mida ka esinejad publikult tagasisidena vajavad.

Ma iseenesest arvan, et see [kriis] võib-olla aitab natuke Eesti teatrit puhastada. Meil on teatrit [isegi] liiga palju. Väga paljud inimesed käisid teatris [üksnes] sellepärast, et lihtsalt peab midagi tegema. Lähme siis teatrisse! Võib-olla see [kriisiaeg] toob tagasi teatrisse tõesti need inimesed, kes seal teatri pärast käivad, mitte ainult sellepärast, et [veeta] õhtu sotsiaalselt.

Globaalse olukorraga võrreldes on Hedi-Liis Toome hinnangul Eesti teatril ja ühiskonnal suhteliselt hästi läinud, sest teatrid on saanud olla periooditi avatud ja seda tänu heale koostööle kultuurivaldkonnas.

Intervjuust ei selgunud, milliseid täiendavaid strateegilisi samme on astunud või milliseid suuremaid otsuseid kriisiolukorraga toime tulemiseks on teatrimaailmas üldisemalt tehtud. DRAAMA festivali korraldamises sihtasutus olulisi muudatusi ei kavanda. Küll aga jäid intervjuust kõlama mõtted, et vabakutselistele loomeinimestele tuleks tagada sotsiaalsed garantiid ning et pärast sulgemisperioodi on teatrite jaoks ülimalt oluline oma tegevust jätkata. Teatrite avatuna hoidmisele võiks kaasa aidata vaktsiinipassi kasutusele võtmine, nii et etendustele pääseksid üksnes COVID-19 vastu vaktsineeritud inimesed, et teatris nakatumisi ja haiguse levikut vältida.

4. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON

Viimases sisupeatükis annan vastused püstitatud uurimisküsimustele ja arutlen uurimistulemuste tõlgendusvõimaluste üle teatrimaastiku ja kriiside kontekstis. Viimaks arutlen töös valitud meetodite ja andmete kasutamise kogemuse üle ning pakun käsitletud teemal välja mõned edasise uurimistöö võimalused.

4.1 Järeldused

Minu bakalaureusetöö eesmärk oli anda ülevaade perioodil 2004–2020 aset leidnud kahe ulatusliku kriisi ajal ilmnunud trendidest Eesti teatrite ja DRAAMA statistikas ning selgitada välja veel kestva COVID-19 kriisi senised ilmingud siinsel teatri- ja festivalimaastikul. Seega on töö fookuses Eesti teater kriisi(de) keskel läbi institutsionaalse prisma vaadatuna. Töös analüüsisin teatrite kohta kogutud üldisi statistilisi näitajaid ja selle laia pildi taustal ka konkreetsema näitena ühe iga-aastase sündmuse ehk DRAAMA festivali statistilisi näitajaid. Need olid järgmised: külastused, etendused, repertuaar, uuslavastused, külastused etenduse kohta, tulud ja esinejad. Lisaks kvantitatiivsete andmete analüüsimisele viisin läbi eksperdiintervjuu teatriteadlase ja DRAAMA festivali juhi Hedi-Liis Toomega. Uurimiseesmärgi saavutamiseks püstitasin neli uurimisküsimust. Siinkohal tutvustan ja põhjendan uurimisküsimuste kaupa töö käigus tehtud peamisi järeldusi.

1) Milline on olnud aastatel 2004–2020 Eesti teatrite ja DRAAMA festivali tegevusaktiivsus ja külastatavus?

Eesti teatrite tegevust iseloomustavad näitajad (külastused, etendused, repertuaar ja uuslavastused) on perioodil 2004–2020 üldjoontes liikunud kasvutrendis, kui välja arvata 2020. aasta, mil toimus COVID-19 kriisi tõttu suur langus. Siiski pole kasvutrend olnud täiesti lineaarne ja on toimunud langusi ka teistel aastatel peale 2020. aasta.

Kui vaadata muutusi etappide kaupa, saab öelda, et enne majanduskriisi (aastatel 2004–2007) kasvasid ühe aasta jooksul peaaegu kõik näitajad. Majanduskriisi ajal (2008–2010) näitajad pigem langesid ja püsisid enam-vähem ühel tasemel. 2008. aasta oli ainus, mil kõik näitajad korraga langesid. Kahe kriisi vahelisel ajal (2011–2019) on näitajad enamasti kasvanud, kuid mõnes

näitajas toimus lühiajaline langus. Koroonakriisi esimesel täisaastal ehk 2020. aastal langesid kõik näitajad.

Kriisi aspekti külastuste näitaja põhjal lähemalt uurides tuli selgelt välja, et nii majanduskriisi kui ka COVID-19 kriisi ajal langes teatrite külastajate arv. Majanduskriisi aegset langust ei aidanud vähendada ka 2009. aastal etenduste arvu suurendamine. Külastuste arv etenduse kohta langes endiselt. 2020. aastal ehk COVID-19 pandeemia ajal toimunud langus on eelduse kohaselt mõjutatud kogu riigis kehtestatud erisugustest piirangutest (sh täituvuse piirangud siseruumides toimuvatele sündmustele ja meelelahutusasutuste perioodiline sulgemine), et haiguse levikut kontrolli all hoida. Näitajate kasvutempodest ilmnes siiski, et näitajad ei ole omavahel tugevalt seotud, sest kasvutempod kõigis näitajates kasvasid korraga ainult kahel aastal (2014 ja 2019) ning langesid neljal aastal (2007, 2013, 2016 ja 2020).

DRAAMA festivali iseloomustavaid näitajaid uurides selgus, et aastatel 2005–2020 ei ole märgata selget trendi. Muutused näitajates on olnud hüplikud – ühel aastal toimub suurem kasv, järgmisel suurem langus ja nii peaaegu igal aastal. Hüplikkuse põhjus võib töös intervjueritud festivalijuhhi sõnul seisneda festivali formaadis, programmis ja eelarves.

Muutusi taas etappide kaupa analüüsides on majanduskriisi eelsel perioodil näha hüplikust näitajates. Majanduskriisi ajal näitajad üldiselt tõusid, välja arvatud 2008. aastal. Pärast kriisi, kuraatorifestivalide aegsel perioodil 2011–2015, oli näitajates taas näha hüplikust. 2016. aastast edasi on näitajates langust toimunud rohkem kui kasvu. COVID-19 pandeemia tõi DRAAMA näitajates küll kaasa teatava languse, aga see ei olnud nii drastiline. Ilmselt hoidis festivali külastatavuse endiselt kõrge inimeste soov pärast kuudepikkust asutuste sulgemist ning kevad-suviseid piiranguid taas kultuurisündmusi külastada. Ühtlasi oli DRAAMA toimumise ajaks COVID-viiruse levik suve jooksul taandunud. DRAAMAt iseloomustavate näitajate kasvutempode jooniselt selgus, et näitajad on omavahel seotud ehk kasv ja langus toimuvad peaaegu terve perioodi vältel samamoodi.

Kokkuvõtvalt saab järeldada seda, et nii majanduskriis kui ka COVID-19 kriis avaldasid teatrite tegevusaktiivsusele ja külastatavusele mõju mitmes juba kirjeldatud aspektis, kuid praegu käimasolev kriis on teatrielu toimumist jõulisemalt pärssinud, sest tegevused on perioodiliselt olnud täielikult katkestatud. Tulemus on küllaltki ootuspärane. DRAAMA toimumist ei ole kriisid nii selgelt piiranud, pigem on tõusud ja langused festivali näitajates peamiselt seletatavad festivali muutuva formaadi, teemafookuse ja programmiga.

2) Millised muutused on nimetatud perioodil toimunud Eesti teatrite tegutsemist võimaldavates rahavoogudes?

Perioodil 2004–2020 on kõigi teatrite teenitud kogutulu ja riigieelarvest saadav tulu liikunud üldiselt tõusutrendis, kuid mõnel aastal on toimunud ka langus. Tulusid etappide kaupa vaadates selgus, et enne majanduskriisi (2004–2007) on saadud tulud iga aastaga kasvanud. Majanduskriisi ajal (2008–2010) toimus langus ainult 2009. aastal, mis ühtlasi oligi finantsiliselt kõige keerulisem aasta. Teatristatistika (Peterson, 2012) põhjal kannatasid rohkem projektitoetuste najal tegutsevad väiketeatrid. Ühtlasi langesid Eesti Kultuurikapitalilt saadavad toetused väiksema alkoholiaktsiisi ja hasartmängumaksu laekumise tõttu. Pärast majanduskriisi toimus 2011. aastal hetkeks langus, kuid sealt edasi kuni 2017. aastani toimus taas kasv. Riiklik toetus teatritele jõudis senisele tasemele 2014. aastaks. Majanduskriisist aitas taastuda suur töö valdkonnas ja olulise kaaluga ideede ning projektide algatamine (Peterson, 2012). Aastatel 2018 ja 2019 teatrite tulud taas langesid, kuid 2020. aastal jälle kasvasid just riigitoetuste suurendamise arvelt. Tulude analüüsis võib seega järeldada, et finantsilises mõttes on need kaks kriisi toonud kaasa täiesti erinevad olukorrad, seda vähemalt esmasel hinnangul, sest COVID-kriisi lõppu ja mõjusid praegu veel prognoosida ei saa.

3) Milliseid kokkulangevusi võib leida Eesti teatrite üldiste ja DRAAMA festivali statistiliste näitajate trendides?

Esimese uurimisküsimuse käsitlemise juures selgus, et teatrite näitajate kasvutempod ei ole üksteisega väga tugevalt seotud, see-eest olid need seotud DRAAMA näitajate puhul. Teatrite ja DRAAMA külastuste, etenduste ja repertuaari kasvutemposid omavahel võrreldes ilmnes, et kasvutempode langused ja kasvud toimusid samamoodi peaaegu pooltel juhtudel. Külastuste puhul toimus ühesugune muutus (kasv või langus) seitsmel korral, etenduste puhul kümnel korral ja repertuaari puhul viiel korral. Kui aga kasvutempod kõrvale jätta, siis toimus näitajates kasv või langus korraga enamatel kui pooltel juhtudel. Kõige sarnasemalt muutus külastajate näitaja. Kuigi muutused võivad teatrite ja DRAAMA näitajates toimuda ühtemoodi, siis ei saa teha tulemuste põhjal teha konkreetseid järeldusi, sest muutuste kõiki võimalikke tegureid analüüs ei hõlma.

4) Kuidas on teatri ja etenduskunstidega seotud ringkonnad Eestis ning DRAAMA festival kohanenud COVID-19 kriisiga? Kas ja milliseid muutusi kriisi kogemusest lähtuvalt edasises tegevuses kavandatakse?

Kvantitatiivsest analüüsist selgus, et COVID-19 põhjustatud olukord tõi endaga kaasa languse teatrite ja DRAAMA tegevust iseloomustavates näitajates. Teatrite puhul olid langused suured,

DRAAMA puhul mitte. DRAAMA festivali õnnestumist kinnitas ekspertintervjuus ka festivali juht, kelle sõnul õnnestus ellu viia 2020. aasta programm varem kavandatud määral ning saalid täitusid võimaluste piires peaaegu maksimaalselt. Teatritest kannatasid pigem väikesed asutused ja eriti tantsuteatrid, mille publiku seas on tavapäraselt sõnateatritega võrreldes rohkem väliskülalisi (Rosenblad jt, 2020). Suured teatrid tulid olukorraga üldiselt toime, sest said riigilt finantsilist abi. Füüsilisi rahvakogunemisi oluliselt piirava kriisi ajal võeti kasutusele voogteatri vahendid, kuid seda katsetasid erinevate etenduste publiku ette toomisel pigem väikesed ja pandlikuma tegutsemisega teatrid või väiksemad trupid. Kõige keerulisemasse olukorda sattusid COVID-19 kriisi ajal siiski vabakutselised teatriprofessionaalid, kellel sissetulek ei ole lepingutega tagatud ja puuduvad sotsiaalsed garantiid. Kultuuriministeeriumi kriisitoetust ei jagunud esimeses taotlusvoorus kõigile soovijatele, nagu on viidatud juba eespool.

Vastust sellele, milliseid strateegilisi muutusi kestliku tegevuse nimel teatrites kavandatakse, eksperdiintervjuu otseselt ei andnud. Samuti kahtles intervjuueeritav selles, kas töö teatrites olukorra normaliseerudes ka edaspidi teatud tegevustes (nt proovid) veebikeskkonnas jätkuvad. Samas nägi ekspert potentsiaali voogteatris kui suhteliselt uues teatrivormis, mis võib kõnetada uut publikut, kes traditsioonilist teatrit võib-olla nii sageli ei külasta. 2021. aastal jätkub DRAAMA festival senisel moel ning märkimisväärseid muudatusi korraldajad formaadis ja programmis teha ei kavatse. Seega võib arvata, et teatrivaldkonnas tegutsejad loodetakse pigem sellele, et kriisieelne olukord taastub. Samuti loodetakse sellele, et elanikkonna vaksineerimine ning vaktsiinipasside kasutusele võtmine aitavad teatritel oma ukseid publiku jaoks avatuna hoida ning suuremate katkestusteta edasi toimida.

4.2 Diskussioon

Tööga tegelema asudes lähtusin arusaamast, et ühiskonda ja suurt osa elusfääridest puudutavate kriiside taustal ühe ja sama valdkonna statistiliste näitajate analüüsimine võimaldab tõlgendada tulemusi sündmuse ja selle konteksti sarnasusele toetudes. Mida rohkem ja süvendatult teemaga tegelesin, seda enam mõistsin kahe käsitletud analüüsiperioodi mahtuva kriisi erinevat iseloomu ning sellest tulenevat lihtsa ülevaatliku analüüsi tulemuste tõlgendamise keerukust. Samuti on bakalaureusetöö põhjal raske järeldada, millised konkreetsemad tegurid suunavad inimeste otsuseid ja määravad nende käitumise, antud juhul etenduskunstide tarbimise, just kriiside ajal. Lihtsustatud järeldus kriiside eristamiseks on, et majanduskriisi vältel olid ülekaalus rahalised

kaalutlused – kui raha napib, tuleb teha tarbimises muudatusi ja suunata ressursid esmalt baasvajaduste täitmisele. Näiteks töid Bõtškova jt (2010) välja inimeste eratarbimise vähenemise majanduskriisi ajal. Ka töös analüüsitud teatrite külastuste arv näitas aastal 2008 ja 2009 teatri kui ühe kultuurivormi (Burke, 2011) tarbimise vähenemist, mis ilmselt oli tingitud palgalangusest (Eamets, 2011) ja töötuse määra kasvust (Aaviksoo, 2011). COVID-19 kriisi ajal aga puudus füüsiline ligipääs etendusasutustesse ning veebietendusi ja salvestusi alternatiivina ei pakutud piisavalt suurel hulgal – vaid Tallinna Linnateater ja kuus eraetendusasutust (Eesti Teatri Agentuur, 2021). Siiski võib näiteks 2020. aasta DRAAMA külastatavuse põhjal arvata, et inimeste soov teatrisse minna oli suur, sest külastajate arv võrreldes 2019. aastaga väga palju ei langenud. Nagu Toome intervjuus ja Kivirähk (2016) oma uuringus töid välja, siis teater on üks viisidest, kuidas meelt lahutada, unustada hetkeks igapäevaelu probleemid ja sisustada vaba aega. Selge on, et kaks uurimisel ajal aset leidnud kriisi on erineva iseloomuga ning ka nende mõju teatritele ja publikule tõenäoliselt erinev.

COVID-19 kriis tõi nähtavamalt esile vahe püsiva eelarvelise rahastusega ja projektipõhise rahastusega teatrite ja loomeinimeste vahel. Avalikus diskussioonis ja meediatekstides (nt Mikomägi, 2021) võeti kujunenud olukorrast kõneldes taas kasutusele „kahe Eesti“ metafoor, mida 2001. aastal kasutasid avalikus pöördumises 26 sotsiaalteadlast, osutades sotsiaalsele ja eetilisele kriisile riigis, võimu võõrandumisele rahvast ning ebavõrdsusele erinevate ühiskonnarühmade vahel (Sotsiaalteadlased:..., 2001). Bakalaureusetöö raames ei olnud võimalik antud teemasse detailselt süveneda, nii saab see probleem vaid põgusalt markeeritud intervjuuandmete analüüsis ja tõlgenduses. Teemakohast avalikku infot siiski tähelepanelikult jälgides võib mõista, et kultuurivaldkonda kureeriv ministeerium on neid ilminguid arvestades alustanud uuringuga, et välja selgitada vabakutselisena Eestis tegutsevate loovisikute arv ja olukord, mille kohta puudub täpne teave ka loomeliitudel ja kutseühingutel (Triisberg, 2021). Seega on võimalik lähemas tulevikus värskest kogutud andmeid arvesse võttes saada aimu, kuidas on praeguse kriisi kestel toimunud see osa teatrivaldkonnast, mida töös kasutatud Eesti Teatri Agentuuri andmestik ei hõlma ning täita nimetatud lünka analüüsis.

Töös olen mitmes kohas osutanud sellele, et kriis kui ebastabiilne ja osaliselt juhitamatu olukord (Boin ja't Hart, 2007) ei ole läbinisti negatiivne nähtus. Kui püsivad toimimismustrid ja suhted erinevate tegurite tõttu kõikuma löövad, tekib selle varjus uutes situatsioonides erinevaid võimalusi või ka surve tekkinud probleemidele uue vaatenurga alt läheneda ja võib-olla isegi ebaharilikke lahendusi kasutada. Nii osutavadki analüüsitud andmed, et kuigi majanduskriis võis teatrite tegevusi teatud määral piirata, tekkis sellisele surutisele vastukaaluks mõne aja pärast hulk

uusi teatreid ja loomingulisi koosseise, kes tulid välja uute loominguliste ideedega ning aitasid kokkuvõttes kaasa teatrimaastiku arenemisele ja uuenemisele. Võib ju arutleda, millistele arengutele paneb aluse praegusest pandeemiast tingitud kriis näiteks teatrivaldkonna senisest jõulisema digitaliseerumise näol. Ei ole ilmselt liialdus väita, et nii nagu hiljutistel distantsõppe perioodidel haridusvaldkonnas, on ka kultuuri pakkujatel ja kultuuritarbijatel olnud võimalik edendada oma digipädevusi ja teha tutvust digitaalse teatriga. Varem ehk võõrana ja kunstlikuna tundunud tehnoloogia abil sündivad eksperimendid ruumi, distantsi, pildi ja heliga on sel kriisiperioodil saanud mõnevõrra tuttavamaks nii teatritegijatele kui publikule. Siinkohal võib tuua mitmeid näiteid: Tartu Uue Teatri *drive in* lavastus „Kõigi piirangute lõpp“ ehk teatrietendus autodele (Tartu Uus Teater, i.a-a) ning lavastuslik kirjasõbra projekt „Nõudmiseni“ (Tartu Uus Teater, i.a-b), Vabamu muuseumi telefonilavastus „Kuuluvusharjutused“ (Okupatsioonide..., i.a) jne. Voogteatrist võib saada uus moevool, kuid võimalik on ka vastupidine tulemus. Nii teatritegijad kui publik ei pea digitaalselt vahendatud kultuurielamust piisavaks, et asendada füüsilises ajas ja ruumis toimuvat ja inimlikku vahetut kontakti, reaalsel kohalolu ja toimuvale keskendumist, ehedaid emotsioone ja tagasisidet. Olgu tulevikusuundumused millised tahes, töös käsitletud materjal lubab arvata, et ka kultuuri jaoks keerulistel aegadel, mil ressursid ja võimalused justkui kahanevad, ei kao Eesti inimeste huvi teatri vastu.

4.3 Meetodi kriitika ja edasised uurimisvõimalused

Bakalaureusetöös kasutasin nii kvantitatiivseid kui ka kvalitatiivseid andmeid ning arvan, et kogutud ja analüüsitud materjal on teatrivaldkonnas toimuvast üldise ülevaate andmiseks ja uurimisküsimustele vastamiseks piisav. Puuduseks pean seda, et DRAAMA korraldajatelt ei õnnestunud saada 2004. aastal toimunud festivali andmeid. Samuti jäid kättesaamatuks terve töös käsitletud perioodi majandustegevuse andmeid. Need oleksid aga võimaldanud võrdlust teatrite koondandmetega majandustegevuse kohta. Lisaks on oluline märkida, et teatrite 2020. aasta kohta kogutud andmeid sain kasutada esialgsel kujul enne nende avalikult kättesaadavaks tegemist. Samas võib eeldada, et võimalikud täpsustused 2020. aasta andmetes, mida Eesti Teatri Agentuur veel korrastamise käigus teha võib, ei tohiks üldist pilti kuigi palju moonutada.

Kuivõrd kvalitatiivsed andmed said töö jaoks kogutud täielikult digitaalsel kujul, tuleb arvesse võtta seda, et tehnoloogiale ja veebisuhtlusele tuginemine võib mõjutada andmete iseloomu. Vahetu suhtluse juures võinuks intervjuu olla sisult hoopis informatiivsem, olukord intervjuerija

jaoks paremini kontrollitav. Praegusel juhul sõltus töö õnnestumine paljuski tehnilistest ja tehnoloogilistest asjaoludest, milles võib ette tulla ootamatuid tõrkeid.

Piiratud andmete ja analüüsitud perioodi suhtelise lühiduse tõttu ei saa bakalaureusetöö põhjal teha laiapõhjalisi järeldusi. Seetõttu annaks teema edasine uurimine mitmesuguseid võimalusi ka selles töös püstitatud küsimustele ammendavamalt vastata, rääkimata uutest ja ambitsioonikamatest uurimisküsimustest ja -eesmärkidest. Oluline on ka ajaline distants uurimisobjekti suhtes – praegusel juhul on keeruline analüüsida käimasolevat protsessi, mille edasine kulg ja lõpp ning järelmõju on teadmata. Seetõttu ei ole töö ajalisse raami valitud kriisiperioodid võrdselt analüüsile ligipääsetavad – majanduskriis on läbitud, COVID-19 kriis aga veel läbimata etapp.

Kuna analüüsisin töö kvantitatiivses osas üldistatud pilti, tasub täpsemate järelduste tegemiseks uurida detailsemaid andmeid eraldi riigi- ja linnateatrite ning eraetendusasutuste lõikes. Kriiside mõjud võivad neis olla erinevad, sellele osutas ka intervjueritud ekspert. Samuti tuleks teha intervjuusid rohkemate ekspertidega erinevatest institutsioonidest (kultuuripoliitika kujundajad, teatrijuhid, näitlejate esindajad, sh vabakutseliste loomeinimeste esindajad jt), et saada mitmekülgsem ülevaade kõigi oluliste osapoolte olukorrast. Lisaks oleks hea analüüsida erinevate teatrivormide ja (nii vanade kui uute) suundumuste (nt klassikaline sõnalavastus repertuaariteatris vs. voogateater) elujõulisust ja sobitumist kriisiaja tingimustesse.

KOKKUVÕTE

Bakalaureusetöö keskendub Eesti teatrite ja DRAAMA festivali toimetulekule 2008.–2010. aasta majanduskriisi ja 2019. aastal alanud COVID-19 kriisiga. Töö eesmärk oli anda ülevaade perioodil 2004—2020 aset leidnud kahe ulatusliku kriisi ajal ilmnunud trendidest Eesti teatrite ja DRAAMA statistikas ning selgitada välja veel kestva COVID-19 kriisi senised ilmingud siinsel teatri- ja festivalimaastikul. Töö panustab ka DRAAMA festivali statistiliste näitajate uurimisse, mida ei ole varem sotsioloogilise lähenemise alusel analüüsitud.

Uurimiseesmärkide saavutamiseks püstitasin neli uurimisküsimust ning neile vastuste leidmiseks kasutasin kvantitatiivset ja kvalitatiivset uurimisviisi. Täpsemalt uurisin aegridade analüüsi kasutades teatrite ja DRAAMA tegevust iseloomustavaid statistilisi näitajaid (küllastajate, etenduste, lavastuste, uuslavastuste, kogutulude, riigieelarvest saadavate tulude, küllastajaid etenduse kohta ja esinejate arve), võrdlesin neid omavahel ning seejärel viisin läbi eksperdiintervjuu kvantitatiivsete andmete paremaks mõistmiseks ja tõlgendamiseks.

Analüüsi tulemustena selgus, et nii majanduskriis kui ka COVID-19 kriis on mõjutanud teatrite ja DRAAMA festivali tegevust iseloomustavaid statistilisi näitajaid ning toonud neis kaasa teatava languse. Tõsisemaid tagajärgi on tõenäoliselt kaasa toonud praegu veel kestev kriis, kuid nende ulatust on vara hinnata. DRAAMA puhul on siiski kriiside mõju olnud pigem väike ning võib oletada, et näitajaid mõjutavad rohkem teised tegurid (nt festivali formaat, programm, kestus). Teatrite tulude analüüsi põhjal võib eeldada, et kriisid on finantsilises mõttes olnud erinevad, kuigi kriiside esimesed aastad (2008 ja 2020) näitasid tuludes tõusu – täpsemaid järeldusi saab teha COVID-19 kriisi möödudes. Teatrite ja DRAAMA andmete (küllastuste, antud etenduste ja repertuaari suuruse) võrdlusest tuli välja, et muutused neis võivad toimuda ühtemoodi, kuid konkreetseid järeldusi teha on raske, sest andmed pole täiel määral võrreldavad. Keskendudes COVID-19 kriisi senistele ilmingutele, tuli selgemalt esile vabakutseliste loomeisikute keeruline olukord, kui võrd nad kaotasid kultuurisündmuste toimumise peatamise perioodil tavapärased sissetulekud.

Positiivsete aspektidena võib välja tuua majanduskriisi ajal toimunud uute väiketeatrite tekkimise laine, mis mitmekesistas teatrimaastikku ning avardas teatripubliku valikuvõimalusi. COVID-19 kriisi ajal asuti aktiivsemalt katsetama uute teatrivormidega, näiteks voogteatriga. Uurimistöö käigus ei õnnestunud välja selgitada konkreetseid strateegilisi muutusi või samme, mida teatrivaldkonnas tegutsejad kriisist välja tulemiseks kavandavad, kuid eksperdiintervjuust tuli välja, et asutused teevad omavahel koostööd teatrite avatuna hoidmise nimel.

Bakalaureusetöö andis kriiside ajal teatrivaldkonnas toimunud muutustest üldise ülevaate, kuid detailsemate järelduste tegemiseks tuleks käsitletud teemaliine rikkalikumate andmete alusel edasi uurida. Näiteks võiks eraldi analüüsida riigi- ja linnateatrite ning eraetendusasutuste andmeid, võttes arvesse nende erinevaid tegevus- ja rahastuspõhimõtteid. COVID-19 kriisi tagajärgi on samuti võimalik analüüsida ja tõlgendada alles pärast kriisi lõppu ning vastavate andmete kogumist. Momendil oli võimalik vaid lühiajalisi ilminguid visandada, kuid trendide avaldumine võtab aega.

KASUTATUD KIRJANDUS

24. maist saab külastada teatreid ja kinosid ja teisi meelelahutuskohi, järgides piiranguid. (2021).

Kasutatud 26.05.2021, <https://www.kriis.ee/et/uudised/24-maist-saab-kulastada-teatreid-ja-kinosid-ja-teisi-meelelahutuskohi-jargides-piiranguid>

Aaviksoo, A. (2010). Eesti inimarengu näitajad majanduskriisi surve all. A. Aaviksoo (toim), *Eesti Inimarengu Aruanne 2009* (lk 10–25). Tallinn: AS Eesti Ajalehed. Kasutatud 21.01.2021, <https://kogu.ee/public/eia2009/EIA2009redis.pdf>

Adorno, T. W. ja Horkheimer, M. [1947] 2002. *Dialectic of Enlightenment*, G. S. Noerr (toim). Stanford: Stanford University Press.

Allaste A.-A. ja Annuk, K. (2016). Kultuurisotsioloogia. M. Tamm (toim), *Kuidas uurida kultuuri?* (lk 306–333). Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.

Alumäe, T., Tilk, O. ja Asadullah. (2018). Advanced Rich Transcription System for Estonian Speech. K. Muischnek ja K. Mürsepp (toim), *Human Language Technologies – The Baltic Perspective. Proceedings of the Eighth International Conference Baltic HLT 2018* (lk 1–8). IOS Press Ebooks: IOS Press. Kasutatud 16.04.2021, <https://www.iospress.nl/book/human-language-technologies-the-baltic-perspective-4/>

Anderson, M., Ewing, R. ja Fleming, J. (2014). The Role of Family in Young People's Theatre Attendance. *Youth Theatre Journal*, 28(1), 61–73, <https://doi.org/10.1080/08929092.2014.898549>

Banks, M. (2020). The work of culture and C-19. *European Journal of Cultural Studies*, 23(4), 648–654. <https://doi.org/10.1177/1367549420924687>

Boin, A. ja 't Hart, P. (2007). The Crisis Approach. H. Roudríguez, E. L. Quarantelli ja R. R. Dynes (toim), *Handbook of Disaster Research* (lk 42–54). New York: Springer.

Burke, P. (2011). Kultuuriajaloo probleemid. M. Tamm (toim), *Mis on kultuuriajalugu?* (lk 48–58). Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.

Bõtškova, I., Aben, M., Pungas, K., Täht, M. ja Mihkelson, P. (2010). Makromajanduslik olukord. M. Lambing (toim), *2009. aasta majandusülevaade* (lk 4–7). Tallinn: Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Rahandusministeerium. Kasutatud 24.04.2021, https://www.mkm.ee/sites/default/files/mkm_majandusulevaade_2009.pdf

Dale, A., Wathan, J. ja Higgins, V. (2008). Secondary analysis of quantitative data sources. P. Alasuutari, L. Bickman ja J. Brannen (toim), *The SAGE handbook of social research methods* (lk 520–535). SAGE Publications. doi: 10.4135/9781446212165

Donelan K. ja Sallis, R. (2014). The Education Landscape: Building Engaged Theatre-Goers. J. O’Toole, R.-J. Adams, M. Andreson, B. Burton ja R. Ewing (toim), *Young Audiences, Theatre and the Cultural Conversation* (lk 65–82). Dordrecht: Springer. https://doi.org/10.1007/978-94-007-7609-8_5

Duvingaud, J. (1965). The Theatre in Society: Society in the Theatre. E. Burns ja T. Burns (toim), *Sociology of Literature and Drama: Selected Readings* (lk 82–100). Harmondsworth: Penguin Books.

Eamets, R. (2011). Tööturg, tööturu paindlikkus ja majanduskriis Balti riikides. M. Ainsaar (toim), *Eesti Inimarengu Aruanne 2010/2011 „Inimarengu Balti rajad: muutuste kaks aastakümnet.“* (lk 75–81). Tallinn: AS Eesti Ajalehed. Kasutatud 21.01.2021, https://kogu.ee/public/eia2011/EIA_2011.pdf

Edelman, J. (2019). What Phenomenology Can Bring to Theatre Sociology, and What It Cannot, with Reference to Radio Muezzin in Aarhus. *Nordic Theatre Studies*, 24(1), 22–32. <https://doi.org/10.7146/nts.v24i1.114827>

Eesti Teatri Agentuur. (2009a). *Eesti Teatristatistika 2007*. Tallinn: Eesti Teatri Agentuur. Kasutatud 11.05.2021, https://statistika.teater.ee/images/upload/statistika_aastaraamat_5.pdf

Eesti Teatri Agentuur. (2009b). *Eesti Teatristatistika 2008*. Tallinn: Eesti Teatri Agentuur. Kasutatud 11.05.2021, https://statistika.teater.ee/images/upload/statistika_aastaraamat_4.pdf

Eesti Teatri Agentuur. (2010). *Eesti Teatristatistika 2009*. Tallinn: Eesti Teatri Agentuur. Kasutatud 11.05.2021, https://statistika.teater.ee/images/upload/statistika_aastaraamat_3.pdf

Eesti Teatri Agentuur. (2011). *Eesti Teatristatistika 2010*. Tallinn: Eesti Teatri Agentuur. Kasutatud 11.05.2021, https://statistika.teater.ee/images/upload/statistika_aastaraamat_2.pdf

Eesti Teatri Agentuur. (2012). *Eesti Teatristatistika 2011*. Tallinn: Eesti Teatri Agentuur. Kasutatud 11.05.2021, https://statistika.teater.ee/images/upload/statistika_aastaraamat_1.pdf

Eesti Teatri Agentuur. (i.a-a). *Festivalid Eestis*. Kasutatud 11.05.2021, https://statistika.teater.ee/stat/stat_filter/show/festivals

Eesti Teatri Agentuur. (i.a-b). *Teatriterminoloogia*. Kasutatud 24.04.2021, https://teater.ee/teater_eestis/teatriterminoloogia

Eesti teatri festivalid. (2020). Kasutatud 19.01.2021, <https://draama.ee/festivalid>

Elo, S. ja Kyngäs, H. (2008). *The qualitative content analysis process*. *Journal of Advanced Nursing*, 62(1), 107–115. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2007.04569.x>

Eurobarometer 2007 – European Cultural Values. Special Eurobarometer 278 (2007). Kasutatud 26.05.2021, <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/477>

Gibbs, G. R. (2018). Thematic Coding and Categorizing. M. Steele (toim), *Analyzing Qualitative Data* (lk 53–74). SAGE Publications. <https://www.doi.org/10.4135/9781526441867.n4>

Gurvitch, G. (1956). The Sociology of the Theatre. E. Burns ja T. Burns (toim), *Sociology of Literature and Drama: Selected Readings* (lk 71–81). Harmondsworth: Penguin Books.

Hesmondalgh, D. (2020). *Kultuuritööstus* (tlk M. Lips). Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.

Holton, R. J. (1987). The Idea of Crisis in Modern Society. *The British Journal of Sociology*, 38(4), 502–520. <https://doi.org/10.2307/590914>

Jacobs. M. D. ja Hanrahan, N. W. (2005). Introduction. M.D. Jacobs ja N.W. Hanrahan (toim), *The Blackwell Companion to the Sociology of Culture* (lk 1–13). Oxford: Blackwell Publishing. DOI:10.1002/9780470996744

Kalmus, V., Masso, A. ja Linno, M. (2015). Kvalitatiivne sisuanalüüs. K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, ja T. Vihalemm (toim), *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Kasutatud 22.04.2021, <https://sisu.ut.ee/samm/kvalitatiivne-sisuanalyyis>

Karja, S. (2020). *Eesti teatrite repertuaar aastatel 1986–2006*. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus. Kasutatud 11.02.2021, https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/68488/karja_sven.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kaugema, T. (2016). Kas kunstilised kompromissid on vältimatud? *Sirp*, 7. oktoober. Kasutatud 22.04.2021, <https://www.sirp.ee/s1-artiklid/teater/kas-kunstilised-kompromissid-on-valtimatud/>

Kaugema, T. (2020). Eesti teatri kannatuste kevad. *Sirp*, 2. mai. Kasutatud 26.03.2021, <https://www.sirp.ee/s1-artiklid/teater/eesti-teatri-kannatuste-kevad/>

Kehtivad piirangud. (2021). Kasutatud 12.05.2021, <https://www.kriis.ee/et/kehtivad-piirangud-ja-nende-leevendused>

- Kivirähk, J. (2016). *Teatri positsioon ja roll ühiskonnas*. Kasutatud 11.02.2021, <http://teatriliit.ee/files/Teatri%20positsioon%20ja%20roll%20%C3%BChiskonnas.pdf>
- Kommel, K. (2011). Leibkonna kulutused kultuurile. R. Veede (toim), *Eesti Statistika Kvartalikirj 3/2011*, 50–58. Kasutatud 2.11.2020, https://www.stat.ee/sites/default/files/2020-07/kvartalikirj_3-11_sisu_0.pdf
- Kommel, K. ja Leoma, R. (2012). Sotsiaalelu. K. Pöder (toim), *Eesti statistika aastaraamat 2012* (lk 65–172). Tallinn: Statistikaamet. Kasutatud 21.01.2021, https://www.stat.ee/sites/default/files/2020-07/Aastaraamat_2012_koos_kaanega_veebi.pdf
- Koroonaviirus, tervis*. (2020). Kasutatud 25.01.2021, <https://www.kriis.ee/et/eriolukord-koroonaviirus>
- Kronoloogia*. (i.a). Kasutatud 19.01.2021, <http://www.teatriliit.ee/teatriliidust/ajalugu/kronoloogia>
- Lagerspetz, M. (2017). *Ühiskonna uurimise meetodid: sissejuhatus ja väljajuhatus*. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Laherand, M.-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: OÜ Infotrukk.
- Lauristin, M. (2011). Kokkuvõtteks. Milline võiks olla Balti tee XXI sajandil? M. Lauristin (toim), *Eesti Inimarengu Aruanne 2010/2011 „Inimarengu Balti rajad: muutuste kaks aastakümnet.“* (lk 192–199). Tallinn: AS Eesti Ajalehed. Kasutatud 21.01.2021, https://kogu.ee/public/eia2011/EIA_2011.pdf
- Lauristin, M. (2021). Kultuur ja meedia. M. Lauristin (toim), *Taasiseseisvunud Eesti kolm aastakümnet inimarengu luubi all. Ülevaade Eesti inimarengu aruannete sisust 1995-2020* (lk 48–53). Kasutatud 24.04.2021, https://www.kogu.ee/wp-content/uploads/2021/03/EIA25_tervik_kogumik.pdf
- Lauristin, M. ja Vihalemm, P. (2017). Kultuurisuhte muutumine. P. Vihalemm, M. Lauristin, V. Kalmus ja T. Vihalemm (toim), *Eesti ühiskond kiirenevas ajas. Uuringu “Mina. Maailm. Meedia” 2002-2014 tulemused* (lk 223-250). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Lepik, K, Harro-Loit, H., Kello, K., Linno, M., Selg, M. ja Strömpl, J. (2014). Intervjuu. K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, ja T. Vihalemm (toim), *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Kasutatud 22.04.2021, <http://samm.ut.ee/intervjuu>

- Linno, M. (2020). Kodeerimine ja kategoriseerimine. M.-L. Tikerperi (toim), *Kvalitatiivsed uurimismeetodid sotsiaalteadustes*. Kasutatud 12.05.2021, <https://sisu.ut.ee/kvalitatiivne/kodeerimine-ja-kategoriseerimine>
- Loovisikud saavad taas taotleda loometoetust. (2021). Kasutatud 27.05.2021, <https://www.kul.ee/uudised/loovisikud-saavad-taas-taotleda-loometoetust>
- Loovisikutele maksti kriisitoetusi 4,3 miljoni euro eest, viimasteks väljamakseteks tuleb lisaraha. (2020). Kasutatud 27.05.2021, <https://www.kul.ee/uudised/loovisikutele-maksti-kriisitoetusi-43-miljoni-euro-eest-viimasteks-valjamakseteks-tuleb>
- Manolika, M ja Baltzis, A (2019). Curiosity's pleasure? Exploring motives for cultural consumption. *International Journal of Nonprofit and Voluntary Sector Marketing*, 25(1), e1640. <https://doi.org/10.1002/nvsm.1640>
- Mikomägi, M. (2021). Kutselised ja vabakutselised näitlejad – nagu esimene ja teine Eesti. *Maaleht*, 22. aprill. Kasutatud 16.05.2021, <https://maaleht.delfi.ee/artikkel/93167391/kutselised-ja-vabakutselised-naitlejad-nagu-esimene-ja-teine-eesti>
- Ministri käskkiri „Toetuse eraldamine eelarvevahenditest „Kriisiabi etendusasutusele”” (19.06.2020). *Kultuuriministeerium*. Toetuste menetlemise infosüsteem. Kasutatud 21.05.2021, <https://toetused.kul.ee/public/decisions>
- Ministri käskkiri „Toetuse eraldamine eelarvevahenditest „Kriisiabi Ida-Viru ja Harju maakonna kultuurikorraldajatele”” (29.03.2021). *Kultuuriministeerium*. Toetuste menetlemise infosüsteem. Kasutatud 21.05.2021, <https://toetused.kul.ee/public/decisions>
- Mäekivi, M. (2021). *Eesti majandus langes mullu 2,9 protsenti*. Kasutatud 22.05.2021, <https://www.err.ee/1608126160/eesti-majandus-langes-mullu-2-9-protsenti>
- Nestor, M. (2018). *Kümme aastat majanduskriisist*. Kasutatud 26.01.2021, <https://www.seb.ee/foorum/majanduskeskkond/kumme-aastat-majanduskriisist>
- Okupatsioonide ja vabaduse muuseum Vabamu. (i.a). *Telefonilavastus „Kuuluvusharjutused”*. Kasutatud 16.05.2021, <https://www.vabamu.ee/mis-toimub/sundmused/kuuluvusharjutused>
- Opermann, S. ja Vihalemm, P. (2017). Meedia ja ühiskonna seoste uurimine Eesti sotsioloogilise traditsiooni kontekstis. P. Vihalemm, M. Lauristin, V. Kalmus ja T. Vihalemm (toim), *Eesti ühiskond kiirenevas ajas. Uuringu „Mina. Maailm. Meedia” 2002-2014 tulemused* (lk 24–59). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

- Oskala, A., Keaney E., Chan, T. W. ja Bunting, C. (2009). *Encourage children to build audiences for tomorrow: Evidence from the Taking-Part Survey on How Childhood Involvement in the Arts Affects Arts Engagement in Adulthood*. London: Arts Council England. Kasutatud 07.05.2021, <http://www.familyarts.co.uk/wp-content/uploads/2013/11/ACE-Children-today-to-build-audiences-tomorrow.pdf>
- Pesti, M. (2016). *Poliitiline teater ja selle strateegiad Eesti ja lääne kultuuris*. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus. Kasutatud 26.05.2021, http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/53884/pesti_madli.pdf
- Peterson, T. (2012). *Teatrite tulude-kulude struktuuri muutused aastatel 2008-2011*. Kasutatud 9.04.2021, <https://statistika.teater.ee/stat/main/show/22>
- Pool, L. (2015). *Millest mõtleb teatris publik? Tartu Uue Teatri lavastuse "1987" retseptiooniuring*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, sotsioloogia, sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika osakond. Kasutatud 9.04.2021, https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/48008/pool_liisa_ba_2015.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Raud, R. (2013). *Mis on kultuur? Sissejuhatus kultuuriteooriatesse*. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Rosenblad, Y., Tilk, R., Mets, U., Pihl, K., Ungro, A., Uiboupin, M., Lepik, I., Leemet, A., Kaelep, T., Krusell, S., Viia, A., Leoma, R. (2020). *COVID-19 põhjustatud majanduskriisi mõju tööjõu- ja oskuste vajaduse muutusele*. Uuringuaruanne. Tallinn: SA Kutsekoda, tööjõuvajaduse seire- ja prognoosisüsteem OSKA. Kasutatud 12.05.2021, https://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2021/01/OSKA_COVID-19_eriuring_11.01.2021_loplik.pdf
- Rämmer, A. (2014). Valimi moodustamine. K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, ja T. Vihalemm (toim), *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Kasutatud 04.05.2021, <http://samm.ut.ee/valimid>
- Salme, H. (2006). *Teatripubliku nägemusi teatrist Eesti ühiskonnas aastal 2006*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika osakond.
- Saro, A. (2004). *Madis Kõivu näidendite teatritretseptioon*. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus. Kasutatud 9.04.2021, <https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/834/SaroA.pdf?sequence=5&isAllowed=y>

- Saro, A. (2019). Terminiloomine kui strateegia ja poliitika. *Sirp*, 26. aprill. Kasutatud 25.05.2021, <https://www.sirp.ee/s1-artiklid/teater/terminiloome-kui-strateegia-ja-poliitika/>
- Saro, A. ja Toome, H.-L. (2020). Teater ja elu aastal 2019. A. Saro, H.-L. Toome ja T. Sippol (koostajad). *Teatrielu 2019* (lk 7–16). Tallinn: Eesti Teatriliit, Eesti Teatri Agentuur
- Shevtsova, M. (1989). The Sociology of the Theatre, Part One: Problems and Perspectives, *New Theatre Quarterly*, 5/17, 23–35. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0266464X00015311>
- Sihtasutus*. (2020). Kasutatud 19.01.2021, <https://www.draama.ee/sihtasutus>
- Sippol, T. (2015). Üldstatistika. O. Karulin ja K. Pappel (koostajad), *Teatrielu 2014* (lk 239–265). Tallinn: Eesti Teatriliit, Eesti Teatri Agentuur. Kasutatud 11.05.2021, https://statistika.teater.ee/images/upload/statistika_aastaraamat_9.pdf
- Sippol, T. (2016). Üldstatistika. O. Karulin ja L. Nigu (koostajad), *Teatrielu 2015* (lk 247–281). Tallinn: Eesti Teatriliit, Eesti Teatri Agentuur. Kasutatud 11.05.2021, https://statistika.teater.ee/images/upload/statistika_aastaraamat_10.pdf
- Sippol, T. (2017). Üldstatistika. M. Pesti ja T. Kaugema (koostajad), *Teatrielu 2016* (lk 185–214). Tallinn: Eesti Teatriliit, Eesti Teatri Agentuur. Kasutatud 11.05.2021, https://statistika.teater.ee/images/upload/statistika_aastaraamat_11.pdf
- Sippol, T. (2018). Üldstatistika. M. Pesti ja T. Kaugema (koostajad), *Teatrielu 2017* (lk 263–285). Tallinn: Eesti Teatriliit, Eesti Teatri Agentuur. Kasutatud 11.05.2021, https://statistika.teater.ee/images/upload/statistika_aastaraamat_12.pdf
- Sippol, T. (2019). Üldstatistika. M. Pesti ja M. Pullerits (koostajad), *Teatrielu 2018* (lk 359–391). Tallinn: Eesti Teatriliit, Eesti Teatri Agentuur. Kasutatud 11.05.2021, https://statistika.teater.ee/images/upload/statistika_aastaraamat_13.pdf
- Sippol, T. (2020). Üldstatistika. A. Saro ja H.-L. Toome (koostajad), *Teatrielu 2019* (lk 347–375). Tallinn: Eesti Teatriliit, Eesti Teatri Agentuur.
- Sippol, T., Ründal, M. ja Karulin, O. (2014). Üldstatistika. H.-L. Toome ja L. Unt (koostajad), *Teatrielu 2013* (lk 233–256). Tallinn: Eesti Teatriliit, Eesti Teatri Agentuur. Kasutatud 11.05.2021, https://statistika.teater.ee/images/upload/statistika_aastaraamat_8.pdf
- Sotsiaalkindlustus ja vabakutselised*. (2021). Kasutatud 09.05.2021, <https://www.kul.ee/sotsiaalkindlustus-ja-vabakutselised>

- Sotsiaalteadlased: Eesti on kriisis. (2001). *Delfi*, 23. aprill. Kasutatud 27.05.2021, <https://www.delfi.ee/artikkel/1441922/sotsiaalteadlased-eesti-on-kriisis>
- Statistikaamet. (2020a). *KU094: Teatrite majandustegevus*. Kasutatud 20.05.2021, https://andmed.stat.ee/et/stat/sotsiaalelu_kultuur_teater/KU094
- Statistikaamet. (2020b). *Kultuuris osalemise uuring*. Kasutatud 11.02.2021, <https://vana.stat.ee/kultuuris-osalemise-uuring>
- Statistikaamet. (i.a). *Töötuse määr*. Kasutatud 22.05.2021, <https://www.stat.ee/et/avastatistikat/valdkonnad/tooelu/tooturg/tootuse-maar>
- Talts, T. ja Sippol, T. (2007). *Eesti Teatristatistika 2005*. Tallinn: Eesti Teatriliidu Teabekeskus.
- Talts, T., Tudre, K., Ella, K. ja Sippol, T. (2007). *Eesti Teatristatistika 2006*. Tallinn: Eesti Teatriliidu Teabekeskus. Kasutatud 11.05.2021, https://statistika.teater.ee/images/upload/statistika_aastaraamat_6.pdf
- Tamm, M. (2016). Mis on kultuur ja kultuuriteadused? M. Tamm (toim), *Kuidas uurida kultuuri?* (lk 7-50). Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Tartu Uus Teater. (i.a-a). *Kõigi piirangute lõpp*. Kasutatud 16.05.2021, <https://www.uusteater.ee/lavastused/piirangute-l6pp>
- Tartu Uus Teater. (i.a-b). *Nõudmiseni*. Kasutatud 16.05.2021, <https://www.uusteater.ee/lavastused/noudmiseni>
- Terviseamet. (i.a). *Mis on COVID-19*. Kasutatud 25.01.2021, <https://www.terviseamet.ee/et/mis-covid-19>
- Tooding, L.-M. (2020). Aegridade esmaanalüüs. M. Beilmann, A. Roots ja K. Rootalu (toim), *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Kasutatud 08.03.2021, <http://samm.ut.ee/aegrea-esmasanal%C3%BC%C3%BCs>
- Toome, H.-L. (2007). *Sotsiaalne teater tänapäeva Eestis teater NO99 näitel: deklaratsioonid ja retseptioon*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika osakond.
- Toome, H.-L. (2015a). Mida tunneb teatris publik? *Sirp*, 6. märts. Kasutatud 11.02.2021, <https://www.sirp.ee/s1-artiklid/teater/mida-tunneb-teatris-publik/>
- Toome, H.-L. (2015b). *The functioning of theatre in the city of Tartu: a comparative perspective*. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus. Kasutatud 07.04.2021,

https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/49619/toome_hedi-liis.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Triisberg, A. (2021). Kuidas vabakutseliste loometoetus koroonakriisile vastu peab? *Sirp*, 19. veebruar. Kasutatud 09.05.2021, <https://sirp.ee/s1-artiklid/c6-kunst/kuidas-vabakutseliste-loometoetus-koroonakriisile-vastu-peab/>

Tulemused. (2008). Kasutatud 11.02.2021, <http://www.saarpoll.ee/?lang=est&m1=32&article=15>

Uiboleht, K. (2019). *The relationship between teaching-learning environments and undergraduate students' learning in higher education: A qualitative multi-case study*. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus. Kasutatud 04.05.2021, https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/66550/uiboleht_kaire.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Vabariigi Valitsuse korraldus „Eriolukorra väljakuulutamise Eesti Vabariigi haldusterritooriumil“. (13.03.2020). *Riigi Teataja III, 1*. Kasutatud 24.05.2021, <https://www.riigiteataja.ee/akt/313032020001>

Valitsus kehtestas koroonaviiruse leviku tõkestamiseks teisipäeval kokkulepitud piirangud. (2020). Kasutatud 25.03.2021, <https://www.kriis.ee/et/uudised/valitsus-kehtestas-koroonaviiruse-leviku-tokestamiseks-teisipaeval-kokkulepitud-piirangud>

Valitsus kehtestas koroonaviiruse tõrjeks rangemad piirangud. (2021). Kasutatud 25.03.2021, <https://www.kriis.ee/et/uudised/valitsus-kehtestas-koroonaviiruse-torjeks-rangemad-piirangud>

Valitsus kiitis heaks koroonaviiruse leviku vastased piirangud. (2020). Kasutatud 25.03.2021, <https://www.kriis.ee/et/uudised/valitsus-kiitis-heaks-koroonaviiruse-leviku-vastased-piirangud>

Valitsus kiitis heaks uute Ida-Virumaa ja üle-eestiliste piirangute korralduse. (2020). Kasutatud 25.03.2021, <https://www.kriis.ee/et/uudised/valitsus-kiitis-heaks-uute-ida-virumaa-ja-ule-eestiliste-piirangute-korralduse>

Valitsus kinnitas COVID-19 uute piirangute korralduse. (2020). Kasutatud 25.03.2021, <https://www.kriis.ee/et/uudised/valitsus-kinnitas-covid-19-uute-piirangute-korralduse>

Valitsus leevendas COVID-19 seotud piiranguid. (2020). Kasutatud 25.03.2021, <https://www.kriis.ee/et/uudised/valitsus-leevendas-covid-19-seotud-piiranguid>

Valitsus lubab juuli keskpaigast avalikele üritustele rohkem külastajaid. (2020). Kasutatud 25.03.2021, <https://www.kriis.ee/et/uudised/valitsus-lubab-juuli-keskpaigast-avalikele-uritustele-rohkem-kulastajaid>

Valitsus piirab külastajate arvu avalikel koosolekutel, üritustel ja spordivõistlustel. (2020). Kasutatud 25.03.2021, <https://www.kriis.ee/et/uudised/valitsus-piirab-kulastajate-arvu-avalikel-koosolekutel-uritustel-ja-spordivoistlustel>

Valitsus plaanib ühtlustada COVID-19 piiranguid üle Eesti. (2021). Kasutatud 25.03.2021, <https://www.kriis.ee/et/uudised/valitsus-plaanib-uhthustada-covid-19-piiranguid-ule-eesti>

Valitsus võttis vastu täiendavad koroonaviiruse leviku tõkestamise piirangud. (2020). Kasutatud 25.03.2021, <https://www.kriis.ee/et/uudised/valitsus-vottis-vastu-taiendavad-koroonaviiruse-leviku-tokestamise-piirangud>

Vihalemm, P. (2011). Globaalne inimarengu indeks: Läänemere maade sarnased ja erinevad arengujooned. P. Vihalemm (toim), *Eesti Inimarengu Aruanne 2010/2011 „Inimarengu Balti rajad: muutuste kaks aastakümnet.“* (lk 12–17). Tallinn: AS Eesti Ajalehed. Kasutatud 21.01.2021, https://kogu.ee/public/eia2011/EIA_2011.pdf

Viik, T. (2008). Kultuuriline pööre. *Keel ja Kirjandus*, 8–9, 604-616. Kasutatud 11.02.2021, <https://keeljakirjandus.eki.ee/604-616.pdf>

Viilup, K. (2020). *Otseülekanne lõppenud: seminaril „Puuris või pilves“ uuritakse voogteatri võimalusi Eestis.* Kasutatud 26.03.2021, <https://kultuur.err.ee/1201627/otseulekanne-loppenud-seminaril-puuris-voi-pilves-uuritakse-voogteatri-voimalusi-eestis>

Viller, J. (2004). *Teatriorganisatsiooni areng Eestis XX sajandi II poolel.* Magistritöö. Tartu Ülikool, filosoofiateaduskond. Kasutatud 07.04.2021, <https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/705/Viller.pdf?sequence=5&isAllowed=y>

World Health Organization. (2020). *Pneumonia of unknown cause - China.* Kasutatud 25.01.2021, <https://www.who.int/csr/don/05-january-2020-pneumonia-of-unkown-cause-china/en/>

LISAD

Lisa 1. Eesti teatrite statistika aastatel 2004–2020

Aasta	Külastused	Etendused	Kogu2repertuaar	Uuslavastused	Külastusi etenduse kohta
2004	936 343	3972	326	121	236
2005	821 886	4304	352	155	191
2006	922 314	4655	408	172	198
2007	1 022 076	4765	414	164	214
2008	983 145	4635	400	157	212
2009	873 802	4731	401	153	185
2010	899 900	4593	417	173	196
2011	1 008 305	5012	464	190	201
2012	1 142 918	5678	487	203	201
2013	1 090 708	5803	489	187	188
2014	1 047 317	6014	511	196	174
2015	1 146 564	6434	550	216	178
2016	1 186 008	6573	540	196	180
2017	1 163 958	6713	559	204	173
2018	1 192 042	6695	582	212	178
2019	1 273 303	7047	610	222	181
2020	685 068	4547	507	151	151

Märkused:

1. 2020. aasta andmed on 25.04.2021 seisuga.

2. Andmetest on maha arvatud koostöölavastuste andmed.

(Koostamisalus: Eesti Teatri Agentuur, 2009a, 2009b, 2010, 2011, 2012; Sippol, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020; Sippol jt, 2013, 2014; Talts ja Sippol, 2007; Talts jt, 2007)

Lisa 2. Eesti teatrite teenitud tulud aastatel 2004–2020

Aasta	Teatrite tulud kokku, eurot	Tulud riigieelarvest, eurot
2004	25 337 790	16 006 810
2005	26 471 970	17 969 760
2006	32 121 040	20 518 060
2007	37 333 910	23 139 060
2008	42 528 870	26 118 930
2009	38 617 890	18 499 260
2010	38 756 350	26 199 100
2011	37 474 730	22 950 840
2012	38 143 240	22 966 230
2013	40 847 010	25 918 980
2014	45 710 400	29 842 650
2015	49 664 760	30 540 160
2016	60 411 430	38 606 610
2017	72 922 410	51 092 350
2018	63 278 170	38 439 120
2019	59 697 620	35 012 210
2020	61 032 816	42 215 706

Märkused:

1. 2020. aasta andmed on seisuga 28.04.2021.
2. Kuni 2006. aastani (k.a) sisaldavad andmed ainult riikliku toetusega teatreid.
3. Kuni 2011. aastani on andmed eurodesse ümber arvatud koondandmete baasil (1 euro = 15,6466 Eesti krooni).

(Koostamisalus: Eesti statistika andmebaas, tabel KU094, 2020a)

Lisa 3. DRAAMA festivali statistika aastatel 2005–2020

Aasta	Külastajad	Etendused	Repertuaar	Esinejad
2005	5929	27	23	16
2006	4700	23	22	17
2007	7204	48	41	26
2008	2184	17	10	7
2009	6286	37	25	21
2010	6860	56	37	19
2011	4098	25	15	10
2012	7354	40	27	20
2013	5538	26	19	15
2014	5042	29	20	14
2015	5160	62	40	22
2016	5598	47	22	16
2017	2172	19	11	9
2018	5044	29	18	16
2019	3551	30	16	13
2020	3418	25	14	13

Märkus: Tabelis on loetud festivali programmis olnud lavastusi ja festivalil esinenud truppe/teatreid ühe korra.

(Koostamisalus: Eesti Teatri Agentuur, 2009a, 2009b, 2010, 2011, 2012, i.a-a; Talts ja Sippol, 2007; Talts jt, 2007)

Lisa 4. Intervjuu kava (16.04.2021)

1. Palun rääkige alustuseks veidi oma põhitegevusest Eesti teatrimaastikul ja DRAAMA festivali juures.
2. Kuidas vaatate sotsioloogia taustaga inimesena Eesti teatrite ja etenduskunstuffestivalide olukorrale? Mis seda üldjoontes iseloomustab?
3. Kuidas on festival Teie hinnangul aja jooksul arenenud?
 - Kes korraldajate teadmiste kohaselt üldse moodustavad festivali (tüüpilise) publiku?
4. Kuidas Teile tundub, mida võiks joonistelt järeltada või kuidas tulemusi tõlgendada kriiside valguses? Mil moel on need kriisid DRAAMA mõjutanud?
 - Millest võib tuleneda näitajate hüplikkus?
5. Milles seisneb Teie arvates inimeste suur huvi või lausa armastus teatri vastu?
6. Millega võiks selgitada kõigi näitajate langust juba 2008. aastal?
 - Kui püüaksite meenutada seda perioodi, siis kas oskaksite toonaseid olusid ja tendentse teatri valdkonnas kuidagi kirjeldada või kommenteerida? Samuti seda, milliseks kujunes kriisist taastumise periood.
7. Rääkige palun lähemalt sellest, mida see kriis on õigupoolest kultuurivaldkonnas laiemalt ja festivali mõõtnes kaasa toonud.
 - Kuidas ollakse kohanenud? Milliseid loomingulisi (aga ka muid) strateegiaid-võtteid-mudeleid kasutatakse?
 - Mis on Teie meelest voogteatri head ja vead? Kui ulatusliku mõõtnes see lähenemine võiks Eestis võtta? Mida see teeb publikuga või etendajate ja publiku vahelise kontaktiga? Kas see võiks tuua teatri juurde ka neid, kes varasemalt mingil põhjusel pole sinna jõudnud või kellele see pole huvi pakkunud?
 - Miks inimestel on vaja selliste suurte kriiside ajal teatrielamusi või üldiselt kultuurielamusi oma ellu?
 - Mis saab DRAAMast? Kuidas festival eeloleval aastal (või ka edaspidi) tuleb?
8. Kas oskate kommenteerida laiemalt, kuidas on teatrid kriisiga toime tulnud?
 - Mida Eesti teater praegu kõige rohkem vajab?
 - Mis võiks olukorda lahendada? Kas näiteks vaktsiinipasside kasutamine?
9. Kas sooviksite midagi täpsustada või lisada? Võib-olla jäi mõni oluline tahk selles teemas puudutamata, kuid mida sooviksite kommenteerida?

Lisa 5. Teemaatilise analüüsi kodeerimistabel

	Nimetus	Seletus	Näide
Põhikategooria	1. Teatrimaastik	Alamkategooriad viitavad sellele, milline on teatrimaastik Eestis	
Alamkategooria	1.1 Teatrimaastiku olukord	Koodide tähendused viitavad olukorrale teatrimaastikul	
Kood 1	1.1.1 Teatريفestivalid ja nende roll	Teatريفestivalide roll seisneb rahvusvahelise perspektiivi toomises ja lavastuste viimine väljapoole Tallinnat	<p>Näide 1. On kuidagi paradoksaalne, et Eesti teatريفestivale, mis keskenduvad Eesti teatrile, on meil tegelikult põhimõtteliselt üks. See ongi DRAAMA festival Tartus ja ülejäänud festivalid on rahvusvahelised. Mis on minu meelest väga oluline, et nad toovad siia mingit rahvusvahelist perspektiivi. Vahel ongi tunne, et Eesti teater on nagu konnatiiki natukene kapseldunud.</p> <p>Näide 2. Suur osa neist [festivalidest] on Tallinnas, välja arvatud Baltoscandal, mis on Rakveres [...], küsimus on see, kas sell[ist]e festivalide mõte on võib-olla viia</p>

			teatrit väljaspoole Põhja-Eestit ja pealinna. Vot siin on pigem arutelu koht.
Kood 2	1.1.2 Eestisene vs rahvusvaheline mõõde	Eestis teatritöös on rahvusvahelist perspektiivi vähe, seda lisavad koostöölised projektid ja üritused	Me kujutame ette, et me teeme siin juba hästi tähtsat asja, [kuid] sellist rahvusvahelist perspektiivi on vähem.
Kood 3	1.1.3 Kunstiline kvaliteet	Festivalid ja seal pakutav teater on kõrge kvaliteediga	Ma arvan, et [...] kõik need festivalid on kõrge kvaliteediga ja pakuvad kõrge kvaliteediga teatrit.
Alamkategooria	1.2 DRAAMAst üldiselt	Koodide seletused viitavad sellele, mis on festivali statistilisi näitajaid mõjutanud ja festivali arengule	
Kood 4	1.2.1 Statistilise näitaja mõjutaja	DRAAMAt iseloomustavaid statistilisi näitajaid võivad mõjutada festivali mängukava, saalide suurus, festivali pikkus, lavastuste tehniline keerukus, eelarve ja festivali formaat	[...] Publikuarvud sõltuvad sellest, millised lavastused on mängukavas ja kas need lavastused on suurtes saalides või väikestes saalides [...].

Kood 5	1.2.2 Ülesanne/eesmärk/olulisus	DRAAMA puhul peab pidevalt tegelema festivali eesmärgi ja visiooniga	Mulle tundubki, et see on nii Eesti Teatri Festivali pluss kui miinus, et sa pead kogu aeg otsima, miks seda festivali tehakse, mis on selle festivali eesmärk, mida see festival annab.
Kood 6	1.2.3 Formaadi ammendumine	DRAAMA on vahetanud mitu korda formaati, sest need on ajaga ammendunud	Siis ühel hetkel selline formaat ammendus sellepärast, et teatreid oli järjest rohkem, seda kõike nädalas[se] ajasesse programmi panna muutus järjest keerulisemaks. Tihti see žürii pidi vaatama kolm kolmetunnist etendust ühe päevaga. Järjest segasemaks tundus, et muutus see suhe, et kas need lavastused olid sellele rahvusvahelisele žüriile või kohalikule Eesti publikule.
Alamkategooria	1.3 Teised festivalid	Koodi seletus viitab sellele, et Eestis on toimub teisigi teatrifestivale	

Kood 7	1.3.1 Baltoscandal	Baltoscandali festival keskendub kaasaegsele teatrile, eeskätt Euroopas	Kui rääkida festivalidest, et siis eelmisel suvel toimus Baltoscandal, mis selles mõttes muutis täiesti oma fookuse ära, et on muidu rahvusvaheline teatrifestival, ja nad tõid välja ainult Eesti lavastusi [...].
Põhikategooria	2. Teatrihuvi	Alamkategooria kirjeldab seda, miks on Eestis teatrihuvi kõrge	
Alamkategooria	2.1 Teatris käimine	Koodid tähendused viitavad teatris käimise põhjustele	
Kood 8	2.1.1 Harjumus	Inimestel on aastate jooksul välja kujunenud harjumus käia teatris	Ühelt poolt on lihtsalt see, et meil on hästi selge harjumus teatris käia ja ma arvan, et nõukogude ajal ka väga selgelt see harjumus tekkis. Et see nagu oli üks osa, ma ei tea inimeseks olemises – käia teatris.
Kood 9	2.1.2 Kättesaadavus	Teater on Eestis kättesaadav nii teatrite asukoha kui ka piletihindade osas	Näide 1. Ma arvan, et ikkagi teater on Eestis väga kättesaadav [...], et põhimõtteliselt vist igast Eesti paigast on võimalik saja km kaugusele teatrisse minna.

Kood 10	2.1.3 Meedia	Meedia äratav ja hoiab huvi teatrivaldkonna vastu	[K]a meedia produtseerib seda, et näitlejad on naisteajakirjade kaanestaarid. Me teeme uudiseid sellest, kes saavad lavakunstikooli sisse.
Kood 11	2.1.4 Lapsepõlv	Teatris käimine hakkab pihta juba varases eas (lasteaias ja koolis)	Ma arvan, et Eestis on oluline ka see, et teater [on] meie jaoks mingi koht, [...] kuhu hakatakse viima juba lasteaialapsi, koolilapsi. Täiesti selgelt juba koolihariduse üks osa on see, et teater on [...] koht, kus me võiksime kõik käia.
Põhikategooria	3. Külastaja/Publik	Alamkategooriad viitavad sellele, milline on Eesti teatripublik	
Alamkategooria	3.1 DRAAMA külastaja	Koodide tähendused kirjeldavad DRAAMA külastajaid	
Kood 12	3.1.1 Tüüpiline festivalikülastaja profiil	DRAAMAt külastavad tavaliselt rohkem naised, keskealised ja kõrgema haridusega	See on naisterahvas, kõrgharidusega. Pigem selline nelikümmend ja pluss. Kes teeb kindlasti selle [...] piletiostu ja arvata on, et ta võtab kaasa oma abikaasa või elukaaslase.

Kood 13	3.1.2 Ülikooliga seotud inimesed	Kuna Tartu on ülikoolilinn, siis võib oletada, et külastajad on seotud ka ülikooliga	[L]oodaks, et siin võib-olla käib rohkem ülikooliga seotud inimesi, aga ma ei ole selles nii kindel.
Kood 14	3.1.3 Meditsiini taustaga inimesed	Tartus asub meditsiinilinnaks ehk meditsiini haridusega inimesi on palju	Näiteks, ma ei tea Ülikooli Kliinikum või ütleme Maarjamõisa, siin on suur hulk meditsiini kõrgharidusega inimesi, et nemad võiks olla need.
Kood 15	3.1.4 Lõunaestlased	Lõuna-Eesti inimestel on lähemal sõita Tartusse teatrisse kui nt Tallinna	Ma arvan, et DRAAMA festivalil[e] võib-olla tulevad ka Lõuna-Eestis elavad inimesed, kes ei ela Tartus, aga kellel näiteks [...] Põlvast või isegi Valgast see sõit Tartusse midagi vaatama, mingit näiteks [Tallinna] Linnateatri või Eesti Draamateatri etendust, on palju lühem kui sõita Tallinnasse.
Kood 16	2.1.5 Teatri ringkond	Vestlustel osalevad teatri ringkonna inimesed, sh teatrit õppivad tudengid	[K]ui on nagu eraldi vestlused nendest etendustest välisel ajal, siis see on veel seda enam sellisele teatri ringkonnale endale, võib-olla teatrit õppivatele tudengitele.

Kood 17	2.1.5 Muud inimesed	Inimesed, kes satuvad DRAAMA korraldatud muudele (lisaprogrammi) üritustele	Näiteks [...] plakatinäitus ERMis, [...] et kui sa juba ERMi näiteks sattusid, et sa ei saanud nagu nii-öelda minna mööda niimoodi, et sa seda näitust ei märka.
Kood 18	2.1.6 Vabatahtlikud	Vabatahtlikud saavad vaadata etendusi, kui saalis on ruumi (nt treppidel või põrandal)	[E]t kõigepealt lastakse piletiga inimesed saali ja siis saavad need vabatahtlikud.
Alamkategooria	3.2 Teatrite publik	Koodid tähendused viitavad sellele, milline on Eesti teatrite publik	
Kood 19	3.2.1 Mitmekesine publik	Eesti teatripublikus leidub erinevate sotsiaaldemograafiliste tunnustega inimesi	Publik on üsna ikkagi nagu heterogeenne [...].
Põhikategooria	4. Teatri roll ühiskonnas ja kriisi ajal	Alamkategooriad viitavad sellele, millist rolli täidab teater ühiskonnas	
Alamkategooria	4.1 Elamuse pakkumine	Koodi tähendus viitab sellele, et teater saab aidata unustada	

		probleeme ja seeläbi pakkuda elamust	
Kood 20	4.1.1 Probleemide unustamine hetkeks	Inimestel on võimalus unustada teatud ajaks oma igapäevaelu probleemid	Me tegelikult teame näiteks Eesti teatri ajaloost ka, et kui oli vist esimene maailmasõda, ei, mõlemad tegelikult, nii esimene kui ka teine maailmasõda, siis inimesed käisid teatris ja teatrid pakkusid programmi. Ja ma tean, et kui oli see sama 2008, 2009 ja 2010 majanduskriis, et siis Soomes vist tõusid publikuarvud. See ikkagi nagu näitab seda, et inimesed tahavad kriisisituatsioonis ühelt poolt võib-olla mingit eskapistlikku, nagu äramineku võimalust. Et sa lähedki mingisse teise maailma, unustad need igapäevaelu probleemid.
Alamkategooria	4.2 Eeskuju	Koodi seletus viitab sellele, et teater saab mõjutada ühiskonda ehk olla justkui eeskujuks	

Kood 21	4.2.1 Maski kandmise normaliseerimine	Teatrid aitasid teadvustada, et maski kandmine on normaalne ja vajalik tegevus	Ma arvan, et kultuuriasutustes käijad olid ühed esimesed maskikandjad ja nii-öelda normaliseerisidki seda, et maskiga tegelikult avalikus ruumis olla on nagu täiesti okei. Seda ütlesid kõik teatrid, et kui see maski kandmine tuli ja teatrid ütlesid, et siis esimesest hetkest nagu, ma ei tea, 99% inimesi saalis olid maskidega.
Alamkategoria	4.3 Sõnumi andmine	Koodi tähendus viitab sellele, et teater saab oma tegevusega edasi anda n-ö varjatud sõnumeid	
Kood 22	4.3.1 Varjatud sõnum	Teatris saab öelda asju ridade vahelt	Noh lisaks veel nõukogude ajal oli väga oluline see, et võib-olla just teatris sai öelda nii-öelda mingeid asju ridade vahelt.
Põhikategoria	5. Toimetulek kriisidega	Alamkategoriad viitavad sellele, kuidas on kriisid mõjutanud teatrimaastikut, kuidas nendega on toime tulnud ja mida plaanitakse olukorraga toimetulekuks teha	

Alamkategooria	5.1 Majanduskriis	Koodide tähendused viitavad majanduskriisi mõjudele	
Kood 23	5.1.1 Publikuarvu langus	Majanduskriisi aastatel toimus publiku arvus langus ja seda peamiselt väiketeatrite arvelt	Minu meelest muidu [aastatel] 2008, 2009, 2010 üldine Eesti publiku trend oli see, et toimus küll langus [küllastajate arvus], aga langus toimus just väiketeatrite arvelt. Et suured teatrid ei kaotanud tegelikult nagu publikut seal.
Kood 24	5.1.2 Väike teatrite kolmas laine	Majanduskriisi ajal toimus väiketeatrite tekkimise kolmas laine	[V]aatamata sellele, et oli majanduskriis, toimus see kolmas väiketeatrite tekkimise laine – ehk siis korraga tekib palju väiketeatreid. [...] Et need väiketeatreid, kes seal tekkisid, teadlikult vastandusid sellisele nagu suurte teatrite võib-olla... sellisele nagu rahamasinale. Enne seda oli olnud buum, majandusbuum. Järjest rohkem tundus, et teatrid lihtsalt toodavad mingit [materjali].
Alamkategooria	5.2 COVID-19 pandeemiast tingitud kriis	Koodide seletused kirjeldavad COVID-19 pandeemiast tingitud kriisi mõjusid	

Kood 25	5.2.1 Mõju festivalidele	<p>DRAAMA pidi ära jätma publiku-uuringu, suurema lisaprogrammi, tagama küllastajatele ohutuse (selleks koguti inimestelt andmeid ja istuti ainult statsionaarsetel istekohtadel), kuid üldiselt festival õnnestus. Baltoscandal pidi oma rahvusvahelise fookuse ära muutma ja keskendus Eesti lavastustele.</p>	<p>Näide 1. Siis oli[me] väga karmid selles, et on täpselt nii palju inimesi saalis. Et igapähele on tõesti see [kindel] istekoht, kuhu ta istuda saab. Et festivali atmosfäärile, ma arvan, see oli ikkagi nagu löök.</p> <p>Näide 2. See oli hästi oluline, et tegelikult just sellised etenduskunsti lavastused, mis muidu oleksid võib-olla jäänud esietendumata, sai seal Baltoscandali raames ära teha. [Väidetavalt] see oli ka üks väga väheseid rahvusvahelise etenduskunstide festivale üldse, mis maailmas toimus. Selles mõttes väga erakordne.</p> <p>Näide 3. DRAAMA festivali me ikkagi nagu saime ära teha. Programmi ja ütleme sisu mõttes tegelikult sada protsenti, nii nagu kevadel planeerisime. Et isegi ükski etendus ei jäänud ära ja ühestki nakatanust ma ka teada ei saanud.</p> <p>Näide 4. [K]oroona tõttu ei olnud justkui nagu mitte mingit muud lisaprogrammi kui need etenduse järgsed vestlused ja kaks vestlusringi, mis toimusid täiesti eraldi ajal [Tartu] Uue Teatri ruumides.</p>
---------	--------------------------	--	---

			Näide 5. Aga noh eelmine aasta [2020] tundus täiesti hullumeelne või noh, oleks olnud väga keeruline ettevõtmine selle koroonraames.
Kood 26	5.2.2 Mõju teatritele	Teatritele väga suurt mõju majanduslikult ei avaldunud, sest saadi riigilt rahalist abi	Noh, kui me räägime sellest valdkonnast seestpoolt. Et siin võibki kohe öelda [...], et need suured [teatrid], ma ei tea, Eesti Draamateater, Vene Teater, Ugala, Endla, et nemad võib-olla jäävad isegi eelmisel aastal plussi, lõppkokkuvõttes sellepärast, et nad said riigiabi, nad said Töötukassast raha. Kulutused kadusid ära, kuna etendusi ei antud. Et justkui nemad tulevad isegi sellest kriisist nagu täitsa normaalselt välja, vähemalt selle 2020. aasta põhjal.
Kood 27	5.2.3 Vabakutseliste olukord	Vabakutselised jäid tööta ja sissetulekuta ning on pidanud seepärast mõtlema töökoha ja valdkonna vahetamist	Näide 1. Ma arvan, et hästi selgelt kerkinud üles vabakutseliste probleem tegelikult. Näide 2. Mingid inimesed rääkisid sellest, kuidas nad said kodus puhata ja maale minna, [samal ajal, kui] teised inimesed jäid täiesti ilma sissetulekuta ja on [...] kaalunud erinevaid töökohti ja ka valdkonna vahetust.

Kood 28	5.2.5 Voogteater	Olukorrast tingituna prooviti teatrit viia veebikeskkonda ja katsetada digitaalseid lahendusi, tekkisid küsimused publiku ja etendaja kontakti osas ning voogteatri puhul on vaataja vastutus kasvanud	[...] Eesti teatritest väga vähesed eelmine aasta [2020] tegelesid kuidagi voogteatriga. Et loeti seal mingisuguseid, ma ei tea, raamatuid ette või, et noh neid lavastusi on [...] võib-olla kümme tükki kokku, mida need suured teatrid tegid.
Kood 29	5.2.6 Koostöö	Kultuuriministeerium ja kultuurivaldkond on teinud koostööd, et hoida kriisi ajal kultuur võimalikult kaua avatuna	[E]estis on see arusaam, et kultuur on tähtis, tundub et olemas ja mulle tundub, et kultuurivaldkond ise on ka väga hästi koostööd teinud ja tegelikult ka [kultuuri]ministeerium on olnud väga hea koostööpartner.
Kood 30	5.2.7 Mõtlemine/mõtestamine	Kriisiolukord paneb mõtlema kelle, miks ja millist teatrit on vaja	Ma iseenesest arvan, et see [kriis] võib-olla aitab natuke Eesti teatrit puhastada. Meil on teatrit [iseegi] liiga palju. Väga paljud inimesed käisid teatris [üksnes] sellepärast, et lihtsalt peab midagi tegema. Lähme siis teatrisse! Võib-olla see [kriisiaeg] toob tagasi teatrisse tõesti need inimesed, kes seal teatri pärast käivad, mitte ainult sellepärast, et [veeta] õhtu sotsiaalselt.

Alamkategooria	5.3 Lahendused, vajadused ja tulevik	Koodide tähendused viitavad sellele, mida teatrimaastik vajab, milliseid lahendusi on olukorraga toimetulekuks pakutud ja kuidas planeeritakse tulevikku	
Kood 31	5.3.1 Teatrite avamine	Teatrid vajavad võimalust olla avatud ja pakkuda inimestele programmi	Ma arvan, et teatrid vajaksid seda, et nüüd 2. mai nagu midagi avaneks.
Kood 32	5.3.2 Sotsiaalhüved vabakutselistele	Vabakutselistele tuleb tagada elamisväärne elu, seda nt sotsiaalhüvedega	Muidugi vabakutselised jah, et kuidas ikkagi tagada just sellises situatsioonis vabakutselistele tegelikult nagu elamisväärne [elu], kasvõi mingi[d] sotsiaalhüved.
Kood 33	5.3.3 Vaktsiinipass	Üheks esimeseks lahenduseks, et teatrid saaks tegutseda (olla avatud), on vaktsiinipasside kasutusele võtt	[S]ellise esimese lahendusena, ma arvan, et see [vaktsiinipass] võetakse kasutusele nii või naa.
Kood 34	5.3.4 Tavaline planeerimine	2021. aasta DRAAMA festivali planeeritakse kui tavalist festivali	[P]laneerin selles mõttes täitsa tavalist festivali, [...] et mu [...] festival [on] üles ehitatud sellele, et sada protsenti inimesi saab saali.

Lisa 6. Teatrite üldanalüüsis osalevad etendusasutused ja eraldatud toetused 2020. –2021. aasta seisuga

Teater	Kultuuriministeeriumi tegevustoetus (2020. a)	Tegevustoetus regionaalsest programmist (2020. a)	Munitsipaaltoetus (2020. a)	Kriisiabi (2020. a)	Kriisiabi (2021. a)
Avalik-õiguslik asutus					
Estonia	+			+	
munitsipaal-etendusasutus					
Tallinna Linnateater	+		+	+	+
Riigi osalusega sihtasutusena tegutsevad etendusasutused					
Eesti Draamateater	+		+	+	
Eesti Noorsooteater	+			+	
Endla Teater	+		+	+	
Kuressaare Teater	+		+	+	
Rakvere Teater	+		+	+	
Ugala Teater	+		+	+	
Vanemuine	+		+	+	
Vene Teater	+			+	
Eraetendusasutused					
Ajateater					
Alexela Loomelava					
Arena/Eesti Improteater					
Banaanikala Projektiteater					

e-lektron	+				
Eesti Tantsuagentuur					
Ekspeditsioon	+				
Emajõe Suveteater/Karlova Teater			+		
Fine 5 Tantsuteater	+			+	
Goltsman Ballet					+
Ilmarine		+	+	+	
Kanuti Gildi SAAL	+		+	+	
Kellerteater				+	+
Kinoteater				+	+
Lasteteater Sõber					
Miksteater				+	+
Must Kast	+		+		
Mustkunstiteater					
Müüdid naer					
Oma Lava					
Paide Teater					
Piip ja Tuut Teater	+			+	+
Polygon Teater					
R.A.A.A.M.	+				+
Ruum Raam Ring					
Stand-up teater POINT					
Sundown Entertainment				+	
Sõltumatu Tantsu Lava	+			+	
Tallinna Tantsuteater					
Tartu Uus Teater	+		+	+	

Teatribuss					
Teoteater					+
Theatrum	+			+	
Tuuleveski		+	+	+	
Vaba Lava	+			+	+
Vana Baskini Teater	+		+	+	+
Varius				+	+
VAT Teater	+			+	
Vilde Teater					
Viljandi laste- ja noorteteater Reky					
Von Glehni Teater				+	+
Von Krahli Teater	+			+	
Lavastusprojektid					

Märkused:

1. Asutuste märkimisel on kasutatud nende avalikke nimesid mitte juriidilisi.
2. Vana Baskini Teater sai tegevustoetust kohtulahendi alusel.
3. Von Glehni Teater sai kriisiabi kohtulahendi alusel.
4. Aasta 2021 kriisiabi sisaldab Ida-Viru ja Harju maakonna kultuurikorraldajatele mõeldud toetusi.

(Koostamisalus: Eesti Teatri Agentuur; Kultuuriministeerium)

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Tiina Braun,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Eesti teatrite ja DRAAMA festivali tegevust iseloomustavate näitajate ülevaade kahe suure kriisi taustal aastatel 2004–2020“, mille juhendaja on Signe Opermann, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Tiina Braun

28.05.2021